

ЖИВОУЧИТЕЛЕН ПРЕГЛЕДЪ

СПИСАНИЕ ЗА ОБЩЕСТВЕНО СТОПАНСКИ ВЪПРОСИ

ИЗДАВАНО

ОТЪ ТЪРГОВСКО-ИНДУСТРИАЛНАТА
КАМАРА И СТОКОВАТА БОРСА
ВЪ
ВАРНА.

УРЕЖДА СЕ ОТЪ РЕДАКЦИОНЕНЪ КОМИТЕТЪ
ПРИ СЪТРУДНИЧЕСТВОТО НА:

Ангеловъ, Д-ръ Сим., професоръ; Боевъ, Б., професоръ; Буровъ, Ат. Д., бившъ министъръ;
Ганевъ, Вен., професоръ; Ганевъ, Д-ръ Сп., началникъ на Бюрото за финансови изучаваня въ
Българската нар. банка; Данаиловъ, Г. Т., професоръ; Ивановъ, Дончо, секретаръ на Русенската
търговско-индустриална камара; Иширковъ, Ат., професоръ; Наблешковъ, Ат. С., управителъ
Кооперативната банка; Консуловъ, Ст., асистентъ университета; Кжнчевъ, Д-ръ инж. В., главенъ
инспекторъ на индустрията; Ляпчевъ, А., бившъ министъръ; Мишайковъ, Дим., професоръ; Мута-
фовъ, Д-ръ Хр., адвокатъ; Поповъ, Кирилъ Г., главенъ директоръ на Статистиката; Сакаровъ,
Д-ръ Н., публицистъ; Списаревски, Д-ръ Н. Д., публицистъ; Стояновъ, П., професоръ; Таба-
новъ, Д-ръ С., чиновникъ въ Министерството на външ. работи; Тодоровъ, П., публицистъ; Фаден-
хехтъ, Д-ръ И. професоръ; Хинковъ, Х. С., инспекторъ въ Кооперативната банка; Цанковъ, А., про-
фесоръ; Януловъ, Илия, публицистъ и др.

СЪДЪРЖАНИЕ.

I. Статии.	Стр.
Ст. Консуловъ. Условиата за рибна консервна индустрия у насъ.	245
Ц. Калянджиевъ. Около въпроса за завѣщанието на Е. Георгиевъ.	247
Д-ръ С. Ганевъ. Движение на градското население и войната.	250
Б. Н. Балкански. Търговското образование въ България.	256
Д-ръ Димовъ. Развой на индустрията въ България (1909.—1914.).	258

II. Стопански обзоръ.

А. Вътрѣшенъ:

Ziegler. Облагодѣтелствува ли се българската индустрия	261
Рашко Каракашевъ. Митнишко покровителство за мѣстното предачество.	264
Д-ръ Ив. Каросеровъ. Къмъ характеристиката на новата сточна ж. п. тарифа.	265

Б. Външенъ:

Стопанската война въ Германия.	269
--	-----

III. Книжнина.

К-въ. Списание на митнишкото дружество въ България.	272
Разни списания.	272

IV. Малък бѣлѣжникъ.

Изъ дѣйността на Камарата.

I. Курсъ по сладкарство.	273
II. Увеличаване хамалието.	273
III. По реквизиционнитѣ квитанции.	273
IV. По прилагането на чл. 37 отъ закона за насърчение мѣстното производство	273
V. Изъ района на камарата.	274

За ония, които пжтуватъ и търгуватъ въ Турция. Състоянието на реколтата. Износътъ на афиона. Вносътъ на розово масло въ Русия и др. 274—276.

Редакционенъ комитетъ:

Екимовъ, Д-ръ Ив., подпрѣдседателъ Т. и. камара;
Калянджиевъ, Ц., директоръ Търговското училище;
Каракашевъ, Т., директоръ Б. т. параходно дружество;
Каросеровъ, Д-ръ Ив., секретаръ Т. и. камара.

ЕКОНОМИЧЕСКИ ПРЪГЛЕДЪ

Абонаментъ:

За година . . . 8 лв.
„ 6 мѣсца . . . 4 „
„ 3 „ . . . 2 „
„ чужбина год. . 10 „

Отдѣлна книжка 50 ст.

Излиза на 15. и 30. всѣки
мѣсецъ, освѣнъ юлий и
августъ.

ДВУСЕДМІЧНО СПИСАНИЕ

ЗА ОБЩЕСТВЕНО-СТОПАНСКИ ВЪПРОСИ.

ooo

Издание на Търговско-индустриалната камара и Стоковата борса

ВАРНА.

Всичко, що се отнася до
списанието, да се отправя
чрѣзъ Търговско-инду-
стриалната камара.

Ръкописи се връщатъ
само съ дну заповѣдане на
пощенскитѣ разписки.

Обявления по споразумѣ-
ние.

Кн. 15—16.

ВАРНА, 15—30 АПРИЛЪ 1915.

Год. I.

Ст. Консуловъ.

УСЛОВИЯТА ЗА РИБНА КОНСЕРВНА ИНДУСТРИЯ У НАСЪ.

Употрѣблението на консервирани про-
дукти за ядене въ днешно врѣме е твър-
дѣ голѣмо, особно въ по-напрѣднатитѣ
страни; между тѣзи продукти видно мѣ-
сто държатъ и рибнитѣ консерви.

Запазването на рибното месо може
да стане по разни начини: чрѣзъ суже-
не, пушене, солене, маринование или пъкъ
стерилно, въ херметически затворени ку-
тии; послѣдниятъ начинъ на запазване
рибитѣ е най-разпространениятъ и него
главно имаме прѣдъ видъ, като говоримъ
за рибна консервна индустрия.

Голѣмата консомация на рибнитѣ кон-
серви е прѣдизвикала на мѣста въ чуж-
бина бързото развитие на цѣла една ин-
дустрия. Така, на австрийския адриати-
чески брѣгъ днесъ има тѣкмо 44 фабрики
за рибни консерви, построени главно въ
послѣднитѣ 15—20 години. У насъ се
наблюдава тоже едно постоянно и зна-
чително увеличение въ консомацията на
рибнитѣ консерви; фабрики за такива,
обаче, ние още нѣмаме. За да се види кон-
сомацията на тѣзи консерви у насъ, при-
веждаме слѣднитѣ статистически данни:

Внесено	кгр.	на стойность
1904 год.	105,505	151,239 лева*)
1905 „	116,197	168,677 „
1906 „	65,011	118,569 „
1907 „	101,284	215,989 „
1908 „	78,161	195,870 „
1909 „	159,077	358,624 „
1910 „	172,148	370,522 „
1911 „	158,708	323,794 „

Между държавитѣ, отдѣто идатъ риб-
нитѣ консерви, първо мѣсто държатъ
Франция, Италия и Норвегия.

*) Даденитѣ тукъ цифри изглежда, че сж значително
по-низки отъ дѣйствителнитѣ, особно до 1906 г., когато
самото мито се е плащало споредъ обявената стойность.

Като се има прѣдъ видъ, че ние има-
ме Дунава, Черно море, а напослѣдъкъ и
бѣломорския брѣгъ, изглежда наистина
малко чудно, че у насъ не се е зародила
още консервната индустрия. За да ни
станатъ ясни причинитѣ за това и да
видимъ, да-ли за въ бъдаще ще може да
се развие тази индустрия, ще разгледаме
на кратко, какви условия пзобщо сж не-
обходимы, за да може тя да вирѣе.

Първото условие за развитието на
консервна индустрия прѣдставлява на-
личността на едно голѣмо *постоянно*
количество ефтища риба. Консервира се
обикновено онази риба, цѣната на която
е най-низка. За да се видятъ цѣнитѣ на
рибитѣ, които се внасятъ у насъ като
консерви, даваме тукъ срѣднитѣ годишни
цѣни на по-обикновенитѣ риби, които
цѣни сж били получени на рибното тър-
жище въ гр. Триестъ (официално изда-
ние за 1909 год. на австрийското д-ство
за повдигане морското риболовство).

	Максимална цѣна	Минимална цѣна
Скумбрия	2.50 кр.	0.98 кр.
Калканъ	4.09 „	1.51 „
Змнорка	1.40 „	0.75 „
Езици (Solea vulgaris, фр. Sole, нем. Meeres zunge)	7.08 „	1.38 „
Сардини	0.034 „	0.016 „
Аншоа (хамени)	2.04 „	0.77 „

Отъ горното ни става ясно, защо на-
зарътъ обикновено е наводненъ отъ кон-
сервирани сардини, които погрѣшно на-
ричатъ нѣкои сардели. Почти всички
видове риба могатъ да се консервиратъ,
но отъ скѣпитѣ видове консерви обик-
новено по-малко се правятъ.

Единъ сравнително скѣпъ материалъ
въ консервитѣ прѣдставлява дървепото
масло. То трѣбва да бѣде отъ най-фитно

качество. Въ Австрия напр. се произвежда дървено масло край Адриатическото море, обаче качеството му не е особно добро и тамошните фабрики работятъ съ масло отъ чужбина.

На послѣдно мѣсто идатъ кутинѣ за консервитѣ, както и каучуковитѣ прѣстени, съ които напослѣдѣкъ почнаха да затварятъ херметически кутинѣ, вмѣсто да ги лѣпятъ, по стария способъ, съ калай. Повечето по-малки фабрики въ странство работятъ съ готови кутини, купени отъ други фабрики, за да не ангажиратъ капитали за машинария.

Нека видимъ сега, какъ сж застъпени у насъ горните условия за развитието на консервната индустрия. Дунавътъ въ никой районъ не дава такова голѣмо и главно постоянно количество риба, за да може да поддържа една индустрия; това можемъ да очакваме само отъ нашествието морета. Въ Черно море, дѣйствително, понякога се лови въ голѣмо количество скумрия, калканъ, хамсия; това, обаче, трае само 2—3 мѣсеца прѣзъ годината, а останалото врѣме тамъ се лови твърдѣ малко. За индустрията, обаче, трѣбва да има прѣзъ цѣлата година едно значително количество риба, което прѣзъ известни сезони може да се увеличава или намалява. Тази е една отъ главните причини, дѣто тази индустрия не е могла да се развие до сега край черноморския ни брѣгъ. Риболовството въ това море е ограничено само до самитѣ брѣгове, главно върху пасажерните риби, както и блатата; риболовство въ открито море, което да се върши прѣзъ цѣлата година, ние тамъ още нѣмаме. Да-ли ще може такова въ бъдаще да се развие — за това не сж правени изучвания.

Не е такъвъ случая съ Бѣлото море. То прѣдставлява отлични условия за ловитба на открито море и такова риболовство тамъ вече се е зародило — тъй, работятъ сега въ Дедеагачско една група италианци — прѣселци, които сж твърдѣ доволни отъ ловитбата. На бѣломорския брѣгъ индустрията може да разчита на постоянно количество риба отъ морето, прѣзъ цѣлата година; като се прибави къмъ това и частъ отъ рибата, която се лови въ блатата, ние ще получимъ едно значително количество риба, като суровъ материалъ за индустрията. Отъ Бѣло море се ловятъ най-различни видове риби: барбуни, змиорки, сардини, аншоа (хамсии), скумрии, езници (*Solea vulgaris*) и др.; ос-

вѣнъ това, тамъ могатъ да се въдятъ въ голѣмо количество едритѣ рици *омари*, отъ които се приготвятъ много финни, скжпи консерви.

Макаръ да имаме въ всѣко море достатъчно количество риба за една индустрия, трѣбва да признаемъ, че цѣнитѣ ѝ надали ще бждатъ благоприятни, за да може да се употребѣи за индустриални цѣли. Днесъ за днесъ работата тамъ е доста ефтина, благодарение липсата на съобщения; щомъ, обаче, послѣдните се уредятъ, цѣната ѝ ще се повдигне, понеже не ще бжде въ състояние да задоволи напълно търсенето въ пазара. У насъ рибата е скжпа — по-скжпа отъ месото; това е вѣрно даже и за обикновените риби, когато въ чужбина имаме тъкмо обратното*). Макаръ че имаме Дунава и Черно море, благодарение липсата на каквато да е заинтересуваностъ отъ страна на държавата, нашето риболовство остана въ първобитно състояние и не можеше да задоволи пазара даже съ прѣсна риба; всѣка година ние внасяме отъ странство, главно отъ Турция, прѣсна или солена риба за около 1½ милиона лева! Естествено е, че при тѣзи условия цѣнитѣ не можеха да бждатъ ниски. За цѣна на рибата подъ 20 ст. кгр. ние едва ли можемъ да мислимъ, когато сардините въ странство обикновено биватъ значително по-евтини. Явно е, че за осигуряване ефтини сурови продукти за нашата бъдаща консервна индустрия, необходимо е, прѣди всичко, повдигането на нашето риболовство.

Важенъ суровъ материалъ при рибната консервна индустрия прѣдставлява дървеното масло. У насъ то не се произвежда; наистина, сега ние притежаваме малко маслиненни гори къмъ Макри и Марони, на Бѣлото море; обаче за производство на значително количество дървено масло и особно отъ такова финно качество, каквото се употребява за консерви, ние дълги години още не можемъ да мислимъ. Трѣбва да очакваме, че като суровъ продуктъ за индустриални цѣли, надлежното министерство ще разрѣши да се внася дървеното масло за консерви безъ мито. То трѣбва да бжде освободено и отъ акцизъ и общински налогъ (22 стот. на кгр.), защото гото-

*) Посоченитѣ въ друго мѣсто високи цѣни за калкана и езичитѣ въ тържището Триестъ се обясняватъ съ това, че тѣзи риби, макаръ обикновени у насъ, тамъ се считатъ за скжпи сортове. Много видове риби тамъ се продаватъ по-евтино отъ 1 крона, при двойно по-висока цѣна на месото.

витъ произведения — консервите тоже плащатъ акцизъ (50 стот. на кгр.); въ противенъ случай ще излѣзе, че за единъ и същия продуктъ се плаща акцизъ два пѣти.

Нека видимъ сега, какво е покровителството на митнишките ни тарифи за бъдещата консервна индустрия. Рибните консерви, съгласно статия 33, плащатъ 75 лв. на 100 кгр. Обаче, споредъ договора съ Франция и Италия (както е и за всички най-облагоприятствувани държави) това мито се намалява на 35 лв.; за консервите отъ сардини пъкъ, които най-много се употребяватъ, митото е намалено на 22 лева за 100 кгр. Това мито е твърдѣ малко, защото, въ сравнение съ истинската стойностъ на продуктите, то съставлява само 5—6% отъ послѣдните; естествено е, че само туй мито не ще прѣдставлява голѣма спѣнка за чуждестранните фабрики въ сравнение съ нашите.

Накрай, ще направимъ единъ паралелъ между положението на единъ чуждъ и нашия бъдещъ индустриалецъ. Първиятъ има на разположение прѣсната риба много по-ефтино, отколкото е у насъ; дървеното масло фрепекиятъ индустриалецъ напр. купува направо отъ страната си; може да има кутини за консерви готови приготвени, на износна цѣна, за да нѣма нужда да влага особни капитални за тѣхното производство. Срѣщу всички неслоди, които ще срѣщне нашиятъ ин-

дустриалецъ при доставката на суровитѣ продукти, той ще има прѣимуществото да не плаща само митото, което е пъкъ намалено до минимумъ.

Въпрѣки всичко и изложено до тукъ, тази година вече нѣколко души сж взели специални облаги за рибна консервна индустрия въ новитѣ земи. Струва ни се, че при днешното положение подобни прѣдприятия ще бъдатъ съпроводени съ голѣми трудности и съ рискъ.

Другъ ще бъде въпросътъ, ако държавата направи каквото може, за да се облекчатъ условията за тази индустрия: да се разрѣши безмитното внасяне на дървеното масло за индустриални цѣли, да се освободи сжщото отъ акцизъ, като суровъ продуктъ. А най-много би се поощрила такава една индустрия, ако мѣстните хранителни консерви бъдатъ освободени отъ акцизъ*).

Въ 1916 год. изтича срока на търговските ни договори съ Франция и Италия; може при сключването на нови такива договори да се има прѣдъ видъ зараждащата се рибна консервна индустрия у насъ и да се прѣмахнатъ онѣзи отстъпки, които се правѣха до сега за продуктите на чуждата индустрия.

*) До колкото можаме да узнаемъ, акцизъ не се взема за мѣстните хранителни консерви отъ фабриката на Бр. Генови. Изглежда, обаче, че това е само една временна отстъпка отъ страна на държавата; нищо не гарантира бъдещия индустриалецъ въ това отношение, защото въ тарифите за акциза не е направена никаква разлика между мѣстни и чуждестранни продукти.

Ц. Калянджиевъ.

ОКОЛО ВЪПРОСА ЗА ЗАВѢЩАНИЕТО НА Е. ГЕОРГИЕВЪ.

(По поводъ брошурата на Инженерно архитектурното д-ство по сжщия въпросъ).

Макаръ и нашето отечество да не може да се гордѣе съ именити заможни хора, както много чужди страни, все пакъ пантеона на нашитѣ благодѣтели брои повече отъ 100 души, отъ които 18 души сж завѣщали на държавата, на разни общини и училища суми, надминаващи цифрата 100 мил. лв.

Общата сума на подаренитѣ пари и имоти, споредъ *златната книга*, издадена отъ Министерството на народното просвѣщение днесъ възлиза на повече отъ 20 милиона лева, отъ които 13½ милиона лева (къмъ 1 януарий 1910 година) се управляватъ отъ министерството, а останалитѣ — около 5½ милиона, се намѣрватъ подъ прѣското управление на разни общини и училища. Характерното въ тѣзи завѣщания е това, че тѣ почти всички подчертаватъ най-релиефно любовта на българския филантропъ къмъ образователното дѣло. Съ изключение

на нѣколко пожертвования, които иматъ прѣдъ видъ поддържането на черкви и болници, всички останали суми сж прѣдначинени за училища и за стипендии за ученици и студенти.

Друга особностъ, която изпъква при разглеждане имената и биографиите на тѣзи дарители, е факта, че тѣ всички сж хора на старото българско поколѣние, възпитано въ епохата на възраждането. Много отъ тѣхъ сж се родили въ края на XVIII и въ началото на XIX вѣкъ и не по-късно отъ 20-тѣ или 30-тѣ години на XIX вѣкъ.

До като всички фондове почиватъ тихо и мирно на своитѣ мѣстоназначения, дѣто и извършватъ своята културна и образователна мисия, безъ да възбуждатъ много спорове и недоразумѣния около себе си, завѣщанието на братя Христо и Евлоги Георгиеви отъ редъ години прави нещастно изключение въ това отношение.

Тая печална съдба на „Евлогиевото“ завѣщание се дължи не само на неговия голѣмъ размѣръ, достигналъ въ края на 1909 година на внушителната цифра 11.340.773 лева, а днесъ на около 12 милиона лева, но и на нашитѣ български нрави, всѣки да тегли чергата къмъ себе си. А въ случая тегленето бѣше толкова силно, че чергата се разкъса на двѣ парчета.

За да изтъкнемъ по-релиефно характера на борбитѣ и спороветѣ, които ставатъ около завѣщанието на Евлоги Георгиева, ще трѣбва да направимъ нѣкои извадки отъ неговия текстъ, както тѣ сж формулирани отъ самия благодѣтель.

Въ пунктъ 13 на завѣщанието се говори, че наследникътъ, като изпълни редъ задължения по наследството и продаде недвижимия имотъ и събере всички парични суми, ще пласира 6 милиона лева „въ цѣнни държавни книжа, или въ купуване на недвижими имоти въ България или Румелия. Купенитѣ цѣнни книжа и ония, които останатъ отъ имота ми, както и недвижимитѣ имоти, които биха се купили, ще се повѣрятъ на ефорията, която учрѣждавамъ по-долу въ настоящето завѣщание. Отъ дохода на тоя фондъ ефорията ще основе едно висше училище въ единъ градъ въ България или Румелия, гдѣто тя намѣри за умѣстно и пр. . .“

„Научнитѣ прѣдмети, които ще се прѣподаютъ въ това училище, да бждатъ прѣимуществено отъ положителнитѣ науки съ приложение къмъ индустрията.“

„Българското народно събрание ще има право на контролъ върху употреблението дохода на тоя фондъ.“

По-нататкъ завѣщателя опрѣдѣля начина на избиране 7-тѣхъ членове на ефорията, която ще управлява фонда, ще отвори училището и ще назначава професоритѣ.

Чл. 14. опрѣдѣля универсалния наследникъ на останалитѣ имоти.

Чл. 15. опрѣдѣля изпълнителитѣ на завѣщанието, които ще се грижатъ, щото универсалния наследникъ да изпълни „завѣтитѣ и задълженията на това завѣщание“ съ добавката, че ако нѣкои отъ назначенитѣ изпълнители не би приелъ тая мисия или би починалъ прѣди изпълнението на завѣщанието, „тогава българскиятъ агентъ въ Букурещъ ще назначи за изпълнител на завѣщанието ми друго лице, тъй щото числото на седемъ изпълнители на завѣщанието ми да бжде всѣкога пълно. При това умолявамъ агента да надзирава за точното изпълнение на настоящето завѣщание.“¹⁾

А накрай завѣщателя говори:

„Не ми остава повече, освѣнъ да моля наследника си и изпълнителитѣ на завѣщанието, щото отъ уважение на приятелството ми, за което сж ми дали доказателства, да приематъ грижата, съ която ги натоварвамъ и да изпълнятъ това завѣщание буквално и добросъвестно.“

Отъ цитиранитѣ пасажии на завѣщанието изтъкватъ три нѣща: 1) научнитѣ прѣдмети въ въпросното висше училище трѣбва да бждатъ прѣимуществено отъ положителнитѣ науки съ приложение къмъ индустрията; 2) професорскиятъ персоналъ ще се назначава отъ ефо-

риятъ; участието на държавата въ случая е до толкова, доколкото министра на народното просвѣщение е равноправенъ членъ на ефорията. 3) Завѣщателтъ натоварва изпълнителитѣ въ името на приятелството, „за което сж дали доказателства,“ „да изпълнятъ това завѣщание буквално и добросъвестно.“

Слѣдъ горѣказаната яснотъ и изричностъ на завѣщанието, човекъкъ може да се очудва надъ прѣпирнитѣ, които се точатъ едва ли не 10 години около него, прѣпирни *pure and simple* върху българско наследство. Най-сетѣ, трѣбало да се иде до арбитѣра на Народното събрание! А ако при дадения си съставъ то не даде желателния си вотъ за една отъ спорящитѣ страни, тогава не остава, освѣнъ тая да очаква за другъ съставъ на Народното събрание и т. н.

Главната прѣпирня се върти около това, да-ли въпросното училище да бжде самостоятелно учрѣждение, или да образува едно цѣло съ университета. И тоя споръ се води слѣдъ като се знае, че 14 години по-късно отъ горнето завѣщание, т. е. въ 1896 година Евлоги съ едно писмо до княза подарява за университета едно мѣсто отъ 10,200 кв. метра и сумата 900,000 лева, като при това изказва желание въ друго писмо отъ сжщата година, щото университета да стане юридическо лице и „самостоятелно учрѣждение.“ Въ трето писмо отъ 4 мартъ 1896 год. (до г. Ив. Е. Гешева) той разяснява това си желание по слѣдния начинъ: „завѣщанията ще могатъ да ставатъ направо на името на университета, който на всѣки случай ще бжде народенъ и ще да се управлява отъ правителството, съгласно съ закона за народното просвѣщение, а само фондоветѣ, които му принадлежатъ отъ завѣщания или други подарени суми, ще се управляватъ отъ свѣта на професоритѣ при университета, безъ никаква намѣса на правителството“¹⁾.

Отъ послѣдното писмо ясно личи, че Евлоги Георгиевъ не е мислилъ, че завѣщанието му за университета ще удовлетвори нуждитѣ на заведението и че очаква други подобни подарѣци, които ще намѣрятъ цѣлесъобразното си приложение, ако университета стане юридическо и самостоятелно учрѣждение.

Ако той искаше да инкорпорира завѣщанието отъ 6 милиона, направено 14 години прѣди горнето писмо, въ онова на университета, не оставаше освѣнъ да прибави единъ чл. 16. въ надлежния смисълъ²⁾. Обаче, каква нужда щѣше да има тогава отъ отдѣлно завѣщание само за университета?

А до колко той държи на буквата и волята на завѣщателитѣ, се вижда отъ писмото му отъ 9 юний 1895 г. до Ив. Ев. Гешева по поводъ изпълнение завѣщанието на Д-ръ Василияди:

„Волята на всички завѣщатели е свѣта, тя трѣбва точно да се изпълнява, за да служи за поощрение на всѣкого, който иска да завѣщае нѣщо за отечеството си.“

„Изпълнителитѣ на завѣщанието нѣматъ право да измѣняватъ назначението на една

¹⁾ Цитирано отъ брошурата, издадена отъ Българското инженер.-архит. дружество, стр. 18.

²⁾ Стр. 18 отъ сжщата брошура.

сума, слѣдователно, цѣлото количество, завѣщано отъ покойния Василияди, трѣба да се употребѣи за познатото ни индустриално училище.“

Щомъ е ясно, че завѣщателътъ не е ималъ намѣрението да създава нѣкой отдѣлъ при съществуващия университетъ, или пъкъ да дава другъ характеръ на обучението въ сжщия, и щомъ ние трѣба да се подчинимъ строго на неговата *свѣта* воля, то не остава, освѣнъ да се съгласимъ, че той иска откриването на едно самостоятелно и специално висше училище.

Почти всички наши техници, а заедно съ тѣхъ и инженерно-архитектурното дружество, считатъ, че това специално училище трѣба да бѣде една политехника. Нѣкои даже отиватъ до тамъ, че допускатъ въ училището и отдѣли по агрономия и търговия, които днесъ се застъпватъ отъ нѣкои европейски политехники.

Естествено е, че за подобна политехническа школа завѣщанието е твърдѣ скромна сума, особено като се вземе прѣдъ видъ, че тя ще се основе и издържа само отъ доходитѣ, които при сегашния размѣръ на фонда, при 6% лихва, възлизатъ на около 600,000 лв. А съ подобенъ годишенъ доходъ едвамъ може да се издържа единъ скроменъ университетъ и въ краенъ случай една непълна бѣлгарска политехника при прѣдположението, че зданията и инсталациитѣ сж готови. Тѣй че, ако днесъ се употребѣи една частъ отъ фонда за послѣдната цѣль, — за което ще сж нужни най-малко 5—6 милиона лева, то съ това ще се намали и горния скромнъ приходъ на завѣщанието.

За по-рационално рѣшаване въпроса за използване на Евлогиевото завѣщание, ефорията бѣше се отнесла прѣзъ 1912 година съ покана до редъ компетентни учрѣждения и лица за изказване своето мнѣние. Понеже тѣзи мнѣния се оказаха доста разнорѣчиви, то за да унифицира едно опрѣдѣлено рѣшение, ефорията свика прѣзъ декемврий 1913. година едно събрание, въ което болшинството се изказа въ смисълъ, че училището трѣба да бѣде самостоятелно и отъ технически характеръ. Но, понеже сумата е недостатъчна за неговото основаване и издържане, рѣши се да не се бърза съ реализиране завѣщанието; да се почака редъ години, догдѣто капитала нарастне, а въ туй врѣме да се анкетира въпроса относно типа на училището. Това анкетиране се налага, прѣди всичко, прѣдъ видъ факта, че завѣщателя не указва изрично, че училището трѣба да бѣде политехника, както схващатъ въпроса почти всички наши техници, заедно съ инженерно-архитектурното дружество. Евлоги Георгиевъ е знаелъ много добръ, какво нѣщо е университетъ и политехника, толкова повече, че на неговѣ сръдства сж се учили доста много бѣлгарски младежи; независимо отъ това, той е билъ доста интелигентенъ челоуѣкъ, за да схваща учебното съдържание на разнитѣ висши училища. Но понеже той не ни е оставилъ никакво тълкуване на своето завѣщание, ние трѣба да се постареемъ да вложимъ възможно точно съдържание въ неговия текстъ, като се допитаме до реалнитѣ нужди на страната, до компетентнитѣ тълку-

ватели на тѣзи нужди и споредъ това да намѣримъ подходящъ типъ училище, възъ основа на тѣзи, които съществуватъ въ Европа и Америка.

Въ тоя духъ бѣ взето рѣшение отъ ефорията въ края на декемврий 1913 година.

Обаче, новитѣ изпълнители, подтикнати отъ професорската колегия на университета, на ново обръщатъ въпроса наопаки и въ старанието си да създадатъ висше училище отъ модеренъ американски типъ, т. е. университетъ съ технически отдѣлъ, обезличаватъ завѣщанието и нарушаватъ неговия ясень смисълъ.

Споредъ нашето схващане, което ние своеврѣменно изказахме писмено и устно въ ефорията, стопанскитѣ условия въ Бѣлгария прѣди всичко още не сж назрѣли за каквото и да било висше техническо училище. Ние още нѣмаме онѣзи потребности за висшъ технически персоналъ, които могатъ да подхранватъ една висша школа отъ подобенъ характеръ. Наредъ съ това, не разполагаме и съ оная индустрия и строителна дѣйностъ, които главно служатъ като материална база за една политехника. Мнѣнието на инженерно архитектурното д-ство, че бѣдждшето индустриално-техническо училище, въ Карлово можало да дава практиката и да служи за технико-лабораторнитѣ занятия на студентитѣ отъ висшето техническо училище е неоснователно. Студентитѣ отъ едно висше техническо училище нѣма какво да учатъ въ ателиетата на сръдно техническо училище, които сж нагодени само за учебнитѣ нужди и цѣли на послѣдното. За това е нужна една фабрична индустрия, която не само работи по шаблонъ, но и твори и въ своето творчество отвара пакъ и на самата теория, както е въ Германия, която при най-модерната индустрия има и най-добри политехники. На и какви ателиета може да има едно сръдно техническо училище, построчно на скромната сума 1,000,000 лева?

Имайки прѣдвидъ тая бѣднотия на нашата индустрия, която и при благоприятни условия ще трае още десетки години, наложително е, щото при въпросното висше техническо училище да има добри ателиета и технически лаборатории, които поне отчасти биха замѣнили индустриалната практика. Както е извѣстно, тая система на научни работилници и учебни фабрики е била практикувана въ много стари висши технически училища, като напр. Императорското техническо училище въ Москва, и Бостонския технологически институтъ, които и до сега сж опазили тая си особнотъ. Разбира се, че тая практическа уредба на нашето висше технич. училище ще струва много повече пари, което е втори аргументъ, за да не бързаме съ използването на фонда.

Въ течението на още 10 години, фондътъ ще порастне най-малко на 50%. Къмъ това врѣме стопанскитѣ, а може би и политическитѣ условия на Бѣлгария ще се оседнатъ по-добръ, извѣстни индустрии ще получатъ трайни и правилни насоки и съ това ще дадатъ по-ясна физиономия и за висшето техни. образование. Може би, до тогава ще се намѣрятъ и достойни подражатели на Евлогия Георгиева, които ще усилятъ неговия фондъ, особно ако на въ-

проса се даде по-широка гласност въ страната и въ съответните финансови сфери; не тръбва да забравяме, че и филантропията, даже въ Америка, изисква известни духовни инжекции отъ страна на странични фактори и подходящи лица.

Тъй че, ние и тукъ подчертаваме нашето мнѣние, че училището не бива да бѣде стереотипна политехника, прѣдвидъ факта, че завѣщателя самъ избѣгва тоя терминъ. Неговата централна мисълъ е, щото *положителниятъ науки да сж приложни къмъ индустрията*.

Къмъ тая категория съ чиста съвѣсть ние можемъ да отнесемъ само механиката, техническата химия, минното дѣло, металургията и електротехниката въ тѣхнитъ практически разклонения.

Слѣдоват., отъ тукъ се изключватъ общото инженерство, архитектурата, културното инженерство, агрономията и пр., отдѣли на днешнитъ пълни политехники. Съ други думи, тука трѣба да се разбира единъ *технологически институтъ*, каквито сж съществували първоначално и отчасти и сега съществуватъ въ Русия и Америка.

А за да се даде животъ и мѣстно приложение на тоя институтъ, съобразно нашитъ неназрѣли индустриални условия и за да може той да стане дѣйствителенъ лостъ на нашата модерна индустрия, въ него всѣки клонъ отъ механическата и химическата индустрия трѣба да е застъпенъ съ специални ателиета и работилници по машинното дѣло, лѣярството, електротехниката, текстилната индустрия, бояджийството, апретурата, пивоварството, индустриалната бактеорология и пр., въ връзка съ проектирането и калкулацията на технически заведения отъ съответната специалностъ.

При наличността на тѣзи ателиета, студентитъ би трѣбвало да прѣкарватъ половината отъ учебното врѣме въ съответната практика, тъй че слѣдъ свършването на училището, тѣ да владѣятъ извѣстенъ отдѣлъ отъ индустрията, теоритически и практически, и слѣдъ малка ориентировка въ дадено индустриално прѣдприятие да могатъ да прѣдприематъ неговото инсталиране и завеждане при нашитъ условия.

Да споменемъ, най-сетнѣ и това, че горнитъ ателиета въ извѣстна частъ отъ годината, напр. прѣзъ ваканцитѣ, могатъ да бждатъ достъпни и за хора отъ практиката, за индустриалци и майстори. По тоя начинъ, влиянието на училището за подигане на мѣстната индустрия може да се простре далечъ отъ неговитъ академически сфери.

Това е, споредъ насъ, правилното схващане мисълта на завѣщателя и то би отговаряло най-вече на психологията на единъ чловѣкъ, израсалъ въ практическитъ перипетии на живота, който не е можалъ да не се радва на индустриалното развитие на своето отечество и да не схваща това развитие, като основа на нашия стопански напрѣдѣкъ.

Разглеждайки завѣщанието подъ жгѣла на горния мисълъ, ние трѣба да се съгласимъ, че много отъ това, което е ставало около него до сега, е имало за цѣлъ да изопачи интимната идея на завѣщателя, за да се удовлетвори неговитъ искания на нашата интелигентна идеология и кариеризма на нашата интелигенция.

Разглеждайки завѣщанието подъ жгѣла на горния мисълъ, ние трѣба да се съгласимъ, че много отъ това, което е ставало около него до сега, е имало за цѣлъ да изопачи интимната идея на завѣщателя, за да се удовлетвори неговитъ искания на нашата интелигентна идеология и кариеризма на нашата интелигенция.

Д-ръ С. Ганевъ — София.

ДВИЖЕНИЕ НА ГРАДСКОТО НАСЕЛЕНИЕ И ВОЙНАТА.

Отъ голѣмъ интересъ е да прослѣдимъ влиянието на войната върху промѣнитъ въ ражданията, умираията и женитбитъ въ по-главнитъ градове въ царството (на които броятъ на жителитъ надминава 10,000), като разгледаме движението на населението въ тѣзи три елемента прѣзъ шестгодишния периодъ 1909.—1913.

Отъ 30-тѣ града, за които „мѣсечнитъ статистически извѣстия“ на Главната дирекция на статистиката дава помѣсечно въпроснитъ данни, ние ще разгледаме тѣзи данни само за 24 по-главни града, като изоставяме тритъ по-голѣми града (Добричъ, Силистра и Тутраканъ), подло заграбени отъ нашата дунавска съсѣдка и тритъ по-малки града, въ послѣдствие изоставени и въ самитъ „извѣстия“. За градоветъ Дупница, Кюстендилъ, Самоковъ, Свищовъ, Станимака и Чирпанъ заемаме свѣденията за 1909. година отъ издадената прѣзъ 1914. година отъ дирекцията на статистиката книга: „Движение на населението прѣзъ 1909. година, часть I: Раждания, умираията и женитби по населени мѣста“. Ако разгледаме таблицата на ражданията № 1, първа особность, която забѣлѣзваме за всички разглеждани гра-

дове, е силното спадане броя на ражданията прѣзъ поменатата злосчастна 1913. год. Слѣдъ този лесно обяснимъ фактъ, бие на очи малкото нарастване на ражданията отъ 1911. къмъ 1912. година и сравнително по-значителното отъ 1909. год. къмъ 1910. За второто нарастване нѣма никакво изключение, а за първото — когато войната въ края на 1912. година, очевидно, не можеше да укаже още никакво влияние върху броя на ражданията — изключение прѣдставляватъ само градоветъ: Видинъ, Т. Пазарджикъ, Свищовъ, Сливенъ, Станимака, Ст. Загора, и Хасково (отъ 470 на 469).

Изобщо ние констатираме едно намаление съ малки колебания въ броя на ражданията въ всички градове. Само градоветъ Русе, Свищовъ, София, Шуменъ и до нѣкъдѣ Сливенъ иматъ едно постоянно увеличение.

Както и трѣбва да очакваме, годината 1913. се ползува и при умираията съ лоши резултати. Войната е дала безъ изключение голѣмъ брой смъртни случаи въ всички градове; броятъ на умираията на много мѣста се е удвоилъ спрѣмо прѣдходната година. Интересенъ е и броятъ на умираията въ 1912. г., който е намаленъ спрѣмо 1911. година; едно слабо

увеличение сж изпитали само градоветъ: Кюстендилъ, Ломъ, Разградъ, Самоковъ, София, Търново, Хасково и Шуменъ. Това се дължи очевидно на липсата на мъжкото население прѣзъ послѣднитѣ три мѣсеца на 1912. год.

Като оставимъ 1913. година, ние забѣлѣзваме изобщо едно спадане на умиранията прѣзъ разглеждания кратъкъ периодъ: това трѣбва да отдадемъ на подобреното санитарно състояние на градоветъ, както и на привикването на населението къмъ по-хигиенични условия на живота.

Особено голѣмиятъ брой на умирания прѣзъ 1913. година въ градоветъ Вратца, Дупница, Кюстендилъ, Пазарджикъ, Плѣвенъ, Хасково и др. трѣбва да се отдаде на войната и холерата.

Твърдѣ голѣмъ скокъ въ умиранията прѣдставя столицата София прѣзъ 1910. година: отъ 2132 прѣзъ 1909. умиранията се издигатъ на 3078 прѣзъ 1910. г., за да спаднатъ на 2016 въ 1911. година.

По-ясна картина за движението на населението ни прѣдставя таблицата за естественото нарастване на населението въ градоветъ прѣзъ разглеждания петгодишенъ периодъ.

Прѣзъ 1909. година е имало намаление въ шестъ града: Бургазъ, Видинъ, Казанлъкъ, Пловдивъ, Свищовъ и Сливенъ, т. е. броятъ на умиранията е прѣвишавалъ броятъ на ражданията, и то най-много въ Сливенъ и най-малко въ Казанлъкъ.

Прѣзъ 1910. година толкова намаление отбѣлѣзва само София, а прѣзъ 1911. година—Казанлъкъ. Въ 1912. година имаме навсѣкждѣ фактическо нарастване на населението, а прѣзъ злостъзната 1913. година всички разглеждани 24 града сж изпитали едно твърдѣ силно намаляване на населението си, навсѣкждѣ ражданията сж били незначителни спрѣмо умиранията. Този печаленъ резултатъ, — сигурно за пръвъ пѣтъ въ живота на нашата държава, — дължимъ на войната прѣзъ тая катастрофална за отечеството ни година. Най-добръ прѣзъ тая година се прѣдставя градъ Разградъ и послѣ Ломъ.

Като оставимъ настрана тая изключителна година, ето какво рисуватъ числата въ таблицата № 3. — Имаме постояненъ естественъ растежъ на населението само въ градоветъ: Бургазъ, Русе, Сливенъ и донѣкждѣ Ст.-Загора.

Ако вземемъ прѣдъ видъ, че прѣзъ послѣднитѣ три мѣсеца на 1912. година здравето мъжко население бѣ далечъ отъ огнищата си, ще схванемъ, че имаме слабо спадане прѣзъ тая година на естествения растежъ въ много градове. Затова можемъ каза, и растене е имало съ колебание въ градоветъ: Варна, Дупница, Ломъ, Пловдивъ, Плѣвенъ, Разградъ, Самоковъ, Свищовъ, Хасково и Чирпанъ.

По-редовно намаляване на растежа намираме въ Кюстендилъ, Пазарджикъ, Станимака, Търново, Шуменъ и Ямболъ; а пѣкъ съ голѣмъ скокъ растежъ се прѣдставя градъ Казанлъкъ и столицата София.

Най-добръ се рисува растежа на население то въ релативнитѣ числа на естественото нарастване спрѣмо броя на жителитѣ въ отдѣлнитѣ градове. Ние вземаме въ изчисленията

си за основа годишнитѣ цифри, дадени отъ прѣброяването на населението въ страната.

На 31. декемврий 1910. година, и чрѣзъ прѣсмѣтнатитѣ естествени нараствания, установяваме въроятния брой на населението въ разглежданитѣ градове къмъ началото на 1910., 1912. и 1913. години, та прѣзъ четири годишния периодъ 1910. — 1913. год. получаваме естественото нарастване на населението на 100 жители въ таблицата № 4.

ТАБЛИЦА № 1.

	Раждания.				
	1909.	1910.	1911.	1912.	1913.
1 Бургазъ	413	494	495	497	428
2 Варна	1199	1263	1249	1269	985
3 Видинъ	510	516	509	471	382
4 Вратца	473	484	452	458	346
5 Дупница	410	432	424	437	289
6 Казанлъкъ	226	280	195	283	150
7 Кюстендилъ	449	482	402	443	295
8 Ломъ	323	355	326	374	241
9 Пазарджикъ	633	694	671	639	438
10 Пловдивъ	1431	1589	1527	1584	1172
11 Плѣвенъ	693	770	738	793	539
12 Разградъ	481	529	487	536	414
13 Русе	865	979	1005	1065	751
14 Самоковъ	339	340	326	316	237
15 Свищовъ	305	363	363	386	264
16 Сливенъ	608	719	786	752	530
17 София	2861	3042	3078	3242	2246
18 Станимака	416	493	470	437	349
19 Ст.-Загора	543	619	653	612	476
20 В.-Търново	288	338	290	320	193
21 Хасково	438	482	470	469	348
22 Чирпанъ	383	390	372	411	256
23 Шуменъ	554	591	594	638	441
24 Ямболъ	526	571	583	451	411

ТАБЛИЦА 2.

	Умирания.				
	1909.	1910.	1911.	1912.	1913.
1 Бургазъ	442	458	395	380	589
2 Варна	965	977	966	937	1203
3 Видинъ	533	394	404	366	679
4 Вратца	250	276	290	276	697
5 Дупница	308	245	266	238	661
6 Казанлъкъ	228	195	245	207	325
7 Кюстендилъ	260	233	260	319	631
8 Ломъ	254	189	223	231	276
9 Пазарджикъ	562	445	440	438	844
10 Пловдивъ	1452	1349	1388	1305	1988
11 Плѣвенъ	545	499	574	480	848
12 Разградъ	364	433	332	367	432
13 Русе	860	812	775	698	891
14 Самоковъ	211	242	186	206	344
15 Свищовъ	315	280	333	259	415
16 Сливенъ	782	614	600	547	822
17 София	2132	3078	2016	2271	2552
18 Станимака	372	318	307	328	481
19 Ст.-Загора	422	418	423	395	916
20 В.-Търново	248	265	242	252	435
21 Хасково	406	311	316	331	870
22 Чирпанъ	276	294	288	226	531
23 Шуменъ	517	496	440	573	636
24 Ямболъ	459	445	374	268	720

Годината 1913. е характеризирана съ общия отрицателенъ резултатъ и сега вече най-ясно личи, кои градове иматъ пропорционално на своитѣ жители най-много загуби. Най-много

пострадалиятъ въ човѣшки животи е градъ Дупница (311 загуби се падатъ на 100 жители); тамъ именно холерата зарови най-много хора, прѣзъ тоя градъ минаха повечето холерни, тукъ бѣха и холернитѣ болници. Сжщиятъ градъ прѣзъ прѣдходната година показва най-големия коефициентъ на растежа (+169), дори най-голямъ отъ всички градове и прѣзъ цѣлия разглежданъ въ тая таблица четири годишенъ периодъ. Дупница държи рекордъ и въ 1911. година.

ТАБЛИЦА № 3.

Естествено нарастване на населението.

	1909.	1910.	1911.	1912.	1913.
1 Бургазъ	-29	+36	+100	+117	-161
2 Варна	+234	+286	+283	+332	-218
3 Видинъ	-23	+122	+105	+105	-297
4 Вратца	+223	+208	+162	+182	-351
5 Дупница	+102	+187	+158	+199	-372
6 Казанлъкъ	-2	+85	-50	+76	-175
7 Кюстендилъ	+189	+249	+142	+124	-336
8 Ломъ	+69	+166	+103	+144	-35
9 Пазарджикъ	+71	+249	+231	+201	-406
10 Пловдивъ	-21	+240	+139	+279	-816
11 Плѣвенъ	+138	+271	+164	+313	-309
12 Разградъ	+117	+96	+155	+169	-18
13 Русе	+5	+167	+230	+367	-140
14 Самоковъ	+128	+98	+140	+110	-107
15 Свищовъ	-10	+83	+30	+127	-151
16 Сливенъ	-174	+105	+186	+205	-292
17 София	+729	-36	+1062	+971	-306
18 Станимака	+44	+175	+163	+109	-132
19 Ст.-Загора	+121	+201	+230	+217	-445
20 В.-Търново	+40	+73	+48	+68	-242
21 Хасково	+32	+171	+154	+138	-422
22 Чирпанъ	+107	+96	+84	+185	-275
23 Шуменъ	+37	+95	+154	+65	-195
24 Ямболъ	+67	+196	+209	+183	-309

ТАБЛИЦА № 4.

Естествено нарастване на населението на 100 ж.

	1910.	1911.	1912.	1913.
1 Бургазъ	0.24	0.67	0.73	-1.00
2 Варна	0.70	0.68	0.80	-0.52
3 Видинъ	0.75	0.64	0.63	-1.72
4 Вратца	1.38	1.06	1.18	-2.26
5 Дупница	1.64	1.36	1.69	-3.11
6 Казанлъкъ	0.81	-0.47	0.72	-1.65
7 Кюстендилъ	1.84	1.03	0.89	-2.39
8 Ломъ	1.52	0.93	1.29	-0.31
9 Пазарджикъ	1.40	1.28	1.10	-2.19
10 Пловдивъ	0.50	0.29	0.58	-1.69
11 Плѣвенъ	1.19	0.71	1.35	-1.31
12 Разградъ	0.69	1.10	1.20	-0.13
13 Русе	0.46	0.63	1.01	-0.38
14 Самоковъ	0.95	1.34	1.04	-1.00
15 Свищовъ	0.64	0.23	0.97	-1.14
16 Сливенъ	0.42	0.74	0.81	-1.14
17 София	-0.03	1.03	0.93	-0.29
18 Станимака	1.37	1.26	0.83	-1.00
19 Ст.-Загора	0.92	1.05	0.97	-1.98
20 В.-Търново	0.58	0.38	0.54	-1.90
21 Хасково	1.15	1.02	0.91	-2.75
22 Чирпанъ	0.83	0.72	1.57	-2.31
23 Шуменъ	0.43	0.69	0.29	-0.87
24 Ямболъ	0.80	1.31	1.13	-1.89

Слѣдъ Дупница се редятъ по загубитѣ си прѣзъ 1913. год. градоветѣ: Хасково (—2.75),

Кюстендилъ (—2.39), Чирпанъ (—2.31), Вратца (—2.26), Пазарджикъ (—2.19), Ст.-Загора (—1.98). Търново (—1.90), Ямболъ (—1.89), Варна (—1.72), Пловдивъ (—1.69), Казанлъкъ (—1.65), Плѣвенъ (—1.31) и т. н.

Най-малко загуби е прѣтърпѣлъ градъ Разградъ — само — 0.13 на 100 жители; послѣ идатъ: София (—0.29), Русе (—0.38), Варна (—0.52) и т. н.

Интересно е, че тъй силно пострадалия въ 1913 год. Дупница се е ползувалъ съ най-силно порастване отъ всички градове и прѣзъ двѣтъ други разглеждани години: 1911, 1912. Само градъ Кюстендилъ (+1.84) го бие и то само прѣзъ 1910. година.

Този послѣдниятъ градъ постепенно губи отъ своето нарастване: 1.84, 1.03, 0.89, —2.39. Сжщия неблагоприятенъ ходъ прѣдставятъ: Пазарджикъ, Видинъ, Станимака, Хасково. Възходящъ ходъ на естественото си нарастване прѣдставятъ (като, разбира се, изключимъ грозната 1913. година) градоветѣ: Бургазъ, Разградъ, Русе и Сливенъ. Почти у всички тѣзъ 4 града нарастването е по-силно отъ 910. къмъ 1911. относително отъ 911. къмъ 912 год. Другитѣ пъкъ неспоменати до тукъ градове иматъ колебливъ растежъ; по-значителенъ скокъ въ това колебание намираме въ: Казанлъкъ, Ломъ, Плѣвенъ, Свищовъ и София.

Дори и като оставимъ на страни изключителната 1913. година, общиятъ ходъ на естествения растежъ на населението въ нашитѣ поголѣми градове прѣзъ послѣдния краткъ периодъ е много незадоволителенъ. Съ такива резултати не можемъ да очакваме бързо покачване на градското население.

ТАБЛИЦА № 5.

Женитби годишно.

	1909.	1910.	1911.	1912.	1913.
1 Бургазъ	115	123	166	108	107
2 Варна	334	360	364	248	217
3 Видинъ	127	172	152	124	114
4 Вратца	124	137	138	78	70
5 Дупница	80	96	95	65	52
6 Казанлъкъ	79	99	87	59	54
7 Кюстендилъ	109	88	104	76	51
8 Ломъ	78	82	106	67	40
9 Пазарджикъ	138	124	151	122	76
10 Пловдивъ	359	352	522	434	353
11 Плѣвенъ	195	224	247	158	111
12 Разградъ	244	215	226	173	155
13 Русе	330	354	371	313	220
14 Самоковъ	88	104	81	59	46
15 Свищовъ	107	136	179	82	66
16 Сливенъ	225	253	246	178	145
17 София	685	788	826	572	462
18 Станимака	106	87	93	69	63
19 Ст.-Загора	145	231	223	146	118
20 В.-Търново	129	133	144	129	62
21 Хасково	159	143	122	105	95
22 Чирпанъ	91	85	88	40	5
23 Шуменъ	273	308	308	211	162
24 Ямболъ	123	138	153	121	106

Остава да разгледаме третия елементъ въ движението на населението.

Отъ таблицата за женитбитѣ № 5 сжщо така не получаваме голѣма надежда за бждното естествено увеличаване на градското ни

население. Намаляване на ражданията, отъ една страна, и спадането изобщо на женитбитъ въ голѣмитъ ни градове, отъ друга страна, ще дадатъ скоро своето влияние върху броя на градското население, макаръ и да се намалятъ умиранията. Като прибавимъ къмъ това и прѣкомѣрнитъ човѣшки млади жертви прѣзъ тритъ послѣдни войни, картината на бъдещето става доста мрачна.

Годината 1913. е характеризирана съ много малкия брой женитби въ всички градове. Младото мъжко население бѣ на бойнитъ полета, дѣто голѣма частъ отъ него оставиха коститъ си, или пъкъ донесоха дома усакамли тѣла. Липсата отъ домашнитъ огнища на мъжкото население и прѣзъ послѣднитъ три мѣсеца на 1912. год., прѣзъ които мѣсеци ставатъ обикновено твърдѣ много женитби, се е проявила въ намаления брой женитби и прѣзъ тая година, само че това спадане не е тъй чувствително, както прѣзъ 1913. година, когато само прѣзъ 4-тѣ послѣдни мѣсеци едва стана настаняването на мъжкото население по домоветъ му.

Трѣбва съ прискърбие да констатираме, че много малко сж градоветъ, дѣто въ другитъ години (1909—1911) да иматъ едно постоянно нарастване на женитбитъ, напротивъ, изобщо се забѣлѣзва едно редовно спадане въ нѣкои градове: Дупница, Кюстендилъ, Казанлъкъ, Разградъ, Самоковъ, Сливенъ, Хасково, а въ други едно значително колебание.

Нѣкои отъ по-голѣмитъ градове се отличаватъ съ сравнително малкия си брой женитби, напр., Варна, Плѣвенъ, Ст.-Загора, Търново, Русе.

ТАБЛИЦА № 6.

Женитби годишно на 100 жители.

	1910.	1911.	1912.	1913.
1 Бургазъ	0.83	1.11	0.67	0.66
2 Варна	0.88	0.88	0.59	0.52
3 Видинъ	1.05	0.92	0.75	0.68
4 Вратца	0.91	0.91	0.51	0.42
5 Дупница	0.84	0.82	0.55	0.44
6 Казанлъкъ	0.94	0.82	0.56	0.51
7 Кюстендилъ	0.65	0.75	0.55	0.34
8 Ломъ	0.75	0.96	0.60	0.35
9 Пазарджикъ	0.69	0.83	0.67	0.41
10 Пловдивъ	0.74	1.09	0.91	0.73
11 Плѣвенъ	0.98	1.07	0.68	0.47
12 Разградъ	1.55	1.62	1.22	1.08
13 Русе	0.98	1.02	0.86	0.60
14 Самоковъ	1.01	0.78	0.56	0.43
15 Свищовъ	1.05	1.37	0.63	0.35
16 Сливенъ	1.01	0.98	0.70	0.57
17 София	0.77	0.80	0.55	0.44
18 Станимака	0.68	0.72	0.53	0.48
19 Ст.-Загора	1.06	1.01	0.66	0.53
20 В.-Търново	1.06	1.14	1.02	0.49
21 Хасково	0.96	0.81	0.69	0.62
22 Чирпанъ	0.73	0.75	0.34	0.04
23 Шуменъ	1.35	1.35	0.94	0.72
24 Ямболъ	0.87	1.00	0.75	0.65

Таблицата № 6, която съдържа броя на женитбитъ пропорционално на броя на жителитъ на отдѣлнитъ градове, прѣзъ 1910, 1911, 1912. и 1913. години, дава още по-ясна картина за движението на женитбитъ въ послѣдния четиригодишенъ периодъ. Годината 1912. е характеризирана съ общо значително спа-

дане на женитбитъ спрѣмо прѣдходната година, безъ изключение за всички 24 града. Въ 1913. година намираме още едно значително намаляване спрѣмо 1912. година, сжщо тъй безъ никакво изключение. Най-силно е спадането на Търново, а най-малко женитби сж станали въ Чирпанъ; най-много пъкъ въ Разградъ.

Увеличение на женитбитъ отъ 1910. къмъ 1911. години сж имали 14 града:

Бургазъ, Кюстендилъ, Ломъ, Пазарджикъ, Пловдивъ, Плѣвенъ, Разградъ, Русе, Свищовъ, София, Станимака, Търново, Чирпанъ и Ямболъ. Непромѣнено движение на женитбитъ сж имали три града: Варна, Вратца и Шуменъ. Най-силно увеличение има Пловдивъ. Останалитъ 7 града сж изпитали намаляване, и най-значително — градъ Самоковъ. Никой градъ не прѣдставлява постоянно увеличение, обаче постоянно намаление иматъ: Видинъ, Дупница, Казанлъкъ, Самоковъ, Сливенъ, Ст.-Загора, Хасково.

Рекордъ на женитбитъ прѣзъ разглеждания периодъ притежава Разградъ, който въ 1911. година е ималъ 1.62 женитби на 100 жители, а и прѣзъ другитъ години този градъ заема първо мѣсто: дори въ най-лошата за женитбъ година 1913. никой другъ градъ не се дори приближава до неговата цифра 1.08.

Другъ градъ, който се отличава по броя на женитбитъ си, е Търново (1.05, 1.14, 1.02 за 1910, 1911 и 1912 год.), послѣ иде Шуменъ.

И така, и отъ третия елементъ на движението на населението не можемъ да черпимъ голѣма надежда за едно засилване на населението въ по-голѣмитъ градове на царството.

За да установимъ поне отчасти хода на движението на населението и прѣзъ 1914. година, ние ще съпоставимъ цифритъ на раждания, умирания и женитби по мѣсечно прѣзъ първитъ осемъ мѣсеца, които сж вече публикувани за течащата година, съ съответнитъ цифри за прѣдходнитъ двѣ години 1912. и 1913. Така ще имаме цифритъ на 8-тѣ нормални мѣсеци на 1912. година съ съответнитъ ненормални мѣсеци на 1913. година и на течащата година на релативно спокойствие. По липса на мѣсто ние сме принудени да се задоволимъ съ разглеждане мѣсечното движение на населението само на десетъ града, избрани разхвърляно въ цѣлото царство (безъ новитъ земи): Бургазъ, Варна, Видинъ, Пловдивъ, Плѣвенъ, Русе, Сливенъ, София, Кюстендилъ, Ст.-Загора.

Да хвърлимъ погледъ на вариациитъ и на тритъ елементи по градове.

ТАБЛИЦА № 7.

1. БУРГАЗЪ.

	Раждания.			Умирания.			Женитби.		
	1912	1913	1914	1912	1913	1914	1912	1913	1914
1.	46	52	70	39	31	70	31	4	27
2.	67	45	54	41	38	55	2	6	31
3.	59	48	54	36	43	86	6	—	8
4.	42	47	31	32	20	63	17	4	22
5.	35	39	51	30	31	47	8	7	27
6.	27	30	62	28	33	43	12	13	12
7.	41	17	65	26	41	55	8	2	16
8.	36	18	59	26	44	57	8	4	10
	353	296	469	258	281	476	92	40	148

2. ВАРНА.

1.	110	122	108	92	98	102	46	9	45
2.	131	129	93	75	78	96	10	19	66
3.	120	103	107	88	78	129	6	2	5
4.	121	108	84	95	95	90	39	7	37
5.	110	104	126	77	83	96	21	11	31
6.	107	86	98	78	97	82	35	19	58
7.	105	54	108	88	77	100	37	6	41
8.	110	55	99	55	94	61	27	11	22
	914	761	823	640	700	756	221	84	305

3. ВИДИНЪ.

1.	53	52	32	31	23	24	19	1	20
2.	42	53	31	18	27	29	5	5	31
3.	48	53	28	42	35	24	3	2	8
4.	31	53	29	41	27	24	17	5	15
5.	33	27	54	23	20	26	18	2	19
6.	44	32	54	21	27	23	16	4	20
7.	33	23	57	30	79	19	16	2	18
8.	45	15	48	26	271	24	17	2	5
	329	308	333	232	509	193	111	23	136

4. ПЛОВДИВЪ.

1.	187	180	106	143	150	186	93	12	68
2.	162	151	93	101	124	186	24	13	99
3.	144	139	101	104	125	201	19	13	33
4.	130	132	119	103	99	126	61	12	50
5.	120	121	194	104	116	121	56	18	76
6.	118	93	145	94	128	114	30	20	64
7.	131	65	172	109	244	151	63	11	57
8.	127	60	142	109	287	128	37	21	33
	1119	941	1072	867	1273	1213	383	120	480

5. ПЛЪВЕНЪ.

1.	88	59	38	39	53	54	53	4	42
2.	70	81	42	51	52	58	3	4	39
3.	76	83	42	43	54	52	4	3	2
4.	56	62	51	36	54	48	20	1	16
5.	74	64	86	30	45	41	22	9	19
6.	67	46	85	31	39	32	15	—	21
7.	64	24	92	46	50	31	17	1	20
8.	73	21	85	51	287	27	11	—	10
	568	440	521	327	634	343	145	22	179

6. РУСЕ.

1.	100	97	61	65	81	73	66	20	47
2.	110	77	66	66	68	62	10	14	64
3.	100	87	75	53	73	72	12	8	17
4.	86	92	75	69	51	76	25	12	31
5.	97	80	103	63	49	58	34	11	51
6.	101	68	111	51	76	60	39	—	61
7.	103	42	103	65	57	65	60	—	56
8.	90	38	92	50	79	50	29	6	26
	787	581	686	472	634	516	275	71	353

7. СЛИВЕНЪ.

1.	94	82	47	49	84	52	44	—	35
2.	75	67	46	51	53	63	5	1	58
3.	72	76	44	44	54	76	4	—	2
4.	64	59	55	41	45	71	23	2	15
5.	43	63	101	44	39	46	23	5	37
6.	60	40	81	24	51	31	20	4	28
7.	65	24	87	43	85	48	28	5	35
8.	71	22	83	60	99	38	11	7	27
	544	433	544	356	510	425	158	24	237

8. СОФИЯ.

1.	311	248	232	182	177	203	106	11	128
2.	280	309	244	188	208	190	23	34	138
3.	310	311	217	214	275	172	10	—	19
4.	324	293	239	182	264	138	60	7	66
5.	295	238	367	186	216	101	78	14	94
6.	256	167	337	149	237	144	73	9	147
7.	341	115	265	245	279	140	114	13	131
8.	271	125	221	170	174	144	54	27	47
	2388	1806	2122	1516	1830	1232	518	115	770

9. КЮСТЕНДИЛЪ.

1.	34	37	26	31	35	35	18	1	18
2.	42	40	20	31	27	38	—	2	9
3.	51	38	24	29	30	29	—	3	3
4.	43	36	30	27	35	29	12	1	19
5.	35	41	53	22	15	21	8	2	16
6.	43	23	39	21	55	21	5	—	19
7.	40	17	50	20	220	27	11	—	16
8.	35	16	35	32	96	21	14	—	5
	323	248	277	213	513	221	68	9	105

10. СТ.-ЗАГОРА.

1.	62	67	50	44	52	57	47	7	51
2.	68	67	33	40	41	81	2	3	28
3.	61	51	34	36	43	62	—	—	4
4.	59	43	60	40	36	61	14	3	17
5.	55	46	73	21	41	40	17	6	31
6.	46	31	65	27	58	41	12	9	35
7.	52	28	74	34	114	45	27	1	25
8.	59	29	81	33	228	45	18	10	13
	462	362	470	275	613	432	137	39	204

1. Бургазъ. Намалвяване на ражданията прѣзъ 1913. година се забѣлѣзва слѣдъ мѣсецъ юний. Това явление трѣбва да очакваме за всички градове, защото липсата на мжжкото население отъ домашнитѣ огнища ще започне да се отразява около 9-мѣсеци по-късно, до като прѣзъ първитѣ мѣсеци на 1913. година ражданията трѣбва да се явятъ въ своя нормаленъ ходъ. Прѣзъ срѣднитѣ мѣсеци (отъ априлъ насетнѣ) на 1914. година пѣкъ трѣбва да очакваме едно увеличаване, ако други причини не сж иначе повлияли. Тѣзи двѣ очаквания се наистина забѣлѣзватъ за г. Бургазъ. Най-голѣмъ брой раждания сж станали прѣзъ м. януарий 1914. година. Засилване на ражданията захваща отъ м. априлъ насетнѣ въ 1914. година, и прѣзъ осемтѣ мѣсеци броя на ражданията е надминалъ съ повече отъ 50% броя на ражданията въ 1912. година, който е понижекъ отъ броя прѣзъ 1912. година.

Броятъ на умираанията се е увеличавалъ около срѣдата на 1913. година, и за 8-тѣ мѣсеци прѣзъ тая година е съ малко надминалъ общия брой за прѣдходната година, обаче силно е увеличаването прѣзъ 1914. година, особено въ първитѣ мѣсеци и общия брой за 8 мѣсеца е съ 83% надминалъ оня за 1912. година, и съ 70% броя на прѣдходната 1913. година.

Фактическио естествено нарастване на населението на г. Бургазъ ние имаме за първитѣ 5 мѣсеца на 1913. година и незначително общо за всички 8 мѣсеци.

Женитбитѣ сж се намалвявали прѣзъ лѣтнитѣ мѣсеци, но тѣ сж изобщо много малко

прѣзъ мѣсецитѣ на злощастната 1913. година и процентно спаднали сж съ повече отъ 50%, но за туй пѣкъ прѣзъ всички мѣсеци на 1914. година имаме силно увеличение — великия постъ е спиралъ само женитбитѣ, и общия брой дава едно нарастване отъ 270% спрѣмо прѣдходната година и 61% спрѣмо 1912. год.

Общото заключение е, че въ Бургазъ се очаква едно благоприятно движение на населението.

2. *Варна*. Ражданията и тукъ сж въ сжщия ходъ, както забѣлѣзахме и при Бургазъ: значително намаление прѣзъ срѣднитѣ мѣсеци (отъ май наситѣ) на 1913. година и съответно значително засилване прѣзъ 1914. година. Общиятъ брой прѣзъ послѣдната година тукъ е останалъ значително подъ оня на нормалното врѣме на 1912. година, а и съ малко надминава броя на 8-тѣ мѣсеци на 1913. година. И ходътъ на умиранията въ Варна е подобенъ на оня въ Бургазъ, но съ малкъ темпъ. Увеличаването и по мѣсеци и общо е тукъ равномѣрно.

Женитбитѣ слѣдватъ силно спадане прѣзъ 1913. година и много бързо увеличаване прѣзъ 1914. година. Близко три пѣти по-малкъ е броя на женитбитѣ прѣзъ критическата година спрѣмо 1912. година и близо четири пѣти е порастналъ той прѣзъ 1914. година. Най-много женитби сж станали тая година прѣзъ февруарий, както и въ Бургазъ.

3. *Видинъ*. Прѣдвижданията за ражданията се оправдаватъ и тукъ, обаче спадането изцѣло за 1913. година не е голѣмо, това се дължи на повишения брой раждания прѣзъ първитѣ четири мѣсеца, който брой е еднакъвъ за всичкитѣ тѣзи мѣсеци. Общия брой за 1914. година е близкъ до общия брой раждания прѣзъ нормалнитѣ мѣсеци на 1912. година. Умиранията прѣзъ 1912. и 1914. години отиватъ почти съ еднакъвъ темпъ, обаче въ 1914. година отбѣлѣзваме за 8-тѣ мѣсеци едно спадане отъ около 17%. Умиранията прѣзъ 1913. год. сж отивали почти тѣй, както прѣзъ другитѣ двѣ години, до м. юлий, когато броятъ ѝ порасва три пѣти спрѣмо срѣдната на прѣдходнитѣ мѣсеци, а прѣзъ слѣдния мѣсецъ августъ имаме огромната цифра 271 и общия брой за 8-тѣ мѣсеци прѣвишава съ 277 броя на 1912. година и съ 316 оня на 1914. година. Прѣкомѣрнитѣ броеве 79 и 371 умирания прѣзъ мѣсецитѣ юлий и августъ на грозната година се дължатъ вѣроятно на боеветѣ около този градъ прѣзъ м. юлий.

Женитбитѣ слѣдватъ сжщия ходъ и въ този градъ, както показахме и обяснихме за Бургазъ и Варна. Спадането прѣзъ отбѣлнитѣ мѣсеци, както и изцѣло прѣзъ 1913. година, е твърдъ голѣмо, но утѣшителното е, че на слѣдната година имаме много силно покачване на женитбитѣ.

4. *Пловдивъ*. Общиятъ вървежъ и на третѣ елемента се очертава и въ втория градъ на царството почти по сжщия начинъ, както въ прѣдходнитѣ градове. Най-засилени броеве на раждания и умирания се отбѣлѣзватъ прѣзъ зимнитѣ — първитѣ мѣсеци на годината, но бързъ е хода на ражданията прѣзъ мѣсецитѣ слѣдъ априлъ на 1914. година, обаче общия

брой все остава подъ оня за нормалното врѣме на 1912. година.

Умиранията твърдѣ многобройни прѣзъ юлий и августъ 1913. година, а сжщо тѣй, но сравнително по-слаби, прѣзъ първитѣ мѣсеци на течащата година. Общиятъ брой за 1913. година надминава значително 1912. година, и съвсѣмъ слабо 1914. година.

Извънъ общоконстатираното спадане на женитбитѣ прѣзъ 1913. година, твърдѣ голѣмо е повишението на цифритѣ за съответнитѣ мѣсеци и общо на 1914. година.

Естествено нарастване въ разглежданитѣ осемъ мѣсеци има въ Пловдивъ само прѣзъ 1913. година.

5. *Плѣвенъ*, 6. *Русе*, 7. *Сливенъ* прѣдставляватъ повторение на спадане на ражданията прѣзъ 1913. г., и на слабо покачване прѣзъ 1914. год., което остава отбѣлнитѣ мѣсечни броеве, както изцѣло подъ онѣзи на нормалното врѣме на 1913. г.

Умиранията сж засилени и въ третѣ града прѣзъ 1913. година, но особено бие въ очи прѣкомѣрно голѣмия брой умирания прѣзъ м. августъ въ г. Плѣвенъ, което се дължи на холерата, оставена тамъ отъ власитѣ. Това обстоятелство повишава твърдѣ много и общия брой за всички 8 мѣсеци.

Другъ интересенъ фактъ е, че до като въ този градъ на другата година умиранията взематъ своя нормаленъ ходъ, подобенъ на хода прѣзъ 1912. година, тѣй и общия брой е съ малко надминалъ оня за 1912. год., въ другитѣ два града Русе и Сливенъ умиранията сж значително по-многобройни прѣзъ 1914. год. спрѣмо 1912. год.

Женитбитѣ донасятъ и въ третѣ града утѣшителни резултати, слѣдъ прѣкомѣрното спадане, или дори и липса прѣзъ 1913. год., когато мжжкото население липсваше отъ огнищата си, ние имаме прѣзъ 1914. год. едно голѣмо засилване и спрѣмо нормалното врѣме на 1912. година.

8. *София*. — Ражданията въ столицата сж по-значително намалени прѣзъ послѣднитѣ три мѣсеца на разглеждания периодъ въ 1913. год., за това и изцѣло спадането не е голѣмо прѣзъ тая година; засилването, което проявяватъ изобщо другитѣ градове слѣдъ м. априлъ на 1914. година, тукъ е малко по-слабо, затова и общия брой не е много порастналъ спрѣмо 1913. год., а е подъ оня на 1912. год.

Умиранията сж само прѣзъ срѣднитѣ мѣсеци на 1913. год. малко по-усилени, за това и столицата не отбѣлѣзва, както другитѣ градове, много голѣмъ общъ брой прѣзъ тая год., а още по-надежденъ фактъ е и тоя, дѣто умиранията на мѣсеци и изобщо прѣзъ 1914. г. сж въ по-слабъ брой не само спрѣмо 1913, а дори и спрѣмо 1912 год.

Женитбитѣ и въ столицата иматъ общия ходъ на до тукъ разглежданитѣ градове: намалението прѣзъ 1913. год. е 78% спрѣмо 1912. год., но за туй пѣкъ прѣзъ слѣдната година имаме едно силно нарастване, особено прѣзъ мѣсецитѣ януарий, февруарий, юний и юлий, и изобщо 570% спрѣмо 1913. год. и близо 50% спрѣмо 1912. год. Най-много женитби въ зло-

жастната година сж станали прѣзъ демобилизационния мѣсець августъ.

Споредъ горнитѣ признаци, столицата ни дава сравнително най-добри надежди за увеличаване градското население.

9. *Кюстендилъ* и 10. *Ст.-Загора*. Ражданията и въ двата тѣзи града сж спаднали значително прѣзъ 1913. година, но спадането е останало и въ 1914. година макаръ и въ помалко само въ Кюстендилъ, както въ Ст.-Загора имаме едно съвсѣмъ слабо засилване дори и спрѣмо 1912. година.

Умиранията сж почти удвоени прѣзъ 1913. г. въ двата града, което се дължи само на особено уголѣмения брой умирания прѣзъ юлий и августъ; най-много умирания сж станали прѣзъ юлий въ Кюстендилъ и прѣзъ августъ въ Ст.-Загора; тѣзи цифри никога не сж били достигнати ни въ този периодъ, ни въ кой-да-е други.

Прѣзъ 1914. година умиранията въ Кюстендилъ заематъ своя нормаленъ ходъ, подобенъ на она прѣзъ съотвѣтнитѣ нормални мѣсеци на 1912. година, а пъкъ въ Ст.-Загора, прѣзъ всички мѣсеци, ние имаме увеличение дори и удвояване не само спрѣмо съотвѣтни мѣсеци на 1912. г., но дори и спрѣмо нѣкои мѣсеци на 1913 година; тѣй че, общия брой умирания прѣзъ 8-тѣхъ мѣсеци на течащата година е съ 57% по-високъ отъ броя на 1912. година.

Що се отнася до женитбитѣ, и двата разглеждани градове сподѣлятъ общата сждба и на другитѣ градове, само че спадането прѣзъ 1913. година въ Кюстендилъ е много по-силно. Тукъ, по причина на близкитѣ военни дѣйстви, женитби не е имало никакви прѣзъ мѣсеци юний, юлий и августъ.

И отъ разглеждането движението на населението въ този по-късъ периодъ и това ограничено число градове заключаваме, че можемъ да се надѣваме за едно засилване на населението, защото ражданията започватъ да се доста много засилватъ и въ нѣкои градове дори да надминаватъ броеветѣ на нормалното врѣме на 1912. година, като навсѣкждѣ е оставено надирѣ съотвѣтния периодъ отъ злощастната 1913. година.

Наистина, умиранията прѣзъ течащата година сж само въ нѣкои мѣста по-долу отъ онѣзи на прѣдходнитѣ двѣ години, но затуй пъкъ броятъ на женитбитѣ е напълно утѣшителенъ, той сигурно ще компенсира загубитѣ съ естествения растежъ прѣзъ прѣдходнитѣ двѣ години: женитбитѣ сж се навсѣкждѣ усилено увеличили прѣзъ първитѣ 8 мѣсеци на 1914. година и сж твърдѣ много заминали броеветѣ не само прѣзъ 1913. година, но и онѣзи прѣзъ 1912. година.

Б. Н. Балкански.

ТЪРГОВСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ВЪ БЪЛГАРИЯ.

Между другитѣ видове специално-професионално образование, търговското се е появило най-рано и то днесъ се намира сравнително въ най-добро положение, досѣжно организацията и развитието си. За това, безспорно, сж спомогнали много исторически и народостопански условия, въ които се е намирала нашата страна, още прѣди освобождението.

По своето географическо положение, България ваема видно централно мѣсто между другитѣ държави въ картата на Балканския полуостровъ. Това условие е било прѣдимна причина, за дѣто още въ отдавнашни врѣмена, прѣди освобождението, ние виждаме, че покрай националното ни прѣвъзможване, забѣлжватъ се сериозни потици за народостопанско и економическо развитие.

Още столѣтие прѣди освобождението ни, ние виждаме паланки и села, въ подножието на Стара-планина и Срѣдня гора, да сж били важни индустриални центрове, благодарение на своитѣ природни богатства, водни сили и близки сношения съ Цариградъ.

Борба е имало съ елинизма на национална и економическа почва. Тогавашнитѣ „фанариоти“ гърци, като надмощни въ национално и умствено отношение, възспирали българина въ неговитѣ стремежи да се прояви самостоятелно въ политико-национално и въ културно-економическо отношение. Въпрѣки тия спънки, ние виждаме единъ подеъмъ у народа ни да се емансипира отъ елинската зависимостъ.

Епохалнитѣ думи на Отца Паисия: „Ти,

болгарине, не прѣвращай се; знай свой родъ и езикъ и учи се по своему езикъ“, намиратъ изразъ въ тогавашния български търговски свѣтъ. До тогава търговското българско съсловие си е служило съ грѣцката писменостъ, употребявало е грѣцкото търговско книгодържане и смѣтководство. Скоро, обаче, започва борбата и начело заставатъ виднитѣ интелигентни българи, които или сами сж били търговци, или сж черпѣли срѣдства за борбата отъ българското търговско и занаятчийско съсловие.

Гъркътъ-търговецъ е прѣвъзходствувалъ българина само поради това, че е ималъ повече общо образование, свѣрхъ което е добивалъ и търговско образование въ нѣкои поглавни градове, като Цариградъ, Солунъ, Битоля, Воденъ, Охридъ, Струга, Пловдивъ и др. търговски и промишлени центрове.

Щомъ е достатъчно съзрѣлъ въ своето национално самосъзнание, българският търговецъ почналъ да бойкотира грѣцкитѣ общеобразователни и търговски училища, като почналъ да мисли за създаването на свои народни училища. Като плодъ на това съзнание, ние виждаме, че въ 1863—69 уч. година въ програмата на първото добръ уредено българско училище въ Габрово, въ III класъ, освѣнъ другитѣ прѣдмети, се прѣдвиждатъ и „наука за търговия“, „търговски тефтери“ и пр. Належаща нужда отъ търговско образование се почувствувала особено въ края на 60-тѣхъ години, и то главно отъ населението

по крайдунавскитѣ търговски градове, като въ Свищовъ, Видинъ и Русе.

Тази належаща нужда именно подбужда родолюбивия свищовски търговецъ Д. Е. Шишмановъ, да открие „*първо българско приватно училище*“ въ гр. Свищовъ.

Интересни сж мотивитѣ, които подбудили Шишманова да отвори своето търговско училище — мотиви, които намираме изложени въ една негова печатна брошура, издадена прѣзъ 1873. год. Той възстава съ силни изрази противъ тогавашнитѣ наши общеобразователни училища, въ които се прѣподавали науки „недостъпни за нашитѣ кесии“, слѣдователно — и суетни: когато заведенията ни не сж пълни, за да могатъ да се изучаватъ прѣподаванитѣ прѣдмети“.

„Много пжти съмъ се одързостявалъ да привлѣка вниманието на нашитѣ почитаеми граждани върху това положение на учебнитѣ ни заведения, но... гласътъ ми бѣ слабъ, за да се чуе: а пъкъ българската публика и всички добромислящи съ пълно право викатъ: „нѣма търговия, нѣма индустрия“. И цѣла истина е, че въ отечеството ни нѣма нито едното, нито другото. Незначителната ни индустрия подражава дивитѣ врѣмена, а пъкъ търговията ни, тя се води по проста практика, безъ никакъвъ систематиченъ редъ, — безъ развитие!“...

„Като теоритично и практично образованъ търговецъ, азъ си позволявамъ да се вредя въ числото на онѣзи наши родолюбци, които оцѣняватъ и познаватъ силитѣ на индустрията и търговията и, като такъвъ — слѣдъ двѣ години колебание, рѣшихъ се да отворя на моя отговорностъ едно приватно търговско училище въ гр. Свищовъ“.

Училището е почнало да функционира при слѣдната програма:

1) Практическа търговска аритметика, 2) Търговска география, 3) Търговска история, 4) Търговска терминология, 5) Търговска и обща стилистика, 6) Наука за познаване естествени и приготвени артикули, 7) Просто и цѣло търговско ръководство съ всичкитѣ нему надлежни знания (като: законитѣ на контракти и подобни условия, записи, издѣлжения и пр.), 8) Четене и краснописане и 9) Езици: турски, френски и нѣмски.

Привеждаме настоящата програма, за да се види, каква голѣма е била компетентността на първия основател на търговското училище въ сравнение съ ония, които слѣдъ него сж редили програмитѣ на днешнитѣ търговски училища.

Курсътъ се е прѣдвиждалъ да бжде 2 годишенъ; цензътъ за приемане на ученицитѣ билъ да знаятъ свободно да четатъ и да пишатъ и да иматъ колко-годѣ понятия по законъ Божи, аритметика и българска история. Таксата за учение за първата година била 15 австрийски жълтици (минца), за втората година 20 минца. Училището било открито на 1.IX.1873 год. Освѣнъ ежедневнитѣ занятия, се прѣдвиждали да се отворятъ и курсове 2 пжти въ седмицата, въ четвъртъкъ и недѣля послѣ обѣдъ, като били прѣднизначени „за таквизи отъ младитѣ граждани, които се намиратъ

вече въ търговското поприще и желаятъ да изучатъ търговското ръководство и разнитѣ закони и форми на търговията.“

Така свищовския родолюбецъ Д. Е. Шишмановъ е положилъ начало на търговското образование у насъ. Макаръ че неговото училище не е могло да просъществува, освѣнъ едничката 1873/74 учебна година, то е хвърлило сѣмето на здрава почва.

Слѣдъ освобождението, държавата почва да чувствува нужда отъ дѣйци, подготвени за търговски професии: въ новоучрѣденитѣ банкови канцеларии се усѣща нужда отъ чиновници съ търговско образование, да умѣятъ отъ счетоводство, търговско смѣтане и др. приложни науки.

Народното събрание прѣзъ 1883 год. се състояло отъ търговци, прѣдприемачи и др., които били прѣдимно заинтересувани отъ въпроса за нуждитѣ на страната отъ младежи съ *търговско професионално образование*.

И така, близо 10 години слѣдъ първия частенъ починъ за откриване на търговско училище, слѣдъ освобождението държавата е съзнала голѣмата нужда отъ такива и прѣзъ 1884 год. Народното Събрание рѣшава да се открие днесъ съществуващата държавна търговска гимназия въ Свищовъ. За тази цѣль е много спомогнало завѣщанието на свищовския родолюбецъ и благодѣтель *Димитър х. Василевъ*, споредъ което трѣбвало да се отвори въ сжщия градъ училище, въ което да се изучава *политическа економия*.

Така се е създала държавната търговска гимназия въ Свищовъ, която на септемврий м. 1914. год. навърши тъкмо 30 години отъ своето съществуване и съ право се счита *Alma mater* за търговското образование у насъ.

Прѣзъ този периодъ, свищовската търговска гимназия сж свършили по-вече отъ 1,000 младежи, които днесъ стоятъ на чело на търговскитѣ и индустриални прѣдприятия. Голѣмъ брой, 60% сж чиновници въ държавнитѣ и частни кредитни учрѣждения. Отъ тамъ сж излѣзли и днесъ още продължаватъ да излизатъ най-добри подготвенитѣ сили, които отиватъ да завършватъ въ странство по разнитѣ специалности, слѣдъ което ставатъ учители въ другитѣ сръдни и практически търговски училища.

Извънредния напливъ отъ ученици въ свищовската търговска гимназия е накаралъ държавата да се замисли за откриването на второ държавно търговско училище.

Така прѣзъ 1905 година се открива въ гр. Бургазъ второто сръдно търговско училище по образеца на свищовското.

Условията, при които е било създадено това училище, сж благоприятствували за неговото обзавеждане и днесъ то играе сжщата роля въ южна България, както свищовското за сѣверна.

За разпространение на професионалното образование се грижи не само държавата, но и търговско-индустриалнитѣ камари сж развивали и продължаватъ да развиватъ голѣма дѣйностъ.

Първо мѣсто въ това отношение се пада на Варненската камара, която въ 1904. година

откри въ гр. Варна сръдно търговско училище. Инициаторитъ отъ камарата, начело, съ директора на това училище, сж имали за цѣль да създадатъ единъ новъ типъ сръдно търговско училище, поради което го наименоваха „практическо“, но скоро и то възприе програмата и правилника на свищовската. Този реформенъ опитъ бѣ несполучливъ, понеже у насъ локалнитъ условия не сж толкова различни, за да могатъ до създадатъ нужди за голѣми промѣни въ програмитъ и цѣлитъ на единъ и сщи типъ училища, каквито сж сръднитъ наши търговски училища.

По примѣра на Варненската камара, въ 1909. г. и Пловдивската откри „смѣсено“ сръдно търговско училище, а въ 1912. г. и Софийската откри чисто мъжко сръдно търговско училище.

Така, че до 1915. г. сръднитъ търговски училища станаха всичко петъ, отъ които 2 държавни и 3 на камаритъ. По своята уредба, по педагогическата и административна организация, тѣзи наши сръдни търговски училища се приближаватъ твърдъ много до общеобразователнитъ наши гимназии, съ изключение на своя професионаленъ характеръ.

Прѣзъ 1899—1900 уч. година курсътъ на сръднитъ търговски училища е увеличенъ отъ 3 на 4 годишенъ. Прѣзъ 1912 год. курсътъ на гимназиалното учение стана 5 годишенъ. По технически и педагогически причини, ние виждаме, че въ близко врѣме ще се наложи разпиряване 4 год. курсъ на търговскитъ училища въ 5 годишенъ. Сжщо така ще бжде належащо прѣработването на програмата и правилникитъ за вжтрѣшния редъ и за зрѣлостнитъ изпити на сръднитъ търговски училища, като се нагодятъ и тѣ споредъ новитъ изисквания и нужди на нашитъ условия, които направяватъ националната ни търговия, индустрия и промишленостъ.

Втори типъ сж така нарѣченитъ *нисши или практически търговски училища*.

Появяването на тия училища се е диктувало отъ нуждата на нашитъ търговци и индустриалци, да се сдобиятъ съ подготовени младежи, на които да повѣрятъ своитъ книжководни дѣла, да изпълняватъ длъжноститъ: търговски счетоводителъ, агенти, прѣдставители, пжтуващи агенти и пр. Такава е била практическата цѣль на тия училища съ 2 годишенъ курсъ.

Появяването на тия училища се дължи на частната инициатива, подкрѣпена въ началото и отъ държавата.

Първо е отворено практическото търговско училище на П. Мусевичъ — Бориковъ още прѣзъ 1900 г. Слѣдъ смъртта на основателя му, това училище, днесъ остава да се експлоатира отъ нѣколко прѣподаватели.

Второ е открито, прѣзъ 1901 г., практическото търговско училище „Евлогий Георгиевъ“, отъ А. Сжбевъ въ Пловдивъ. Вмѣсто него, днесъ въ Пловдивъ сжществува училището на д-ръ Кр. Балабановъ.

Трето практическо училище е открито прѣзъ 1913. г. отъ г. г. Т. Костовъ, Дѣяновъ и Д. х. Ивановъ, въ София, подъ името „Меркурий“.

При опитността, която горнитъ инициатори иматъ, като се прибави приспособяването на тия училища къмъ съврѣменнитъ нужди, очакватъ се добри резултати за разпиряването и популяризирането на търговското образование у насъ.

Новитъ нужди на врѣмето и общитъ исторически събития, които прѣживяваме, ще наложатъ въ най-близко бъдаще една коренна реформа въ програмитъ и правилникитъ на търговскитъ училища. А за тази цѣль, необходимо е съотвѣтнитъ органи въ Министерство на търговията и търг.-индустриалнитъ камари да подготвятъ благополучното прилагане на тия належащи реформи.

Д. х. Димовъ.

РАЗВОЙ НА ИНДУСТРИЯТА ВЪ БЪЛГАРИЯ (1909—1914.).

III.

Основенъ капиталъ.

Къмъ края на 1914. г. дѣйствующето индустриално стопанство се прѣдставлява отъ 388 заведения съ вложенъ капиталъ въ машинария 59,273,000 лева, като се пада сръдно на заведение по 153,000 лв. Прѣди 3 години, т. е. къмъ края на 1909 год., насърчаваното индустриално стопанство е било прѣдставлявано отъ 261 заведения съ вложенъ капиталъ въ машинария 34,756,000 лева, като се е падало на заведение 133,000 лева. За послѣдното петилѣтие, слѣдователно, промѣнитъ извършени въ мѣстната индустрия се изразяватъ въ увеличение броя на заведенията съ 127, въ нарастване машинния капиталъ съ 24,517,000 лв. и съ повишението на общата сръдна съ 20,000 лева. Или: увеличение на броя съ 48%, нарастване на капитала съ 70% и повишение на общата сръдна съ 15%.

По категории на индустриитъ, горнитъ увеличения се разпрѣдѣлятъ, както е означено въ слѣдующата таблица*).

Видно е отъ горната таблица, какъ се е изразила промѣната въ индустриалното производство въ течение на послѣдното петолѣтие (1909—1914) по отношение на броя, машинния капиталъ, общата сръдна и оная за отдѣлнитъ категории, а тѣй сжщо и по отношение на двигателната сила, употребявана въ това производство. При сравнението на графитъ, относящи се до двата момента, не трѣбва да се забравя, че въ даннитъ за 1914 год. се засѣга само дѣйствующата прѣзъ тази година индустрия, т. е. че въ броя и капитала, показани за сжщата година, сж приспаднати ония стари заведения, които сега сж въ ликвидация, бездѣйствие, съ отнети облаги, или въ ромънска територия.

* За краткостъ вмѣкваме въ нея и данни за двигателната сила.

Категории	Брой на заведенията		Вложенъ машиненъ капиталъ			Срѣдно на заведение			Ефективна двигат. енергия въ конски сили		
	1909 г.	1914 г.	увел. %	1909 г.	1914 г.	нарастване %	1909 г.	1914 г.	1909 г.	1914 г.	по-малко по-малко
Храни, пития про- доволствие. . .	100	145	45	13,082,000	30,180,000	130	131,000	208,000	5,822	15,960	10,138
Текстилна . . .	61	77	16	7,580,000	9,198,000	21	124,000	120,000	3,722	4,705	983
Химическа . . .	25	44	76	1,390,000	2,181,000	57	56,000	49,000	454	885	431
Кожарска . . .	22	24	9	809,000	1,108,000	27	37,000	46,000	506	660	154
Дървена . . .	18	21	16	1,517,000	1,454,000	46%	84,000	70,000	689	660	—
Метална . . .	16	34	112	1,205,000	2,002,000	40	75,000	60,000	379	955	576
Керамика . . .	10	22	120	1,514,000	1,700,000	10	151,000	80,000	661	795	134
Мини и карieri . .	4	10	150	1,034,000	3,810,000	73	258,000	381,000	300	2,165	1,865
Хартиена . . .	3	6	100	672,000	898,000	25	224,000	150,000	233	340	107
Елек. инсталации	2	5	150	5,952,000	6,742,000	12	2,976,000	1,350,000	4,734	6,200	1,466
	261	388	50	34,756,000	59,273,000	70	133,000	153,000	17,500	33,325	15,825

Тази е причината, дѣто напирмѣръ въ дървената индустрия се констатира увеличение на заведенията, а въ капитала имъ, напротивъ, се констатира намаление. Очевидно е, че заведенията отъ тази индустрия, които сега не съществуватъ и капитала на които е приспадналъ, сж попълнени съ нѣколко бройки повече нови заведения, но на които капитала е по-малкъ отъ оная на изключенитѣ стари. Сжщото, но въ обратна смисълъ, се забѣлѣзва въ кожарската индустрия. А колкото до керамичната индустрия, голѣмото несътвѣствие между бройното нарастване и онова на капитала се

дѣлжи на това, че въ нашата класификация заведенията за строителни материяли (цементъ, бетонъ и др.) минаватъ къмъ карьерната промишленостъ, когато анкетата прѣзъ 1909 г. ги слага въ керамичната. Съ това се обяснява и голѣмото увеличение на капитала въ индустрията за мини и карieri. Съ изключение, значи, на дървената и кожарската индустрии, промѣната въ които се дѣлжи и на факта, че не всички стари тѣхни заведения съществуватъ и днесъ и съ изключение на керамичната и карьерната индустрии, промѣнитѣ въ които се обясняватъ съ посочената по-горѣ причина, всички останали групи индустрии бѣлѣжатъ и въ дѣйствителностъ оная промѣни, които сж отбѣлѣзани въ таблицата.

Общо за цѣлата индустрия нарастването на капитала е по-голѣмо отъ нарастването броя, а за отдѣлнитѣ категории, както слѣдва:

1. Къмъ приравняване въ нарастването броя и капитала вървятъ текстилната и химическата индустрии.

2. Къмъ по-слабо бройно нарастване и по-високъ процентъ на капитала върви индустрията за храни, пития и продоволствие.

3. Къмъ обратното — всички останали индустрии, нѣкои въ повече, други въ по-малко, както е видно отъ показанитѣ въ таблицата проценти.

Общата срѣдна на капитала е сжщо по-висока за 1914. г. отъ оная за 1909. г. За отдѣлнитѣ категории, обаче, положението се измѣнява. Само три отъ тѣхъ иматъ сега машиненъ капиталъ въ повече, отколкото е билъ на 1909. година. Другитѣ 7 категории бѣлѣжатъ за 1914. год. такъвъ капиталъ въ по-малко. Сжщата тенденция на раздробяване, която на нѣколко лѣти вече биде констатирана.

Относително двигателната енергия, нѣма що особено да се забѣлѣжи. Тя сжщо тѣй се увеличава, както и машинния капиталъ. Но и нейното увеличение, ако се вземе за база срѣдното количество, което се припада на всѣко заведение, ще ни доведе до заключението, че къмъ 1914. год. повечето отъ индустриалнитѣ категории консомиратъ двигателна енергия, срѣдната на която е по-низка отъ оная прѣзъ 1909. год. А какъ е застъпена тази енергия за отдѣлнитѣ видове производства, ще се види най-добре, въ втората частъ на настоящето изложение, къмъ която пристѣпваме сега и която ще има за прѣдметъ индустрията въ нейнитѣ видови подразделения.

Прѣди да свършимъ съ първата частъ, ще дадемъ съвсѣмъ на кратко нѣколко общи свѣдѣния за оная заведения, които изключихме отъ състава на новитѣ, поради тѣхната особеностъ. Тѣ сж така наричанитѣ отъ закона производителни занаятчийски кооперации, които използватъ почти всички общи и специални облаги на закона, но които не се подвеждатъ подъ оная инсталационенъ цензъ, подъ който се подвеждатъ сжщинскитѣ индустриални заведения.

До 1909. година, т. е. при режима на миналитѣ два закона за индустрията, не е имало основани занаятчийски кооперации. Едно-двѣ такива сдружения, подъ формата на събирателни дружества, сж били третираны като насърдавани прѣдприятия, но подъ формата на

кооперация, такива прѣдприятия до влизането въ сила на сегашния законъ за индустрията не е имало.

Слѣдъ 1909. г. се явяватъ вече такива кооперации, числото на които къмъ края на отчетната година достига до 16, отъ които двѣ вече въ ликвидация, една безъ индустриални свидѣтелства и 13 въ дѣйствиe. По производство, дѣйствующитѣ се разпрѣдѣлятъ:

- 3 за обработване сурови кожи
- 2 общарски
- 3 за коларски и други метални издѣлия
- 1 мѣдникарска
- 1 тенекеджийска
- 1 ножарска
- 1 копринено-тъкаческа
- 1 за дървени мобили.

Всички тия 13 занаятчийски кооперации иматъ вложенъ капиталъ въ машини и инструменти на сума 390,000 лева (повече отъ половината, даже $\frac{2}{3}$ отъ тоя капиталъ само отъ една общарска и една кожарска кооперация), 7 отъ кооперациитѣ си служатъ съ немускулна двигателна енергия отъ 160 ефективни конски сили. Останалитѣ — на ржчни начала.

По прѣдметъ на производството, значи, кооперациитѣ навлизатъ въ областъта на кожарската, металната, текстилната и дървената индустрии. Само общарскитѣ се числятъ къмъ производство, ненасѣдчавано по закона като отдѣлна индустрия.

Понеже съ въпроса за кооперациитѣ ще се занимаемъ сѣщо на специално мѣсто, можемъ да се задоволимъ за сега съ горнитѣ бѣлѣжки, които можемъ да завършимъ съ единъ итогъ:

Напълно дѣйствующитѣ индустриални заведения, включително и кооперациитѣ, къмъ края на 1914 г. възлизатъ на 401, съ машиненъ инвентаръ 59,663,000 лева и съ ефективна двигателна енергия отъ 33,485 конски сили. Срѣдно на заведение машиненъ капиталъ 150,000 лева, а двигателна енергия 83 конски сили. А въ сравнение съ 1909 година:

Година	Заведения	Машиненъ капиталъ	Срѣдно на заведение	Всич. пр. кон. сили	Срѣдно на заведение
1909	261	34,756,000	135,000	17,500	67
1914	401	59,663,000	150,000	33,485	83

* * *

По отношение на другитѣ двѣ пера отъ основния капиталъ — вложения въ земя и постройки, свѣденията, съ които разполагаме, сж доста оскъдни. Особено за мелницитѣ. Отъ останалитѣ заведения 15 не сж дали никакви свѣдения за тоя капиталъ. При все това, мржемъ да посочимъ нѣкои цифри, които, макаръ и съ резерва, все ще дадатъ извѣстна прѣдстава за размѣра на вложения въ новитѣ заведения капиталъ въ земя и сгради. Знаино е, отъ друга страна, че тоя капиталъ, особено относящия се до земята, се отличава коренно отъ капитала въ машинария, именно за това, че се касае до една недвижима вещь съ твърдъ подвижна за разни условия цѣнностъ и не

може по тая причина да се смѣта като елементъ за сравнение, както е съ капитала, вложенъ въ машинария. Сжщото до извѣстна степенъ е и за капитала, вложенъ въ постройки. Фабричнитѣ строителни съоръжения за разнитѣ индустрии сж наистина различни. Тамъ, дѣто има по-широка и по-разнообразна машинна инсталация, несъмнѣно се изискватъ по-обширни и по-разнообразни постройки и помѣщения. Но често пѣти характера на производството налага напирмѣръ обширни постройки, когато машинната инсталация има доволно скромный характеръ. И обратното. И не е въ всѣкой случай постройката, която може да даде прѣдстава за капацитета на производството. Най-малко тя трѣбва да се свърже съ машинарията. А независимо отъ това, постройката е тоже имотъ, чиято стойностъ може произволно да се качва или да спада по независящи отъ прѣдприятието причини. Тая стойностъ не е тѣй стабилизирана и постоянна, както е оная на машинния инвентаръ. Въпрѣки всичко това, обаче, съжяляваме много, че не можемъ да дадемъ и за тоя капиталъ ония подробности, които дадохме за машинния.

Малкото, което можемъ да дадемъ, е слѣдното:

Отъ дѣйствующитѣ сега 179 нови заведения, като изключимъ мелницитѣ на брой 51, за които почти нѣма никакви свѣдѣния и като изключимъ други 15 заведения, за които тоже нѣма събрани свѣдѣния, останалитѣ 113 заведения (включително и кооперациитѣ) иматъ вложенъ капиталъ въ земя на сума 1,260,000 лева, а въ постройки на сума 11,662,000 лв. А отъ старитѣ, сѣщо дѣйствующи сега 222 заведения, като извадимъ мелницитѣ на брой 50, останалитѣ 172 заведения иматъ вложенъ капиталъ въ земя на сума 2,313,000 лева, а въ постройки 20,556,000 лева. Или:

Заведения	Брой	Капиталъ		Срѣдно на завед. капит.	
		въ мѣста	въ постр.	мѣста	въ постр.
Стари	172	2,313,000	20,556,000	14,000	120,000
Нови	113	1,260,000	11,622,000	11,000	100,000
Всичко	285	3,573,000	32,178,000	12,500	113,000

Трѣба, обаче, да се забѣлѣжи, че една значителна частъ отъ новитѣ заведения нѣматъ собствени мѣста, а използватъ такива на общинитѣ или на държавата. Стойността на тия мѣста не влиза въ показаната обща сума. Използуването на общински и държавни мѣста е доста характерно явление за петолѣтното 1909.—1914. Статистическата анкета отъ 1909. година ни казва, че стойността на придобититѣ даромъ до тогава мѣста отъ насържавани индустриалци е била около 60,000 лева. Въ никой случай тия мѣста не могатъ да бждатъ повече отъ 5, ако се сжди по показаната стойностъ. Сега, обаче, положението е съвършено друго. Точно 32 нови индустриални заведения сж построили фабрицитѣ си на общински мѣста (минимумъ 2 декара). Освѣнъ тѣхъ, има двѣ на държавни мѣста и 2 отчасти на собствено и отчасти на общинско. Това явление съвпада съ организацията на

индустриалните квартали въ по-важните градски центрове. Дължи се то и на обстоятелството, че повечето от старите заведения сж били вече основани, когато е настъпилъ периода на насърдителното законодателство и не сж имали нужда да използватъ и безплатното отстъпване на обществени мѣста. За забѣлѣзване е още, че има 10 заведения, които сж построили фабриките си на наети частни мѣста.

Ако, както направихме съ машинния капиталъ, сравнимъ капитала въ мѣста и постройки въ дѣйствующата сега стара и нова индустрия, съ сжщия капиталъ, констатиранъ отъ анкетата прѣзъ 1909 г., получава се слѣдния резултатъ. Изключваме само мелниците — стари и нови.

Години.	Капиталъ		Срѣдно на завед. капиталъ	
	въ мѣста	въ постройки	въ мѣста	въ постройки
1909	2990000	22,870,000	15,000	115,000
1914	3573000	32,178,000	12,500	113,000

Обобщенъ основния капиталъ въ тритѣ си направления — земя, постройки и машинария, насърдчаваната индустрия въ България се прѣдставлява за двата момента така:

Години	Основенъ капиталъ			Всичко
	мѣста	постройки	машинария	
1909	2,990,000	22,870,000	34,756,000	60,616,000
1914	3,573,000	32,178,000	59,663,000	95,414,000

Срѣдно на заведение				Срѣдно на заведение еф. кон. сили
мѣста	постройки	машинария	Всичко	
15,000	115,000	135,000	265,000	67
12,500	113,000	150,000	275,500	83

За петолѣтното 1909. — 1914. година капиталътъ нараства: въ мѣста съ 583,000 лева, въ постройки съ 9,308,000 лева, въ машинария съ 24,907,000 лв. А всичко съ 34,798,000 лева.

Дѣйствующитѣ сега 50 *стари* мелници иматъ вложенъ капиталъ въ мѣста и сгради 3,789,000 лева. Тоя капиталъ съотвѣтствува на капитала въ машинария за сжщитѣ заведения на сума 4,622,000 лева. При приблизително сжщата пропорция, новитѣ 51 мелници, които иматъ машиненъ капиталъ 2,302,000, ще иматъ капиталъ въ мѣста и постройки на стойностъ крѣгло 1,670,000 (при прѣсмѣтане, че 100 лева машиненъ капиталъ въ мелницитѣ дава 82 лева капиталъ въ мѣста и сгради). Вѣроятната стойностъ на капиталъ въ мѣста и сгради за старитѣ и нови мелници, които дѣйствуватъ сега, е 5,460,000 лева.

Заведенията на брой 15, за които нѣма свѣдѣния за вложения отъ тѣхъ капиталъ въ мѣста и постройки, принадлежатъ почти къмъ всички категории индустрии. Споредъ анкетата, капиталътъ въ земя и сгради за цѣлата индустрия съставлява 46% отъ основния капиталъ, а оня въ машинария 54%. Горнитѣ 15 заведения, между които двѣ захарни фабрики и една циментова, иматъ машиненъ капиталъ 9,026,000 лева. При спазване на горната пропорция, тоя капиталъ съотвѣтствува на капиталъ въ мѣста и сгради на сума крѣгло 7,690,000 лв. Или, заедно съ посочения по-горѣ капиталъ въ мелницитѣ 13,150,000 лева, които прибавени къмъ показания въ таблицата общъ основенъ капиталъ за 1914. година, възлизатъ на сума 108,000,000 лева. Това е вложения основенъ капиталъ въ насърдчаваната и дѣйствуваща прѣзъ 1914. год. мѣстна индустрия. Сжщиятъ капиталъ прѣзъ 1909 год. е билъ 64 милиона лева, което ще рѣче, че за петолѣтното 1909.—1914. година, общия основенъ капиталъ въ насърдчаваното индустриално стопанство е нарастналъ крѣгло съ 44 милиона лева, или съ близо 70%.

СТОПАНСКИ ОБЗОРЪ.

А. Вътрѣшенъ.

Облагодѣтелствува ли се бѣлг. индустрия.

Съ внимание прочетохъ така щателно изработената статия на уважаемия Д. х. Д. — печатана въ списанието на Иконом. дружество съ заглавие: „Какво е получила мѣстната индустрия прѣзъ 1912. година отъ държавата и общественитѣ учрѣждения.“ Ползувайки се отъ статистиката, авторътъ изчислява ползитѣ и отъ опростени мита на машинария, сурови материали, намалени желѣзопътни тарифи, освобождаване отъ данъци и пр. само прѣзъ 1912. година на крѣгло петъ милиона лева. Дѣйствително, твърдѣ крупна сума, за която народъ и държава сж длѣжни да видятъ смѣтка. Затова и авторътъ завършва статията си така: „Въпросътъ за държавното покровителство на индустрията е доста важенъ. Тамъ, дѣто отиватъ значителенъ брой милиони отъ държавното и обществено съкровище, не

може и не бива да се гледа съ прѣнебрѣжение. Възможно е тия милиони да сж малко, или да сж разпрѣдѣлени неравномѣрно, но оправданието на тия разходи трѣбва да се търси само въ компенсацията, която покровителствуваното индустриално стопанство дава на страната и обществото. Слѣдъ 20 годишно насърдчаване на индустрията, мислимъ, че една равномѣтка се налага. Протекцията, ако е необходима и разумна, нека се запази. Но протекция на паразитизма, ако такъвъ се констатира, трѣбва да се изостави рѣшително и за всѣкога. Резонитѣ за насърдчаването на индустриалното стопанство сж резони обществени. Такива трѣбва да бждатъ и частъ отъ благата, които това стопанство ражда.“

Първия законъ за насърдчание мѣстната индустрия въ България датира отъ 1894. год. Споредъ статистиката, прѣзъ 1912. год. ний сме имали въ страната 246 индустриални заведения, ползуващи се по закона съ специални облаги, съ основенъ капи-

талъ 57,410,000 лева и 32 заведения съ общи облиги съ основен капиталъ 28,360,000 лева, или всичко — цѣлата българска индустрия състояща се отъ 378 индустриални заведения, насърчавани отъ закона, е имала основен капиталъ 85,770,000 лв.

Ако приемемъ, че прѣзъ 20 годишното сжществуване на закона за насърчение мѣстната индустрия, тази послѣдната е насърчавана годишно не съ петъ милиона лева, както твърди автора, а само срѣдно съ 4 милиона лева, то ще излѣзе, че българската държава не само е насърчавала индустрията ни, но е създавала и харизала на индустриалцитѣ основния капиталъ на заведенията имъ. Наистина, щастливи български индустриалци, оставени така лесно да забогатяватъ на гърба на държавата!?

Това казва теорията на канцеларската маса, или то е прѣдното лице на медала, обаче, обърнемъ ли задното лице, ще дойдемъ на тѣкмо противното заключение. Пита се: при такова никждѣ въ свѣта небивало държавно облагодѣтелствуване, защо индустриалцитѣ ни и до днесъ не могатъ да се освободятъ отъ грамаднитѣ си банковѣ задлжения и отъ вѣчно заплашващия ги кошмаръ — фалита? Това е дѣйствително единъ важенъ въпросъ недостатъчно уясненъ на нашето общество. Затова ние бихме помолили автора на горѣпоменатата статия, като се е ангажиралъ съ анкетирването на индустрията ни, при анкетата за облагодѣтелствуването да приготви и напечата анкета на финансовитѣ задлжения на българската индустрия, черпени изъ книгата на Българската Народна и Замледѣтелска банки, частни кредитори и пр. Анкетата ще бжде особено интересна за послѣднитѣ четири години: балканската и европейската войни, катастрофалното земетресение, неурожая и пр. Само при наличността на двѣ подобни анкети, обществото ни ще може да види сжщинското положение на повечето ни индустриалци и да заключи: да-ли държавата насърчава или обезсърчава индустрията.

Като българи, макаръ да се гордѣемъ съ нашитѣ 378 индустриални заведения, трѣбва откровенно да признаемъ, че ний нѣмаме стабилизирана индустрия, на която въ даденъ моментъ да се опре държава и народъ. Въ сжщностъ, индустрията ни се състои отъ заведения, които очакватъ суровитѣ си материали и пазаръ въ странство и такива, които иматъ суровъ материалъ и пазаръ въ страната ни. Първитѣ, поради микроскопичността на държавата ни, лишена отъ достатѣчна защита и авторитетъ, сж винаги изложени на изненада и катастрофи. А тази именно индустрия е облагодѣтелствуваната отъ държавата, на която, щомъ се откаже подкрѣпата, ще се самоопишожи. Индустрии, като плетачната, ленената, отчасти текстилната, които очакватъ отъ странство даже преждата си навита на кросна и продажба по чужди пазари, сж безъ особено завидно бждаще. Другояче стои въпроса съ дърводѣлскитѣ, керамичнитѣ, брашненитѣ, пивоварнитѣ, захарнитѣ и пр. фабрики, които, освѣнъ материалъ, иматъ пазаръ въ страната ни. Тѣ биха отлично вирѣли, ако държавата ни не ги тормозеше съ своитѣ високи прѣвозни тарифи, скжпо гориво и високи данѣци, вслѣдствие коего и тѣ, както първитѣ, прѣкарватъ едно анемично сжществуване. Разбира се, тукъ трѣбва да изключимъ ония фабрики, които въ днешното изключително врѣме сж прѣтрупани съ поржчки — това обаче не говори много за тѣхното бждаще.

За да не бждемъ голословни, за да се види какъ се

облагодѣтелствуватъ нѣкои отрасли отъ индустрията ни, вземаме за примѣръ една керамична фабрика въ страната ни съ годишно производство отъ 4—5 милиона парчета тухли и керемиди, устройството и производството на която ни сж много добрѣ познати. Подобна модерна инсталация има суровитѣ материали и пазаръ си въ страната, облагодѣтелствува се отъ държавата ни прѣзъ годината само съ слѣднитѣ несѣбрани суми: безмитенъ вносъ на вагонъ 10,000 кгр. алабастровъ гипсъ по 20 ст.=2,000 лв. Нужното машинно и цилиндрово масло, като въ малко количество, купува се отъ мѣстнитѣ складове, та не се ползува отъ безмитния му вносъ. Опростенъ данѣкъ занятие и сгради 4,000 лв. Не взето мито отъ нѣкои купени прѣзъ годината машинирии и машинни части 2,000 „ Намаление 35% за прѣвозъ само керемиди по б. д. желѣзници 2,000 „

Всичко около 10,000 лв.

Облагитѣ, визирани въ чл. чл. 6 г, 8, 12, 18, 37 и др. отъ закона за насърчение мѣстната индустрия, на които автора на горнята статия толкова много напире, благодарение на които е надулъ държавната облага на почетната цифра 5 милиона лева — не искаме много да споменуваме — тѣ сж често пжти фиктивни. За тѣхъ най-добрѣ може да се приложи народната пословица: „Господаря го дава, теллала го не дава“. Ний знаемъ фабрики, които, въпрѣки ясността на чл. чл. 6 г, 8 и др. отъ закона за насърчение мѣстната индустрия, отъ десетъ години не могатъ да получатъ 2 декара общинско мѣсто, толкова нужно за работата имъ, не имъ се позволява да си прокаратъ канали, шосета прѣзъ общински и държавни мѣста, не имъ се позволява използването на 5% повишение отъ цѣната при общински и държавни търгове, не могатъ да се свържатъ съ желѣзопжтенъ клонъ, макаръ да сж до самитѣ ж. п. линии или гари и пр. При това, да не споменуваме за вѣчнитѣ шиканирания, които се създаватъ на индустриалцитѣ отъ непризнаване разпоредбитѣ на М-вото на търговията и промишлеността отъ страна на Дирекцията на желѣзницитѣ, М-во на финансиитѣ и общинитѣ ни.

Срѣщу горната държавна милостиня отъ 10,000 л., интересно е да се знае, какво харчи притежателя на споменатата керамична инсталация въ България за първичнитѣ производствени елементи на производството си, цѣната на които е въ свѣзка съ държавното ни устройство. Знае се, че най-важнитѣ разходни пера при производството на тухли и керемиди сж: гориво и транспортъ. Има ли индустриалецътъ евтини вжглища и транспортъ, той има и евтино производство, ще продава, както германсца, по 25 лева % тухли и 80 лева % керемиди; има ли тия първични елементи скжпи, както е случая у насъ, той при сжществуващата конкуренция на френски, сръбски и маджарски керемиди, ще продава тухлитѣ по 50—70 лв. %, а керемидитѣ по 120 до 220 лева %. Ето гдѣ е тайната въ скжпотията на строителнитѣ материали у насъ. Въ Нѣмско, керемидитѣ отъ южна Германия, въпрѣки сжществуващата конкуренция и евтини цѣни, благодарение низкитѣ транспортни такси, се продаватъ на 1000 клм. разстояние въ сѣверна Германия, когато у насъ фабрики на 200—300 клм. отдалечени отъ София, поради скжпия транспортъ и гориво и низкитѣ мита, биватъ изгласквани отъ евтинитѣ марсилски, сръбски и унгарски керемиди.

У насъ вжглища за желѣзницитѣ, флотата, ин-

дустрията ни, се добиватъ единствено отъ мината Перникъ и слабо отъ Сливенския и Тръвненския балкани. Това производство, обаче, е толкова слабо и несигурно, щото по-голямата частъ отъ индустрията ни, особено оная въ централна и източна България, е обрѣчена изключително на довозванитѣ отъ странство турски и английски каменни въглища.

Споменатата керамична инсталация за годишното си производство има нужда отъ 2,000 тона каменни въглища (1000 тона турски прахъ за ринга и 1000 тона английски въглища за парнитѣ машини), платени по днешнитѣ цѣни вагонъ Варна ще трѣбва да заплати:

1000 тона сухъ турски прахъ à 45 лв. = 45,000 лв.
1000 тона английски кардифъ à 80 лв. = 80,000 „

Всичко 125,000 лв.

Сжщитѣ въглища английския керамиченъ фабрикантъ има тона по 7 шилинга, француския 10 до 12 франка, германския 10 марки, австрийския — 6 крони, или за сжщитѣ 2,000 тона нужни за производството каменни въглища тѣ ще платятъ по 10 лева тона около 20,000 лв., а българския индустриалецъ около 125,000 лв., или производството му ще се осжжипи само отъ горивото съ 85,000 лв. повече, или той ще плати заради българската неспособностъ, дѣто държавата ни до сега не се е замислила у насъ да поевтини горивото, като рационално използва и съедини съ желѣзници минитѣ ни въ Бобовъ долъ, Сливенския и Твърдишкия балкани — осемъ пѣти повече срѣдства, отъ колкото държавата му харизва въ форма на облагодѣтелствуване! Споредъ това — пита се: кой е този български керам. индустриалецъ, който нѣма да прѣдпочете евтино гориво и транспортъ, отъ колкото привилегитѣ, що му дава закона за насърчение мѣстната ни индустрия? Ние вѣрваме и твърдимъ, че у насъ ще се намѣрятъ доста индустриалци, които при евтино гориво и транспортъ, доброволно да се откажатъ отъ благата, що имъ дава закона.

За да имаме сжщинска народна индустрия, която съ земледѣлското производство да прѣдпазва страната ни отъ изненади и катастрофи, нужно е тя да бѣде стабилизирана. За да се осжществи това, необходимо е:

1. Законитѣ за насърчение мѣстната индустрия и тоя за женския и дѣтския трудъ да се прѣработятъ и нагласятъ споредъ българската действителностъ. Прѣработени, тѣ трѣбва да се прилагатъ добросъвѣстно, а не както е сега — прилагатъ се само ония §§, които иматъ демагогска и партизанска подкладка, или пѣкъ само това, що е въ интересъ на нѣкои министерства. Нека не се забравя, че българския индустриалецъ е вложилъ капиталитѣ си въ тухла и варъ и влѣзълъ до уши въ задлъжжения, като е вѣрвалъ въ добросъвѣстното прилагане законитѣ въ свѣрка съ индустрията му.

2. Индустрията ни да се снабди съ евтино, сигурно и редовно гориво. Това ще се осжществи, когато се съединятъ съ желѣзници и използватъ

*) Прѣзъ 1911 год. турски каменни въглища прахъ отъ минитѣ въ Зунгулдакъ (Анадола) се купуваха 15 лв. тона франко вагонъ Варна, сжщитѣ въглища прѣзъ 1912. год. бѣха 26 лв. тона, 1913. г. — 32 лв., а въ 1914. год. юлий мѣсець 45 лв. тона, или за единъ периодъ 3 години цѣната имъ се е повишила тройно. Интересна ще бѣде една анкета върху цѣната и количеството на каменнитѣ въглища, що се употребяватъ въ индустрията ни. Сжщата анкета може да се разшири, за да се види каква грамадна сума всѣка година се харчи за покупка на въглища за държ. желѣзници, флота, индустрия и пр.

рационално всичкитѣ ни каменновъгленни мини. Мината Перникъ е нередовенъ и несигуренъ доставчикъ.

3. Държавата да увеличи митата на нѣкои артикули (керемидитѣ плащатъ мито 4 лева %⁰⁰) и поевтини желѣзо-пѣжнитѣ ни тарифи. Дирекцията на желѣзницитѣ не само да свѣрже съ клонове по-големитѣ ни фабрики, но за да привлече селения къмъ фабричното производство, нужно е даже да почне устройването работнишки влакове, които сутрина, обѣдъ и вечеръ да довеждатъ и откарватъ работника отъ селото къмъ фабриктѣ въ по-големитѣ ни градове. Сегашнитѣ наши високи желѣзо-пѣжнитѣ тарифи съ намалението си 35% сж повече отъ смѣшни. Тѣ може-би иматъ смисълъ за конкуренция между мѣстното производство на фабрики съ и безъ облаги, но за борба съ чуждото тѣ сж въ повечето случаи безсмислени. По-добрѣ — низки тарифи безъ намаление, отъ колкото високи съ намаление. За примѣръ да се вземе Германия.

4. Страната ни да се снабди съ професионално работничество. Сегашния ни работникъ, взетъ отъ занаят. дюкенъ или ралото, е непригоденъ въ индустрията, особено пѣкъ за интензивенъ фабриченъ трудъ. Голѣмия брой туберкулозни български работници, върнали се отъ Америка, свидѣтелствуватъ за това. Не е фабриченъ работникъ сегашния българинъ, който почва работата при машината съ цигара въ уста, цѣлъ день се разтака, а при работата си държи комата хлѣбъ въ пояса. При тая слаба трудова интензивностъ, смѣшно е да се намалява работния день на десетъ часа. Ние се много мамимъ въ издържливостъта и трудолюбието на българина: турете единъ европейски и единъ български работникъ да вършатъ една и сжща фабрична работа, отведнажъ ще забѣлѣжите грамадната разлика между двамата. На българина липсва интелигентностъ, сржчностъ, а много често добросъвѣстностъ. При сегашния си работнишки съставъ българската индустрия е неспособна за конкуренция.

Дѣцата даже знаятъ, че между зимата и лѣтото има пролѣтъ, затова прѣди да намаляваме досегашния ни обикновенъ работенъ день лѣтъ отъ 15 — 16 часа на 10 часа, нужно бѣ, както е ставало въ странство, да се намалява постепенно и съ врѣме и щомъ работоспособността на българския работникъ се подравни съ тая на европейския, да намалимъ работния день на 10 часа. Ние въ всичко бързаме, за това не ни остава врѣме да проучимъ основно даже законитѣ си, за това, приложими-неприложими, озаконяваме ги, безъ да помислимъ за врѣдитѣ, що се причиняватъ отъ това на държавата и обществото ни.

Закона за насърчение мѣстната индустрия и тоя за женския и дѣтския трудъ криятъ маса несъобразности въ себе си, затова и криво-лѣво се прилагатъ само подъ страха на актоветѣ и стражаритѣ. Може ли напр. да се иска прилагането на чл. 46 отъ първия законъ да се прѣмахнатъ всички работници-специалисти чужденци отъ индустрията ни, когато нито живота, нито държавата ни е пригответила посрѣдствомъ професионалитѣ си училища такива, па имаме индустрии, като керамичната, които сж немислими безъ чужди работници? Познати сме за най-толерантенъ народъ въ свѣта, а законътъ ни забранява чуждитѣ работници, когато шовинизма на германцитѣ не прѣчи да държатъ въ индустрията си 300,000 италиянски ра-

ботници и половинъ милионъ поляци изъ Русия и Австрия. По чл. 5. отъ втория законъ могатъ ли се спрѣ отъ работа дѣца ненавършили 15*) годишна възраст, когато въ страната ни се намиратъ сума вдовици, които очакватъ прѣхраната си отъ тѣхнитѣ рѣцѣ?

Държавата отговори ли положително на горнитѣ четири точки, можемъ да вѣрваме, че у насъ ще се създаде стабилизирана индустрия, която при нужда да бѣде сигурна опора на държавата ни. Само при стабилизирана индустрия, фабриканта може да мисли за подобрѣние платата и живота на работника. Никой германски законъ не е заставилъ извѣстния Крупъ да въздига за работниците си луксозни градове съ бани, театри, паркове, училища и пр., освѣтѣ осигурената му отъ държавата работа при благоприятни условия. Необходимо е за това на българския индустриалецъ да се осигури производството, като му се даде евтино и сигурно гориво, евтини и разумни тарифи, професионално работничество, съвѣстно прилагане на законитѣ, както отъ него се иска да ги уважава. Стане ли това, той ще е готовъ да понесе всички жертви. Но щомъ държавата за залъгалка му подхвърля въ единия джобъ 5 милиона лева, за да изтегли отъ другия чрѣзъ неразумното си стопанисване много повече, мислимъ, че е неумѣстно да се говори за прѣкомѣрна фаворизация на нашата индустрия и да се искатъ нови и голѣми жертви отъ нейнитѣ носители.

Ziegler.

Митнишко покровителство за мѣстното предачество.

И сега е подигнатъ стария въпросъ за пропушането безъ мито или не, вносимитѣ отъ странство вълнени прежди за тъкачество и плетачество, обаче, не знаемъ, да-ли комисията при Министерството на търговията вече се е произнесла, но въ единъ или други случай намираме, че тия редове ще допринесатъ по нѣщо за уясняването и правилното разрѣшение на тоя отдавна назрѣлъ и така важенъ за индустрията ни въпросъ.

Пропушането безъ мито на внасянитѣ отъ странство вълнени прежди за тъкачнитѣ фабрики, ползуващи се отъ облагитѣ на закона за насърчаване мѣстната индустрия, има своето оправдание въ обстоятелството, че тъкнитѣ №-ра още не могатъ да се изработватъ въ мѣстнитѣ предачни фабрики и една такава фабрикация изисква по-друга специалностъ, особена прецизностъ, скъпа инсталация и пр., а отъ друга страна, употребяваното количество тънки, финни, вълнени прежди, не ще бѣде достатъчно да поддържа и рентира фабричитѣ за тази цѣль.

Още прѣзъ 1905. г. се обаждаха нѣкои предачни фабрики, че могатъ да изработватъ прежди по-тънки отъ № 48 нагорѣ, както и сега се поддържа сжщото, но фактъ е, че тѣ не могатъ да задоволяватъ и до сега нуждитѣ на тъкачитѣ по качество, точностъ, количество и пр., когато пъкъ за по дебелитѣ „шрайхгарни“ и „камгарни“ прежди има достатъчно предачни фабрики съ пълна работа и съ доказано съвършенство за удовлетворяването нуждитѣ на тъкачеството и плетачеството, каквато способностъ още не е установена за фин-

нитѣ прежди и това трѣбва по-добрѣ да е извѣстно на самото Министерство на търговията, за да поддържа още безмитното пропушане на послѣднитѣ финни прежди.

Ако пропушането безъ мито на финнитѣ прежди за тъкачеството се оправдава отъ горнитѣ причини, плюсъ обстоятелството, че претендитѣ не сж могли до сега да установятъ своята способностъ за изработването имъ, това сжщото безмитно пропушане каквито и да е прежди за плетачеството съ нищо не се оправдава, освѣтѣ съ недостатъчното проучване на плетачната индустрия, нейнитѣ нужди, развитието ѝ и пр., като не се държи смѣтка, че тази протекция уврѣжда друга по-важна едра индустрия — *предачеството*, а освѣтѣ това експлоатира и домашната плетачна индустрия.

Едрото фабрично плетачество у насъ почти не сжществува въ пълната смисълъ на тази дума, защото плетенето на чорапи, шалове, трика, фланели и др. съставлява почти изключителна женска работа, та фабриката се прѣнася по къщата съ разнитѣ машини и се прѣобръща на чисто *домашна индустрия*, а съ това тя се явява само като професионално училище, да подготвява ученички работнички за частна бѣдаща работа по къщата или други работилници, гдѣто именно ползувацитѣ се отъ индустриални облаги плетачи даватъ най-много своитѣ порѣчки и могатъ така да задоволяватъ нуждитѣ на пазаря.

При една такава обстановка, нѣма смисълъ да се пропушатъ безъ мито прежди на плетачнитѣ фабриканти, но било би по-справедливо да се дава на *образцовитѣ плетачници* една субсидия отъ държавата като на професионални училища, защото иначе, съ безмитното пропушане на прежди, тѣ държатъ винаги въ зависимостъ другитѣ частни плетачи и ги конкуриратъ, безъ това да се оправдава съ насърчение и развитие на индустрията, което би се достигнало само, ако се поставятъ на еднакви условия въ облагитѣ и еднитѣ и другитѣ, но затова нѣма законъ и не бива да има, прѣдъ видъ врѣдата за друга едра фабрикация — *предачеството*, която може успѣшно да имъ доставява потрѣбнитѣ за работа разни видове прежди.

Като се връщаме изобщо на въпроса по пропушането безъ мито на разни прежди, имаме да изтъкнемъ, че по него сжществува и едно рѣшение отъ министерския съвѣтъ прѣзъ 1905 г. въ смисълъ *да не се пропушатъ безъ мито прежди*, но това рѣшение е отмѣнено вслѣдствие ходатайството на фабрикантитѣ, които успѣха тогава да убѣдятъ правителството за ненаврѣмнеността на мѣрката, макаръ и предачитѣ отъ своя страна да доказваха противното — че могатъ да задоволятъ много отъ нуждитѣ на плетачеството и тъкачеството, но не бѣха послушани, не сж удовлетворени и до сега, поради което, може би, не сж могли да развиятъ фабрикацията си за финнитѣ прежди до такава степенъ, за да задоволятъ нуждитѣ на другитѣ фабрики, независимо отъ другитѣ причини, които ние съзираме и ги изтъкнахме по-горѣ.

Ако прѣди десетъ години е сжществувала база да се рѣшава въпроса за облагането съ мито на преждитѣ, внасяни отъ индустриалцитѣ, сега има по-голѣмо основание да се посѣгне на въпроса, слѣдъ развитието на предачеството, за да се дигнатъ облагитѣ на безмитно пропушане прежди, безъ разлика на качество и №-ра, за всичкитѣ пле-

*) Дѣйствително закона позволява на дѣца отъ 12 до 15 години да работятъ 8 часа, когато другитѣ работятъ 10 часа, обаче на практика въ нѣкои индустрии това е не-приложимо.

тачи, а като изключение да останат само за тъкачитъ на финнитъ тънки прежди, каквито още не могат да изработватъ мѣстнитъ предачни фабрики.

Съ изработването на списъка за суровитъ и полу-обработени материали, които слѣдва да се пропускатъ безъ мито на индустриалцитъ, вѣрваме да се уреди и тоя въпросъ, за да нѣма вече индустрия да увѣржда съ облагитъ си друга по-важна индустрия.

Рашко Каракашовъ.

Къмъ характеристиката на новата сточна ж. п. тарифа.

Отъ началото на текущата година е въ сила нова тарифа за прѣвозване стоки по б. д. желѣзници. Понеже тя прѣдставлява широкъ общественъ интересъ, ще е отъ голѣма полза да се изтъкнатъ нейнитъ характерни бѣлѣзи. Чрѣзъ опознаването ѝ ще можемъ, отъ една страна, по-правилно прѣцѣни влиянието, което тя ще укаже върху народостопанския животъ въ страната, а отъ друга — ще имаме една нейна характеристика, годна да хвърли свѣтлина върху редица въпроси, свързани съ тарифната политика на ж. п. ни стопанство, съ разглеждането на които ще се занимаемъ при удобенъ случай.

* * *

Тарифата за прѣвозване стоки по нашитъ държавни желѣзници се състои отъ двѣ главни части: тарифни постановления и тарифни таблици. Постановленията съдържатъ условията, а таблицитъ — цѣнитъ на прѣвоза. Слѣдвайки редътъ на самата тарифа, има да се изтъкне, че послѣднитъ тарифни постановления не съдържатъ почти нищо ново. Тѣ сж едно прѣпечатване на старитъ такива, съ много малки измѣнения. Новото започва съ тарифата за добавъчнитъ такси: турено е началото на увеличаване такситъ. Въ старата тарифа сжществуваше единъ намаленъ магазинажъ отъ 3 ст. на 100 кгр. за артикули, като: камъне, дърва за горене и дървенъ строителенъ материалъ, руди, релси, керемиди, каменни вжглища и др. Този магазинажъ сега е прѣмахнатъ и въпроснитъ артикули сега плащатъ 5 ст. на 100 кгр. магазинажно право. Увеличенъ е сжщо наемътъ на мушамитъ, за които по старата тарифа се плащаше 5 лв. за цѣлата мрѣжа, а сега се плаща за разстояние до 200 клм. 10 лв. и за всѣки нови започнати 100 клм. по 2 лв. Както таксата за денгубие на мушамитъ, така сжщо и наемътъ за покриване стокитъ, е увеличенъ отъ 2 на 5 лв. Това не сж, наистина, разлики отъ кой знае какво голѣмо значение, защото размѣртъ на тѣхното прилагане не е особено широкъ, ала характерно е желанието да се увеличаватъ приходитъ въ колкото се може повече случаи и въ възможнитъ най-голѣми размѣри. Тази тенденция изпъква послѣдователно въ тарифата все по-релефно и взема на мѣста, както ще видимъ по-послѣ, застрашителенъ размахъ.

Класификацията на стокитъ, която указва начинътъ, по който съдържачитъ се въ нея стоки тарифиратъ, е една отъ най-сжщественитъ части на всѣка ж. п. тарифа. Сравнително най-голѣми грижи се полагатъ за нейното цѣлесъобразно съставяне, както това налагатъ общитъ народостопански изисквания. Не само чрѣзъ размѣртъ на прѣвознитъ такси, а прѣдимно и чрѣзъ класификацията на стокитъ, може най-добъръ да се води една разумна търговска и въобще една широка стопанска поли-

тика. Като се поставятъ въ по-низкитъ тарифни разреди, извѣстни стоки, които иматъ нужда отъ подкрѣпа, доказана като необходима и полезна, добиватъ възможностъ за широко разпространение. Така се насърдчаватъ извѣстни производства. Чрѣзъ де-класифициране, по-нататъкъ, най-успѣшно могатъ да се създаватъ благоприятни условия за износа на много наши артикули, които иматъ да водятъ тежка борба съ конкуренцията на чуждитъ пазари. По сжщия начинъ, само че въ обратна посока, може да се отруднява вносътъ на чужди стоки и така косвено да се запазва мѣстното производство. Не е, обаче, цѣльта на настоящитъ редове да се изслѣдва класификацията на стокитъ въ тия именно насоки. Това би ни отвлѣкло твърдѣ далечъ. Безъ да се задържаеме съ много подробности, ще изтъкна само по-важнитъ различия между старата и новата класификации. Тия различия, впрочемъ, не сж многочислени и иматъ, съ малки изключения, извѣстната тенденция: посжжняване. Така напр., по отношение на всички пития — вино, пиво и пивоквасъ, ракии, шира, оцетъ — е прѣмахната старата изключ. тарифа № 3. Това значи едно увеличаване прѣвознитъ такси за тия артикули съ срѣдно 15—20%. Поставени сж въ по-високъ тарифенъ разредъ артикули, като: сирене обикновено (II, B, C—II, A₂, B); месо прѣсно, суджуци и пастърма (II, B, C—II, A₂, B); свинска масъ и сланина (II, B, C—II, A₂, B); конопъ суровъ и кълчища отъ конопъ и ленъ (II, B, C—II, A₂, C); кожи сурови (II, B, C—II, A₁, C); зеленчукъ прѣсенъ (A₁, B, C—A₁, A₂, C); зеленчукъ сухъ (II, B, C—I, A₁, C) и др. нѣкои. Всичко това означава само повишаване на прѣвознитъ такси. Съображенията на Главната дирекция, да посѣгне тъкмо на тия именно артикули, които прѣдставляватъ прѣдметъ на нашето мѣстно производство, не ни сж извѣстни, отъ общо народостопанско гледище, обаче, тѣ не търпятъ критика. Въ цѣлата класификация на стокитъ констатираме декласифициране — поставяне въ по-низъкъ тарифенъ разредъ — само по отношение на слѣднитъ артикули: млѣко прѣсно (II, A₁, A₂—II, A₂, B) и раци, миди и стриди (II, A₁, A₂—II, A₁, B). Очевидно е отъ процитиранитъ факти, че върховната ж. п. управа е погледнала твърдѣ леко на своята работа и не се е опитала даже да прокара при такъвъ единъ удобенъ случай, какъвто е създаването на нова сточна тарифа, по-сжществени реформи, налагани отъ насокитъ, по които се направлява общото ни народостопанско развитие.

Прѣминаваме, по-нататъкъ, къмъ тарифнитъ таблици. Тѣ се състоятъ отъ една редовна и седемъ изключителни тарифи. Редовната тарифа се отнася за пратки съ голѣма и малка бързина. По отношение на голѣмата бързина, създадена е нова една „обикновена цѣна“, надвишаваща най-високата такса отъ старата тарифа съ 45—50%. Единъ приличенъ процентъ, съ който се засжжнява прѣвозването на стоки съ г. бързина! Досегашнитъ двѣ категории такси за г. б. сж означени въ новата тарифа като „намалена цѣна“: а) за дребни пратки и б) за най-малко 5,000 кгр. Отъ „намалена цѣна“ за дребни пратки ще се ползватъ артикулитъ на бившата изключ. тарифа № 10, която сега е прѣмахната. Тукъ спадатъ напр. минерална вода, зеленчукъ, месо, млѣко, масло, кашкавалъ, сирене, риба, овощия и др. още, които по-рано се прѣвозваха като г. б. по такситъ на кл. I м. бързина. Тази наредба сега вече не сжществува и по силата на

измѣнилото се положение, една пратка напр. отъ 500 кгр. прѣсна риба, г. б. Варна—София, плащае по-рано 32·30 лв., а сега плаща — тъкмо 59·40 лв. Това е една разлика отъ 81%!

Вторъ общъ признакъ за редовната тарифа сж едни станционни таблички, съдържащи такситѣ за прѣвозване стоки само между станциитѣ по линиитѣ Левски—Свищовъ и Плѣвентъ—Сомовитъ. Тия таблички сж резултатъ на желанието за усиление конкуренцията, която, по силата на нашето географическо положение, ж. п. ни стопанство води съ дунавския воденъ пътъ. За да се направлява трафикатъ къмъ морето, естествената наша връзка съ прѣзморскитѣ страни, необходимо е, такситѣ, които се прилагатъ за прѣвозване стоки въ направление къмъ Дунава, да бждатъ по високи отъ тия, опрѣдѣлени за пратки къмъ Варна или Бургазъ. Въ основата на нашитѣ ж. п. тарифи, както е извѣстно, лежи принципътъ на спадащата скала, споредъ който, колкото е по-далечно разстоянието, на което се прѣвозватъ стокитѣ, толкова и заплащанитѣ прѣвозни такси релативно спадатъ. Напр., ако една пратка се таксува непрѣкъснато отъ София до Свищовъ, ще плати по-малко, отколкото ако таксата се изчислява чрѣзъ прѣкъсване въ Левски: София—Левски—Левски—Свищовъ. Чрѣзъ въпроснитѣ станционни таблички се постига тази именно цѣль, защото таксуването направо до Свищовъ или до Сомовитъ е изключено. Заедно съ това сж увеличени и самитѣ такси по линиитѣ Плѣвентъ—Сомовитъ и Левски—Свищовъ, считани като ж. п. клонове, а извѣстно е, че експлоатацията на второстепеннитѣ линии клонове е винаги по-скъпа, отколкото тая на главнитѣ ж. п. артерии, та прилагането на по-високи такси се явява въобще оправдаемо. По този начинъ се дохожда до едно фактическо положение, което иде ясно да подчертае тенденцията, извѣстна и прокарвана отдавна, за отклоняване сточниятъ трафикъ отъ Дунава и направляването му къмъ морето. Отъ общо народостопанско гледище, това е единъ здравъ възгледъ, послѣдователното прилагане на който е въ състояние да допринесе твърдъ много за развитието и обособяването на националната ни търговия.

Третъ общъ признакъ на редовната тарифа, таквъ сжщевременно и за повечето изключителни тарифи, е едно нововъведение въ баремитѣ (това сж таблицитѣ, които съдържатъ километрическитѣ такси). Баремитѣ на старата тарифа съдържаха такси за всѣки километъръ отдѣлно. Въ новата тарифа това не е така: за разстояния надъ 100 клм. такситѣ скачатъ отъ 5 на 5 клм., а за разстояния надъ 400 клм. — отъ 10 на 10 клм. Та, ако една пратка се прѣвозва между двѣ станции, отстоящи напр. на 401 тарифни км. една отъ друга, вмѣсто да се приложи таксата върху това разстояние, както бѣше досега, сега ще се заплати за 410 клм., значи, за 9 клм. повече. Това е пакъ единъ характеренъ за общата тенденция признакъ — поскъпяване!

А какви сж новитѣ баремни такси на редовната тарифа, малка бързина? (Тя има слѣднитѣ шестъ класа: I, II, A₁, A₂, B и C).

За едно разстояние до 50 клм. не е прокарано увеличение; оставено е да сжществува старото положение. На 100 клм. сж увеличени такситѣ само на I и II кл.: отъ 160 на 165 и отъ 130 на 135 ст. % кгр. На 150 клм. остава непромѣнена само таксата на кл. C; всички други сж увеличени послѣдователно така: 225—235, 180—190, 169—175, 155—160 и 125—128. На 300 клм. вече се явява

и послѣдния кл. C увеличенъ, и разликитѣ се свеждатъ къмъ слѣдната картина: 390—425, 300—335, 268—302, 245—275, 205—222 и 170—175. Да вземемъ като послѣденъ примѣръ разстоянието 600 клм., при което положението се очертава така: 660—705, 480—525, 367—412, 335—375, 295—325 и 260—275. Изразени въ проценти, тия разлики показватъ, че редовната тарифа за прѣвозване стоки съ м. бързина е увеличена въ зависимостъ отъ разстоянието, както слѣдва: кл. I: отъ 3 до 10%; кл. II: 4—12·5%; кл. A₁: 4—15%; кл. A₂: 3—14·5%; кл. B: 2·5—12·5% и най-послѣ, кл. C: 3—7·5%. Значи, срѣдниятъ процентъ на увеличението не надминава 10%, а съ такова едно увеличение, струва ми се, и най-върлитѣ противници на каквито и да било тарифни увеличения, ако искатъ да бждатъ обективни, трѣбвало би да се примирятъ и да ги приематъ като възможни. Нито нашитѣ тарифи сж едни отъ високитѣ, за да не търпятъ увеличения, нито пъкъ може се скри, че характеренъ признакъ на послѣднитѣ години е, какво всички почти желѣзопѣтни администрации прибѣгнаха до увеличаване тарифитѣ си, сточни и пѣтнишки. Не можеше, по понятни причини, и България да остане на страна отъ това общо течение. Другъ е, обаче, въпросътъ, да-ли начинътъ, по който се извърши послѣдната наша тарифна реформа, може да се одобри и да-ли моментътъ, избранъ за нейното прокарване, е подходящъ.

Отъ много по-голямо значение за сточния трафикъ сж изключителнитѣ тарифи, защото тѣ обематъ артикулитѣ, прѣдметъ на масови транспорти. Ето защо, на прокаранитѣ въ тѣхъ промѣни заслужава да се отдаде нужното внимание. Въ новата тарифа имаме три изключителни тарифи по-малко: по-рано бѣха десетъ, сега сж седемъ. Прѣмахнати сж бившитѣ тарифи № № 3 (бира, вино и др.) и 10 (хранителни и подлежащи на развала артикули, прѣвозвани като г. б.), а тарифитѣ № № 4, 8 и 9 сж групирани чрѣзъ размѣстване на артикулитѣ, които тѣ обематъ, въ двѣ тарифи — № № 3 и 4. Така че, сега имаме слѣднитѣ изключителни тарифи: № 1 — живи животни и пр. № 2 — разнородни стоки. № 3 — камъне, кам. въглища, дърва за горене и пр. № 4 — дървенъ материалъ, циментъ и пр. № 5 — соль и газъ. № 6 — брашна, храни и пр. № 7 — желѣзо, стомана и пр.

Относно живитѣ животни, старата тарифа допущаше двойко тарифиране: на глава и на м² товарна или подова повърхностъ. Сегашната тарифа изключва тарифирането „на глава“ и допуца като облагаема единица само м². Какво значи това? — То ще рече, че ако прѣвозването на единъ конь, напримѣръ на 200 клм. по-рано е струвало 35 лв., сега слѣдва да се заплатятъ тъкмо 120·75 лева! Това увеличение се отнася, наистина, само до единични изпращания, нѣма като така особено широко прилагане и е продиктувано, вѣроятно отъ желанието да се използва по-добъръ вмѣстимостта на вагонитѣ, ала все пакъ неговиятъ размѣръ е чудовищенъ. Една желѣзопѣтна администрация, която разсѣждава, и главно, която иска да еволюира въ своята политика, не бива да допуца подобни крайности, даже ако тѣ би били само отъ академическо значение. Ала не много по-добъръ стои работата и съ ония пратки коне, жребчета, едъръ рогатъ добитъкъ и птици, такситѣ за които се изчисляватъ върху подовата или товарната повърхностъ. Да си послужимъ пакъ съ примѣра за 200 клм. На това

разстояние за коне и жребчета върху м² се е плащало 775 ст., а сега се плаща 805 ст.; едър рогат добитък: 305 — 405 ст.; дребен добитък: при използването един етаж: 405—455, а при два етажа: 295 — 345 ст., птици при 1 до 2 етажа: 375 — 425 ст. при 3 — 4 етажа: 450 — 510 ст., при 5—6 етажа: 550 — 620 ст. и при повече от 7 етажа: 675 — 755 ст.! Това сж разлики, които се движат между 13% (за птиците) и 33% (за едрия рогат добитък). За дребния добитък повишението е 17%. България е страна, която изнася, както птици, така и добитък, трѣбвало е, слѣдователно, когато се е прокарвало повишаването на тарифата, да се помисли, какъ то ще се отрази върху съответните поминъци. Най-малко по този начинъ ще се допринесе за засилването на нашето птицевъдство и скотовъдство, желаността на което засилване е извънъ всѣкакъв споръ.

Исключ. тарифа № 2 — разнородни стоки — е отъ особено голѣмо значение, прѣдимно за пристанищните вносни пунктове, дѣто дохадатъ всевъзможни стоки за прѣпращане въ вътрѣшността на страната. Отъ получаваните въ по-дребни количества такива стоки се образуватъ вагонни пратки, къмъ които се приспособяватъ таксите на тази именно изключителна тарифа. Старата тарифа съдържаше намаления въ направление отъ Варна, които възлизаха на 50% за станциите по линията къмъ Русе, на 45% за Свищовъ и на 20% за Ломъ. Понятни сж причините на тия намаления. Тѣ, обаче, се отнасяха до нѣколко само пункта, имащи повече академическо, отколкото нѣкакво практическо значение. Конкуренцията на Дунава се чувствува сжщо така силно и спрѣмо Търново и Горня-Орѣховица, Левски и Плѣвенъ, Червенъ-бръгъ и София, а за тия станции тарифата не прѣдвжидаше никакви намаления такси. Прѣдначениятѣ за тѣхъ стоки минаватъ спокойно покрай Варна, за да бждатъ откарани въ Галацъ, дѣто се прѣтоварватъ и отиватъ по Дунава за мѣстоназначенията си. Очевидна непослѣдователност и празнота въ тарифата! За нейното прѣмахване е било достатъчно, въ таблицата, съдържаща намалените стационни такси, да се включатъ, ако не всички, то поне по-важните сѣв. български станции, разбира се, при спазване необходимите за всѣка релация намаления. Вмѣсто това, обаче, става тъкмо обратното — и тукъ желанието за увеличаване таксите е наложило своята печатъ. Включени сж, наистина, въ тарифата, таблица II, всички станции отъ желѣзопътната мръжа въ свръзка не само съ Варна, а и съ Бургазъ, ала таксите за 5 и 10 тонни пратки по отношение на Варна сж по-високи отъ миналите и така положението, вмѣсто да се подобри, се влошава. Напр. за 100 кгр. при пратка отъ 10 тона, Варна—Разградъ, по-рано се плащаше 98 ст., а сега — 192 ст.! Отъ Русе за Разградъ по-рано се е плащало 106 ст., а сега — 107 ст. Увеличението спрѣмо Варна, значи, възлиза на 64 лева за 10 т. вагонъ, а спрѣмо Русе — само на 1 лв. Очевидна диспропорция! Увеличена е таксата — само нѣколко примѣра ще посоча — все при 10 т. изпращания, и за 100 кгр.: Варна — Търново отъ 238 на 265 ст.; Варна—Габрово: 256—291 ст.; Варна—Плѣвенъ: 268 — 307 ст.; Варна — Червенъ-бръгъ: 285 — 327 ст. и Варна—София: 330—372 ст. Има нѣщо ново въ тази тарифа: създадени сж такси за пратки отъ 15 т., които прѣдставяватъ едно намаление въ

размѣръ на 10% отъ таксите за 10 т. изпращания. Това е проликувано отъ желанието да се увеличи използването вмѣстимостта на вагоните. Тия намаления такси, обаче, не ще могатъ да се използватъ отъ изпращачите въ достатъчно широки размѣри, защото образуването на 15 т. изпращания е сравнително трудна работа, а при това — което е по-важно — и тия такси въ болшинството случаи сж по-високи отъ миналите съответни такси. Поради всичко това, по отношение на трафика прѣзъ Варна, новата тарифа за разнородни стоки ще се отрази крайно неблагоприятно.

Сегашната изсключ. тарифа № 3 за прѣвозване каменни въглища, камъне, дърва за горене и пр. се различава отъ бившата тарифа № 8, на която тя съответствува, съ това, че къмъ нея сж прибавени дървата за горене и че кам. въглища сж поставени въ нейните три разреда споредъ това, дали тѣ произхождатъ отъ държавната мина Перникъ, отъ частните мини въ страната, или се внасятъ отъ странство. По този начинъ се постига една задоволителна охрана на мѣстното производство. За държавата има едно незначително намаляване таксите за транспорти до 400 кгр.

Дървения материалъ и цимента сж артикули отъ първа необходимостъ за строителството и иматъ нужда отъ широко разпространение. Първия отъ тѣхъ се добива у насъ въ недостатъчно количество и на опрѣдѣлени само мѣста, поради което има нужда да се прѣнася на сравнително голѣми разстояния, при низки транспортни такси, иначе не би могълъ успѣшно да се бори съ чуждата конкуренция. Втория е вече обектъ на зараждаща се въ страната крупна индустрия, която заслужава всѣкаква подкрѣпка. А такава тя може да има и чрѣзъ ж.-п. тарифи. Та по отношение на тия два артикула, слѣдвало би да се очаква, ако не намаляване, то поне неповишаване таксите именно за по-далечните разстояния. Направено е, обаче, слѣдното: до 100 км. нѣма увеличение, на 150 км. увеличението е 5%, на 200 км. — 10%, на 300 км. — 15%. А трѣбвало е, ако не можеше да мине безъ увеличения, да се направи тъкмо обратното: колкото разстоянието се увеличава, толкова процента да става по-малкъ.

Исключ. тарифа № 5 съдържа таксите за прѣвозване солъ и петролъ: вносни артикули отъ първостепенно значение. Състои се отъ една само стационна таблица съ релации само отъ Варна и Бургазъ до останалите станции отъ ж. п. мръжа. Цѣльта, която винаги се е гонила при опрѣдѣляне таксите на тази тарифа, е била, да се подобие конкуренцията на Дунава, отъ една страна, и на източните желѣзници, отъ друга, колкото се може въ по-пълненъ размѣръ. За това сж и правени, кога по-голѣми, кога по-малки намаления за изпращания само отъ горните наши морски пристанища. Сжциятъ този принципъ е спазенъ и сега. Увеличена е, наистина, таксата отъ Варна за София напр. отъ 241 ст. за 100 кгр. солъ на 250 ст. и отъ 268 ст. за 100 кгр. петролъ на 280 ст., но въ сжщото врѣме респективните такси отъ Сомовитъ за София сж увеличени въ по-голѣмъ размѣръ: отъ 184 на 221 и отъ 224 на 277 ст. Така че, благоприятното положение на морето въ дадения случай е запазено. Намалени сж таксите за нѣкои ю. български станции отъ Бургазъ, а за други е запазено почти старото положение — обстоятелство, което иде да под-

скаже, че общият принцип се съответно прилага и по отношение на Бургазъ.

Тарифата за прѣвозване храни, трици и брашна — № 6 — има една обща, баремна частъ и една таблица съ станционни такси въ направлението къмъ Бургазъ и Варна. Първата е прѣдзначена да служи на вътрѣшния, локаленъ трафикъ, а втората — на износа. Прокараниятъ въ общата баремна частъ на тая тарифа увеличения стоятъ подъ всѣкаква критика, тѣ взематъ въ нѣкои случаи размѣри, разумността на които не би могла да се обоснове съ никакви аргументи. Така напр. новитъ такси за прѣвозване храни, брашно и трици се различаватъ отъ старитъ, както слѣдва:

За км.	Храни и брашно		Трици	
	Такса за стара	за нова	100 килограма стара	нова
50	35	40	31	36
100	60	70	52	61
150	80	98	69	85
200	95	125	82	101
300	115	175	99	151
400	135	215	116	185
500	155	245	133	211

Това сж разлики, които при 50 км. започватъ съ 15% и къмъ 500 км. вече достигатъ почтениятъ размѣръ 60%! Приложени къмъ една 10 т. пратка отъ Варна за София, тѣ показватъ, че за прѣвоза на единъ вагонъ трици по-рано се е плащало 147 лв., а сега се плаща 234 лева; за брашното: 172 и 272 лв. Значи, разлика на вагонъ въ повече отъ лв. 87 и 100! А искаме да имаме ефтини жита и брашна! Възможно ли е това, когато държавата, върховниятъ регулаторъ на народостопанския животъ въ страната, допуща подобни несъобразности?

Въ станционната таблица, частъ II, на въпросната тарифа, сж прокарани сжщо така увеличения, ала далечъ не така страшни. Така напр. таксата отъ София за Варна е увеличена отъ 142 на 150 ст.; отъ Черв. Брѣгъ: 95 — 100 ст.; отъ Плъвенъ: 80 — 90 ст.; отъ Гор.-Орѣховица; 102 — 115 ст. Като се изтъкне веднага факта, че такситъ отъ сжщитъ тия станции за Сомовитъ сж увеличени съответно отъ 149 на 170, 68 — 85, 34 — 40 и 96 — 116, може да се приеме, че влиянието, което тия увеличения ще укажатъ върху направлението на трафика, не ще бжде зловрѣдно. Тенденцията за благоприятствуване износа прѣзъ морето, вмѣсто по Дунава, остава наново въ сила и е добръ подчертана.

По отношение на тази изключителна тарифа, заслужава отбѣлзване слѣдното обстоятелство: както е извѣстно, на индустриалцитъ, ползуващи се отъ облагоитъ на закона за насърчаване мѣстното производство, се правятъ намаления по прѣвознитъ такси, било 35%, било по специалната благоприятствена тарифа. Дирекцията на желѣзницитъ, обаче, отказва да счита, че въ реда на суровитъ материали, имащи право на горнитъ облаги, спадатъ житата и не прави фактически никакви намаления на мелничаритъ. Една практика, очевидно беззаконна по своето сжщество. И за да легализира нѣкакси своето положение, върховната ж.-п. управа е прибѣгнала до единъ тарифнополитиченъ фокусъ, единственъ, вѣроятно, въ историята на тарифното дѣло. Заедно съ влизането въ сила на новата сточна тарифа, издадено е въ отдѣленъ свитѣкъ специално допълнение къмъ изключ. тар. № 6, което съдържа

жа такси съ 35% по-високи отъ тия, обнародвани въ самата тарифа. Това допълнение, обаче, е съпроводено съ едно окръжно нареждане до гаритъ и влагалищата на стокитъ, съ което се нарежда, щото: „отъ единичнитъ цѣни на това допълнение да се прави 35% намаление на всички пратки, състоящи се отъ прѣдметитъ, изброени въ номенклатурата на новата изключителна тарифа № 6“. По този начинъ, едно отъ основнитъ положения на закона за насърчаване мѣстното производство се обхожда, и днесъ, по отношение на мелничната индустрия, не сжществува никаква разлика въ такситъ, прилагани къмъ праткитъ на обикновенитъ изпращачи и на индустриалцитъ, на които законътъ гарантира извѣстни блага. Може би, Главната дирекция на желѣзницитъ има основателни мотиви да се бори съ благоприятствуването транспорта на хранитъ и брашната, тя, обаче, е длъжна да води борбата си на законна почва, да се съобразява съ сжществуващитъ въ страната законоположения, защото, ако всѣко държавно учрѣждение започне да своеволничи и да направлява дѣйността си по прищевкитъ на случайнитъ негови ржководници, на какво ще заприлича нашата държавна организация? Пълненъ хаосъ ще замѣсти сжществуващия общественъ редъ, еднакво, да-ли този послѣдниятъ е добъръ или лошъ.

Послѣдната изключителна тарифа е тази за прѣвозване желѣзо и желѣзни издѣлия. Тя съдържа само една станционна таблица съ релации отъ Бургазъ и Варна до вътрѣшността на страната. Служи изключително на вноса и има за цѣль да го направлява прѣзъ морето. Прокараниятъ въ нея увеличения сж сравнително незначителни, пъкъ и да би били тѣ по-голъми, не сж отъ естество да се отразятъ врѣдно върху народостопанското ни развитие.

Съ всичко казано до тукъ, мисля, че новата ж.-п. сточна тарифа е достатъчно добръ характеризувана, за да нѣма нужда отъ повече цитати. Извѣтъ всѣкакъвъ споръ е, че тя въ много отношения ще легне като тежъкъ товаръ върху плѣщитъ на активното наше население. Понятни сж, наистина, нуждитъ на държавното съкровище, още повече, слѣдъ нещастията, които постигнаха страната ни, и не сме ние, които по принципъ бихме осждили всѣкакъвъ опитъ за усилване ресурситъ му. Държавнитъ желѣзници сж най-крупното държавно стопанство; въ него сж вложени грамадни капитали. Тия послѣднитъ, естествено, трѣбва да се олихвяватъ, ала това не бива да става, като се свлича кожата на прибѣгващитъ до услугитъ на желѣзнитъ пжтища български граждани, а като се нарежда стопанисването имъ по единъ цѣлесъобразенъ начинъ: по-малко бюрокрация, а повече търговски духъ. Но, като признаваме правото на тарифни увеличения по принципъ, това още не значи че съ него трѣбва да се злоупотрѣбява. А извършеното, въ много отношения, носи характеръ именно на злоупотрѣбление. Всѣка благоустроена ж.-п. администрация, когато възнамѣрява да увеличава тарифитъ, прави прѣдварително най-обширни проучвания, прѣцѣнява внимателно всички аргументи за и противъ, прави въпросътъ обществено достояние и когато по него се изкажатъ всички заинтересувани, прокарватъ се ония мѣроприятия, изтъкнати отъ болшинството като най-цѣлесъобразни. Не трѣбва, при това, да се забравя, че едно държавно ж. п. стопанство има да се ржководи прѣдимно отъ широкитъ обществени изисквания, отъ общитъ на-

родостопански, а не отъ своитѣ експлоатационни интереси.

Въ заключение резюмирамъ: новата ж. п. сточна тарифа се явява отъ народостопанско гледище въ много отношения дефектна. Увеличенията, които тя носи, иматъ въ нѣкои случаи чудовищни размѣри. Тѣ не могатъ да не се отразятъ зловѣрно върху народостопанското ни развитие, поради което прѣмахването имъ е необходимо. Врѣмето при това, въ което се приложи тази тарифа, е крайно неблагоприятно избрано. Когато страната прѣживява една силна економическа криза, не се прокарватъ тарифни увеличения: разумно ржководенитѣ държави правятъ тъкмо обратното — тѣ намаляватъ ж.-п. тарифи.

Имайки това прѣдвидъ, необходима е една основна ревизия на въпросната тарифа. Ако у насъ, може би, нѣма условия за единъ постояненъ тарифенъ свѣтъ, както той съществува другадѣ, въ такива поне случаи, когато се прокарватъ съществени тарифни реформи, неговото свикване е належащо. Прецеденти вече имаме, може, значи, и въ дадения случай, да се направи същото. Политиката на затворенитѣ врата трѣбва за винаги да се прѣкрати.

Д-ръ Ив. Каросеровъ.

Б. Външенъ.

Стопанската война въ Германия.

Платежни срѣдства.

Свършенниятъ стопански животъ е немислимъ безъ платежни срѣдства, а една отъ първитѣ послѣдници на войната е оттеглянето имъ отъ циркулация, което вече означава отрудняване на стопанскитѣ взаимоотношения. Ето защо, една отъ първитѣ грижи на държавата е, да даде възможностъ за задържането повече платежни срѣдства въ оборотъ. Паричнитѣ отношения, обаче, въ всѣка страна се уреждатъ отъ закони, постановленията на които иматъ прѣдвидъ не войната, а мирътъ. Щомъ, слѣдователно, настане първата и условията, които сж обуславяли съответнитѣ законоположения се промѣнятъ, отъ само себе се разбира, че и тѣ трѣбва да бждатъ измѣнени, както това налагатъ новитѣ условия. Законътъ за паритѣ въ Германия, чрѣзъ своя § 9 налага, при извѣстни условия, задължителна обмѣна на сребърни, никелови и мѣдни монети съ злато. Въ противовѣсъ на това задължение, създаденъ е сега законъ, споредъ който на Райхсбанкъ (германската имперска банка) се дава право, срѣщу прѣдставени ѝ за размѣна отъ горѣ изброенитѣ монети, да изплаща вмѣсто злато — имперски банкноти и съкровищни бонове.

Въ мотивитѣ къмъ този законъ се казва:

„Прѣдизвиканитѣ отъ войната условия въ паричното обръщение налагатъ извѣстни врѣмenni промѣни въ закона за паритѣ. Въ военно врѣме напаста, прѣди всичко, необходимостта отъ метални пари за задоволяване голѣмитѣ нужди на войсковото и морско управление. Сжшо и въ народостопанския животъ се забѣлѣзва по-голѣма наклонностъ къмъ дирене металически платежни срѣдства. Поради това, Райхсбанкъ ще се види заставена още отъ начало да пусне въ обръщение голѣми количества сребърни, никелови и мѣдни монети, които въ първо врѣме ще бждатъ вземани драговолно, ала събрани по-послѣ въ голѣми количества, могатъ

да ѝ бждатъ прѣдставени за обмѣна въ злато. За отстраняването на тази опасностъ, изисква се държавата да бжде освободена отъ въпросната задължителна обмѣна.“

Това измѣнение на закона за паритѣ е издадено заедно съ единъ законъ досѣжно имперскитѣ банкноти и съкровищни бонове. По постановлението на този законъ, тѣ ставатъ до втора разпоредба законно платежно срѣдство. Както главната държавна каса, така и Райхсбанкъ, не сж длѣжни да ги обмѣнятъ съ метали, а на частнитѣ банки се дава право да обмѣнятъ своитѣ банкноти не вече съ металъ, а съ държавни банкноти.

Отъ мотивировката къмъ този законъ, считаме за уместно да процитираме слѣднитѣ пасажии:

„Запазване обмѣнителното задължение въ врѣме на война дава поводъ за сериозни опасения. То би значило да се даде възможностъ на разни спекуланти да намалятъ златнитѣ запаси на Райхсбанкъ, когато общественитѣ интереси налагатъ запазването имъ по възможностъ въ тѣхнитѣ нормални размѣри.

Относно частнитѣ емисионни банки се налага едно по-друго разрѣшаване на въпроса. Тѣ не могатъ да бждатъ освободени отъ задължението да обмѣнятъ своитѣ банкноти, защото не се намиратъ, както Райхсбанкъ, подъ държавно ржководство, което е единичката гаранция, че издаването на необмѣняеми банкноти ще се извършва само съ огледъ на общественитѣ интереси. Ако, обаче, спрѣмо тѣхъ остане да съществува обмѣнителното задължение, както въ мирно врѣме, близка е опасността отъ извличане златнитѣ имъ запаси. Това, обаче, би значило да имъ се отнеме базата на съществуване, което, за да не стане, дава имъ се право на обмѣна, вмѣсто съ металъ, съ държавни банкноти. Понеже чрѣзъ редисантиране на частъ отъ портфейла си при Райхсбанкъ могатъ да си доставятъ държавни банкноти, тѣмъ е осигурена длѣйността въ досегашния легитиментъ размѣръ.“

Заемни каси.

Съществуването на монети, колкото тѣ се изискватъ отъ нуждитѣ на циркулацията, още не е достатъчно, за да се избѣгнатъ загубитѣ, които войната носи за народостопанския животъ. Трѣбва тия платежни срѣдства да бждатъ направени леснодостъпни за стопанскитѣ прѣдприятия, главно за широкитѣ слоеве дребни търговци и занаятчии. И понеже, както видѣхме вече, кредитътъ почти напълно прѣстава да съществува въ военно врѣме, за постигането на тази цѣль сж създадени съ законъ особени заемни каси. Тѣ се уреждатъ при клоноветѣ и агентуритѣ на Райхсбанкъ въ ония градове, дѣто би се указала нужда отъ тѣхъ, съ прѣдназначение, да задоволяватъ кредитнитѣ нужди прѣдимно на търговскитѣ и занаятчийски съсловия. Заемитѣ се даватъ срѣщу гаранция и се изплащатъ въ създадени специално за случая „заемно-касови бонове“ (Darlehnskassenscheine), единъ видъ банкноти, имащи свойствата на платежни срѣдства. Тѣ се приематъ отъ всички държавни каси въ странитѣ на съюза по номиналната имъ стойностъ, за частнитѣ сношения, обаче, не сж задължителни. Размѣрътъ въ каквѣто могатъ да бждатъ издадени, е ограниченъ съ 1500 мил. марки. Заемитѣ не могатъ да сж по-малки отъ 100 марки и се даватъ обикновено за три мѣсеца, въ изключителни случаи — за най-много шестъ. Изискуемата се за тия заеми гаранция може да бжде дадена чрѣзъ залагане непо-

длежащи на бърза развала стоки, складирани въ границитѣ на страната или цѣнни книжа, държавни, обществени и на разни акционерни дружества, съдържащи се въ единъ прибавенъ къмъ закона списъкъ. Стоки, на които цѣната подлежи на значителни промѣни, се приематъ въ залогъ само тогава, ако трето нѣкое, достатъчно сигурно лице, гарантира изплащането на заема. Заеми могатъ да се отпускатъ и срѣщу залагане взимания. Лихвата трѣбва да е обикновено по-висока отъ винаги обявяваниятъ шконтонъ процентъ на Райхсбанкъ. Залогътъ отговаря за капитала, лихвитъ и разноснитѣ по заема. Тия послѣднитѣ могатъ да бждатъ прихванати отъ разрѣшената сума още при изплащането ѝ. Ако заемътъ не бжде изплатенъ на падежния день, касата има право да продаде чрѣзъ свой чиновникъ или посрѣдникъ заложенитѣ стоки или цѣнни книжа, тя сама, обаче, може да ги при- свои само чрѣзъ наддаване. Даже, ако длъжникътъ фалира, на касата е позволено да извърши продажбата мимо сдилищата. Заемнитѣ каси сж самостоятелни институти съ свойствата и правата на юридическа личностъ. Тѣхнитѣ сдѣлки не подлежатъ на никакви гербови налози. Управление- то на тия каси се поема отъ Райхсбанкъ, независимо отъ останалата нейна дѣйностъ, за смѣтка на държавното съкровище и подъ върховното ръководство на имперския канцлеръ. Приходътъ отъ лихви, слѣдъ като съ него се покриватъ разноснитѣ по управлението и евентуалнитѣ недобори, ще послужи за погасяване издаденитѣ заемно-касови бонове. Ако остане нѣкакъвъ излишъкъ, той е въ полза на държавната каса. Платежнитѣ срдства на заемнитѣ каси могатъ да бждатъ отъ 1, 2, 5, 10, 20 и 50 марки. Такива отъ по-големъ размѣръ се пушатъ въ обръщение само съ специално разрѣшение отъ канцлера и при условия, които той ще опрѣдѣли. Тѣ се издаватъ отъ управлението на държавнитѣ дългове, съобразно съотвѣтнитѣ законоположения, и се прѣдватъ отъ него на заемнитѣ каси, които отговарятъ за пласирането имъ. Щомъ нуждата отъ сществуването на нѣкоя заемна каса прѣстане да сществува, канцлерътъ има право да я закрие и обявява за това на публиката. Слѣдъ като мирътъ бжде възстановенъ, издаденитѣ заемно-касови бонове ще бждатъ прибрани по начинъ, какъвто ще се опрѣдѣли отъ законодателната властъ.

Интересни сж слѣднитѣ пасажии отъ мотивитѣ къмъ законопроекта :

„За да се прѣдприематъ мѣрки, имащи за цѣль да задоволятъ кредитнитѣ нужди на военното врѣме, та да се прѣдвардятъ по този начинъ много търговски и занаятчийски прѣдприятия отъ опропастване, наложително е създаването на заемни каси, които се показваха така ползотворни прѣзъ годинитѣ 1848, 1866 и 1870. За отпускането отъ тия каси заеми срѣщу гаранция се прѣдвижда едно особено платежно срдство, подъ наименованието „заемно-касови бонове“ (Darlehnskassenscheine), което ще се приеме по номиналната му стойностъ, както отъ имперската каса, така и отъ каситѣ на съюзнитѣ държави. По този начинъ, настоящиятъ законъ ще послужи сжщеврѣменно и на цѣльта, да се пуснатъ прѣзъ врѣме на войната по възможностъ повече платежни срдства въ циркуляция и да се намали опасността, която застрашава златния запасъ на Райхсбанкъ. Сжщо и по отношение на ломбарднитѣ сдѣлки ще се създаде едно намаляване товарътъ на тази послѣдната банка.

Настоящиятъ законопроектъ е базиранъ на законъ за основаване заемни каси отъ 21. юлий 1870. година, който пъкъ, отъ своя страна, е ималъ въ съображение съотвѣтнитѣ закони отъ 15. априль 1848. година и 18. май 1866. год. Независимо отъ размѣрътъ за издаване заемно-касовото платежно срдство (който въ първия законъ не е надминавалъ 90 милиона марки), обосновавъ сега отъ неимовѣрното развитие, което народостопанския животъ отбѣлзва въ послѣднитѣ десетилѣтия и отъ разпрѣдѣлението му по групи, сегашниятъ законъ се различава отъ своя прѣдшественикъ главно по това, че присъединява заемнитѣ каси изключително къмъ Райхсбанкъ, нѣщо съвсѣмъ цѣлесъобразно, защото клоноветѣ и агентуритѣ на тази банка, благодарение на опита, който иматъ и на отличната си организация, се явяватъ най-подходящи за тѣхното управление. Прѣзъ 1870. год. това не можа да стане, защото тогава не сщществуваше една централна банка, която да обхваща цѣлата областъ на сѣверо-германския съюзъ.“

Мѣрки досѣжно отношенията между кредитори и длъжници.

Стопанската война въ Германия се води отъ Бундесрата, комуто съ специаленъ законъ е дадено правото да прѣдприема всѣкакви мѣрки, съ цѣль за прѣдотвратяване стопанскитѣ врѣди, които произтичатъ отъ военното положение. На първо мѣсто между тѣхъ е изброено правото за удѣлжаване личнитѣ срокове, което, обаче, настѣпва само въ случай на непрѣодолима сила. Дѣйствиата, свързани съ постановленията на мѣнителничното и чеково право, се отлагатъ съ толкова врѣме, съ колкото военнитѣ събития, въ случай, че тѣ прѣдизвикатъ настѣпването на нѣкоя непрѣодолима сила, сж попрѣчили за тѣхното наврѣменно извършване, ала най-малко съ двѣ седмици, слѣдъ като прѣпятствието е прѣстанало да сществува. Счита се, че сществува непрѣодолима сила въ смисълъ на закона, ако мѣстото, дѣто слѣдва да се извърши дѣйствието, е заето отъ неприятеля, или ако за неговото извършване сж необходими пощенски съобщения, които въ дадения моментъ сж разстроени.

Вмѣсто да прокара общъ мораториумъ, Германия намѣри за по-цѣлесъобразно създаването една отсрочка на задълженията само по рѣшението на сжда и то въ случаи, които законътъ прѣдвижда. По граждански спорове, подлежащи на разглеждане въ обикновенитѣ сдилища, законодателятъ дава право на тия послѣднитѣ, когато отвѣтникътъ пожелае да разрѣши една отсрочка на задължението най-много до три мѣсеца, начинающа отъ деня на произнасяне присждата. Тази отсрочка е допустима, само ако отвѣтникътъ докаже своето притѣснено положение и ако отъ нея не ще произтекатъ нѣкакви особени щети за ищеца. Тя може, при това, да се отнася или до цѣлото задължение, или само до частъ отъ него и да се постави въ зависимостъ отъ извѣстна гаранция. Отсрочката се прѣдвижда само за задължения, падежътъ на които е билъ прѣди 31. юлий 1914. година; тя не спира течението на лихвата.

Тази, замѣстваща мораториума мѣрка, е поставена въ свръзка съ единъ законъ за въвеждане надзоръ върху прѣдприятия, които поради войната, се виждатъ поставени въ невѣзможностъ да устояватъ на задълженията си. Надзорътъ е длъженъ да подири самото застрашено прѣдприятие

чръзъ съдътъ, който би обявилъ неговата несъстоятелностъ, при което длъжникътъ трѣбва да приложи единъ списъкъ на кредиторитѣ си, едно точно изложение на материалното си състояние, като се срѣщупоставятъ отдѣлнитѣ пера на актива и пасива и послѣдниятъ балансъ. Ако съдътъ възприеме прѣдложението за надзоръ — а той може и да го отхвърли, ако намира, че не съществуватъ изгледи, щото положението на прѣдприятието да се подобри слѣдъ войната — той назначава едно или повече лица, на които възлага да извършватъ свързанитѣ съ надзора функции и за стореното съобщава на кредиторитѣ. Докато надзорътъ продължава, прѣдприятието не може да бжде обявено въ несъстоятелностъ. Опрѣдѣленитѣ отъ съдътъ лица подпомагатъ длъжникътъ въ ръководене прѣдприятието и бдятъ върху неговитѣ дѣла. За тази цѣль тѣ иматъ право да налагатъ промѣни, каквито намѣрятъ за добрѣ, могатъ даже да възложатъ ръководството на трето нѣкое лице. Разноснитѣ по надзора сж за смѣтка на прѣдприятието; тѣхъ опрѣдѣля съдътъ. Приходитѣ, които дава прѣдприятието, се употребяватъ за уреждане живота на длъжника и на неговото сѣмейство по единъ скромненъ начинъ, а остатъка се разпрѣдѣля между кредиторитѣ, съобразно нарежданията на лицата, които сж натоварени съ надзора. Ако у кредиторитѣ се яви по този поводъ недоволство и възникнатъ спорове, тѣ биватъ рѣшавани отъ съда. Въ случай, че длъжникътъ дѣйствува въ разрѣзъ съ своитѣ задължения, или пъкъ се явятъ основателни причини, съдътъ има право да вдигне надзорътъ. Рѣшенията му по всички въпроси сж безапелационни, а процедурата е безплатна.

Относно чуждестраннитѣ задължения, падежътъ на които е билъ прѣди 31. юлий 1914. година, е обявенъ общъ тримѣсеченъ мораториумъ. Лихва 6%.

Максимални цѣни.

Разстроениитѣ съобщителни срѣдства ставатъ причина, щото потребителнитѣ нужди на населението да не могатъ да се задоволяватъ редовно, вслѣдствие на което, даже при наличността на достатъчни количества, настава едно прѣкомѣрно повишаване на цѣнитѣ. Колкото то е естествено въ извѣстни размѣри, толкова и трѣбва да се признае, че въ много, ако не въ повечето случаи, цѣната на артикулитѣ се повишава изкуствено отъ заинтересувани спекуланти. За да се прѣдотврати подобно ошетаване интереситѣ на консуматора, държавата налага максимални цѣни за артикули отъ първа необходимостъ. Въ тази посока германската законодателна власть е прокарала, още съ започването на войната, законоположения, споредъ които, докато продължава изключителното военно положение, за прѣдмети отъ катадневна потребба, могатъ да се опрѣдѣлятъ максимални цѣни. Ако търговцитѣ биха отказали да продаватъ по опрѣдѣленитѣ цѣни, властта е въ правото си да извърши продажбата на стокитѣ имъ по тия именно цѣни и за тѣхна смѣтка. Въ случай на продаване по цѣни по-високи отъ опрѣдѣленитѣ, налага се глоба до 3,000 марки или затворъ до шестъ мѣсеца. Подробенитѣ упътвания по прилагането на този законъ се прѣдоставятъ на централнитѣ управления въ всѣка отъ държавицитѣ, които съставляватъ германската империя. Споредъ наредбитѣ за Прусия, максималнитѣ цѣни се прилагатъ само въ градове, населението на които брои повече отъ 10,000 души и се опрѣдѣлятъ отъ об-

щинскитѣ власти, при което, доколкото това ще е възможно въ всѣки отдѣленъ случай, трѣбва да се изслушватъ вѣщи лица изъ срѣдата на търговскитѣ, земледѣлческитѣ и занаятчийскитѣ камари. Наказателнитѣ мѣрки, които законътъ прѣдвижда, се прѣдприематъ отъ общинскитѣ власти съ помощта на полицията. Подлежатъ на отговорностъ и ония търговци, които не приематъ, по номиналната имъ стойностъ, законнитѣ платежни срѣдства. Окржното писмо на министра на търговията, съ което се нарежда прилагането на въпросния законъ, съдържа слѣдниятъ характеренъ пасажъ:

„При опрѣдѣляне максималнитѣ цѣни, трѣбва да се иматъ прѣдвидъ, както интереситѣ на консумативната публика, така сжщо и тия на търговцитѣ и производителитѣ. За да не се прѣдизвика ограничаване на търговията, което вмѣсто да подобри, ще влоши още повече положението, на продавача, слѣдва да се признае една отговоряща на условията печалба.“

Законътъ за максималнитѣ цѣни въ Германия прави впечатление съ това, че като прѣдвижда крайно строги наказателни мѣрки, е сжщевременно поставенъ на много широка база и съ общитѣ черти, въ които е издържанъ, дава голѣма свобода на властитѣ по отношение артикулитѣ, върху които може да се налагатъ максималнитѣ цѣни*). Твърдѣ характерни сж слѣднитѣ мисли, изтъкнати въ мотивитѣ къмъ законопроекта:

„Възможността да се опрѣдѣлятъ максимални цѣни, за да има желаннитѣ резултати, трѣбва да се разшири върху всички артикули на катадневната потребба, изнасяни било на пазаря, или продавани въ магазини. Това сж, на първо мѣсто, много продукти отъ седмичнитѣ пазари, изброени, възъ основа на съществуващи законоположения, въ особена министерска заповѣдь. Къмъ тѣхъ се прибавятъ още разни консерви, оризъ, пушени и сунени хранителни срѣдства, продавани прѣдимно въ магазини и въ едрата търговия. За да се избѣгнатъ всѣкакви съмнѣния, изброени сж, по-нататъкъ, въ законопроекта всѣкакъвъ видъ фуражи, а подъ сурови природни произведения е подчертано, че слѣдва да се разбиратъ, покрай всички плодове, не само дребни, а всѣкакви животни. Изброени сж на особено мѣсто поради важноността, която иматъ, отоплителнитѣ и осветлителни материали.“

При опрѣдѣляне максималнитѣ цѣни не трѣбва да се има прѣдвидъ единствено желанието на консуматора, да бждатъ тѣ колкото се може по-низки, а слѣдва да се съображава и трудното положение, въ което войната поставя търговцитѣ и производителитѣ. Ако на продавача не остане що-годѣ лична печалба, той ще прѣстане да търгува и така би се прѣдизвикало много по-лошо положение отъ това, което законътъ за максималнитѣ цѣни се стреми да прѣдотврати.“ (Слѣдва).

*) Интересно отклонение въ тази посока прѣдставлява Австро-Унгария, въ която страна, слѣдъ дълго разтакани събѣдания, едва на 28. ноември и. ст. 1914 г. създадохъ единъ законъ, споредъ който могатъ да се опрѣдѣлятъ максимални цѣни при продажбата на едро за слѣднитѣ само артикули: пшеница, ръжъ, ечмикъ и царевича. При опрѣдѣляне максималнитѣ цѣни за първитѣ два артикула, трѣбва да се вземе за база срѣдната пазарна цѣна, която е съществувала прѣзъ послѣднитѣ двѣ седмици на мѣсець октомврий, а за останалитѣ — тази прѣзъ първитѣ двѣ седмици на мѣсець ноемврий. Върху доставенитѣ отъ странство храни, този законъ не се простира, за тѣхъ, слѣдователно, не могатъ да се опрѣдѣлятъ никакви максимални цѣни.

КНИЖНИНА.

Въ този отдѣлъ ще се отбѣлѣзватъ всички постѣпления, било въ редакцията на списанието, било въ библиотеката на камарата. Това отбѣлѣзване ще се съпровожда съ кратки бѣлѣжки и рецензии за съдържанието на всѣко издание, което може да интересува нашитѣ четци.

Списание на митнишкото дружество въ България. Това списание, първо по рода си, излиза вече четвърта година редовно, под редакцията на единъ комитетъ, състоящъ се отъ петъ души митничари, избрани отъ общото годишно събрание на митнишкото дружество.

Въ списанието се застъпватъ редъ въпроси по нашата митнишка тарифа, законовѣдство, търговскиятъ договори, митнишката протекция за мѣстната индустрия и въобще по нашата митнишка политика; има и статии по анализа на разни стоки въ фискално и санитарно отношение, редовно се печататъ извлѣчения отъ рѣшенията на експертната комисия по тарифното облагане на разнитѣ стоки, сѣщо и всички официални разпореждания до митниците, като се застъпватъ и интереситѣ на самитѣ митничари за подобряние положението имъ и пр.

Особена важностъ съставляватъ цѣннитѣ материяли, които се депозиратъ въ това списание за бѣдашитѣ митнишки търговски договори, каквито сѣщаваме до сега за покровителството на мѣстнитѣ индустрии: *по жельзарството, кожарството, бояджийството, мелничарството, дърводѣлството* и др.

Редакцията се отнесла до всички търговски камари, търговски дружества и други лица, да ѝ даватъ свѣдѣния за развитието на отдѣлнитѣ индустрии въ страната, нуждитѣ за митнишко покровителство и пр., за да бѣдатъ проучвани и депозирани въ списанието и се иматъ прѣдъ видъ при сключването на бѣдашитѣ търговски договори, обаче въ четири годишното течение на сѣщото списание едва намираме посоченитѣ по-горѣ нѣколко статии отъ такъвъ характеръ, а това навѣрно се дължи на безгрижността въ това отношение на повечето отъ нашитѣ търговци и индустриалци, (*) които само тогазъ почватъ да викатъ и крити-

куватъ, когато явно имъ бѣдатъ застъпнати интереситѣ, или когато се докосне до кесията имъ!.. При все това, вижда се, че редакцията полага доста грижи и послѣдователно прави своитѣ проучвания, като разполага безспорно и съ материялитѣ, които ги има по въпроса въ самото министерство, та се надѣваме да сѣщнемъ още статии за напредъ по сѣщата материя.

Сегашното издание на списанието не върви редовно и едва прѣзъ февруарий т. г. се получи двойната книжка III и IV за ноемврий и декемврий 1914. г., а за януарий, февруарий т. г. и до сега ги нѣма, ето вече изтече и мѣсецъ априлъ. Съ такава една нередовностъ се губи много отъ значението на списанието, макаръ сега да се намираме въ ненормално врѣме и митнишкитѣ въпроси малко да интересуватъ нашия търговски свѣтъ. Освѣнъ това се забѣлѣзва, че въ послѣднитѣ книги на сѣщото списание прѣодолява материала съ официалнитѣ съобщения, а статии въ все повече намаляватъ, когато въ по-напредънитѣ годишнини има повече статии по разни важни въпроси. Надѣваме се, обаче, сега, когато има вече мнозина млади митничари съ завършено образование и достатѣчна практика, това наше първо митнишко списание да се подобри въ всѣко отношение и допринесе нѣщо повече на митнишкото дѣло, на търговията, поминъка и пр.

К-въ.

Банковъ Прегледъ 15. априлъ 1915. Изложение по отчета за 1914. г. на Бѣлг. Нар. Банка. — Цариградъ и Проливитѣ отъ Ст. П. Българовъ.

Народно Стопанство кн. 7 и 8 априлъ 1915.

Природа априлъ 1915 кн. 7—8.

Списание на Бѣлг. Инж. Арх. Дружество 18. априлъ 1915.

Юридически Прегледъ, априлъ 1915. Градивце за старо-българското сѣдебно право изъ влахо-молдавски паметници, отъ С. С. Боб-

чевъ. — За чуждитѣ дружества въ Турция отъ Янко Пѣвѣв.

Българска Сбирка. Априлъ 1915. Крумовото законодателство въ българскитѣ учебници.

Ново Врѣме 1—15. мартъ 1915. г. кн. 4—5.

Право. Седмиченъ юридически вѣстникъ. 18 априлъ 1915.

Свървменна мисль. 17. апр. 1915. год.

Градинарь. Априлъ 1915. кн. 4.

Мръжа на общинскитѣ пж-тища въ царството. Офиц. издание.

Апелъ за основаване потрѣб. кооперация въ Шуменъ. 1. II 1915.

Balkan Revue Берлинъ, мартъ, кн. 12. „Die wirtschaftliche Entwicklung der Balkanstaaten отъ д-ръ von Sauter. „Rumäniens Wirtschaftsleben seit Ausbruch des Weltkrieges“ — I. M. „Mazedonien und Saloniki vor und nach den beiden Balkankriegen“ — Aristo.

Weltwirtschaftliches Archiv, Иена, априлъ, кн. 2. „Deutschland und die Balkanfrage im Wandel der Jahrhunderte“ отъ проф. д-ръ Felix Rachfahl. „Weltwirtschaft und Weltkrieg“ проф. д-ръ A. Sartorius Freiberger von Waltershausen. „Oesterreichs Volkswirtschaft im Kriege“ — проф. д-ръ Josef Grunzel.

Weltwirtschaft, Берлинъ, мартъ, кн. 12. „Der Handel im griechischen Saloniki“ отъ д-ръ N. Hausen.

Das Handelsmuseum. Виена, априлъ, кн. 13, 14, 15. „Die Wirtschaftslage in der Türkei“ отъ G. Herelt. „Der Einfluss des Krieges auf die Malz- und Bierfabrikation in Oesterreich“ — проф. E. Weinurm. „Der Stand der Moratoriengesetzgebung in den Kriegführenden und neutralen Staaten Europas“ — Dr. Fr. Deri.

Journal de la Chambre de commerce de Constantinople. Цариградъ 17 априлъ 1915. Le commerce des œufs en Turquie. — Lois nouvelles.

Le journal des chambres de commerce, Парижъ, кн. 5 и 6, мартъ 1915 г. Les pouvoirs publics, les Banques, le moratorium (suite).

La Semaine Financière. Парижъ 3 Avril 1915.

Le Monde Economique. Парижъ 3 Avril 1915.

(*) Виджъ книга II, година II отъ списанието на митнишкото дружество, септемврий 1911 г. статия „Покровителство на мѣстна индустрия прѣзъ митнишката тарифа.“

МАЛЪКЪ БЪЛЪЖНИКЪ.

Изъ дѣйността на камарата.

I. Курсъ по сладкарство. Единъ отъ най-изостаналитѣ наши занаяти, по отношение техническата подготовка на тия, които го упражняватъ, е сладкарския. Малцина сж ония, които чрѣзъ работа въ чужбина сж могли да се усъвършенствуватъ, та като се завърнатъ, да подемаатъ работата си на модерни начала. Мнозинството работи по това, което усвоява тукъ-тамъ и то крадишкоомъ, защото едва ли има другъ занаятъ, въ който майсторитѣ така старателно да прикриватъ изкуството си. Очевидно е, при такива обстоятелства, не може да се очаква напредъкъ, а условията за развитие на сладкарството у насъ сж твърдѣ благоприятни.

Ржководимо отъ тия съображения, бюрото на камарата откри въ началото на текуция мѣсецъ единъ сладкарски курсъ при извѣстната варнен. сладкарница на Иванъ Мариновъ. Явиха се желаючи 22 души занаятчи и фабрични работници, които редовно слѣдватъ занятията си (вечерни). Застѣпени сж отдѣлитѣ конфисерия и патисерия. Тукъ курсиститѣ ще иматъ удобниятъ случай да усвоятъ, безъ нѣкакви материални жертви за тѣхъ, най-новитѣ придобивки по сладкарския занаятъ и слѣдъ завършването му, ще могатъ заработи, било като работници въ разнитѣ бонбонени фабрики, било като самостоятелни занаятчи, по единъ задоволителенъ и отговарящъ на съврѣмнитѣ нараснали изисквания начинъ.

II. Увеличаване хамалието. Заваряването на Дарданелскитѣ проци създаде почти пълна безработица въ варненското пристанище, вслѣдствие на което сжществуването на пристанищнитѣ работници биле силно застрашено. Останали безъ обикновената си работа, тѣ не могатъ да намѣрятъ, по извѣстни причини, и другадъ занятие и така сж изхвърлени на улицата безъ всѣкакво прѣпитание. За да се облекчи поне отчасти тѣхното трудно положение, управителя на митницата поиска съгласието на камарата, да се прокара едно врѣменно увеличение на такситѣ, събирани въ полза на митнишкитѣ прѣносвачи.

Понеже въпросътъ засѣга материалнитѣ интереси на мѣстнитѣ търговци, бюрото на камарата, прѣди да отговори въ единъ или другъ смисълъ, рѣши да свика едно

събрание отъ тия послѣднитѣ, та слѣдъ като тѣ дадатъ своето мнѣние, да се вземе едно възприемано отъ всички за задоволително рѣшение. Поканата за свикване въпросното събрание г-да търговцитѣ подписаха, ала на събранието не се явиха и то не можа да се състои. За да не се губи врѣме за свикване второ събрание, което, може би, пакъ не би се състояло, разпрати се едно окр. писмо до г-да търговцитѣ, чрѣзъ подписването на което отъ тѣхъ се искаше да дадатъ мнѣние, да-ли сж за или противъ увеличението. На това писмо нито единъ отъ тѣхъ не се е подписалъ подъ графата „несъгласенъ“ и така бюрото съ право счете въпроса за приключенъ въ утвърдителенъ смисълъ, както и отговори господину управителю на митницата.

По силата на прокараното измѣнение, докато въ пристанището се откриятъ редовнитѣ морски съобщения, ще се плаща хамалие: за стоки отъ 1-ва и 2-ра категория по 40 ст., а за стоки отъ 3-та категория — по 35 ст. за 100 кгр.

III. По реквизиционнитѣ квитанции. Реквизиционнитѣ квитанции се вече изплащатъ. Мѣстни заинтересувани търговци, обаче, се оплакаха въ камарата, че Финансовото министерство считало заложенитѣ въ Народната и въ частнитѣ банки рекв. квитанции, като продадени и поради това ги изплащало изключително въ бонове. Отъ това, разбира се, интереситѣ на търговцитѣ страдатъ и тѣ помолиха застѣпничеството на камарата прѣдъ Финансовото министерство, щото въпроснитѣ реквизиционни квитанции да не се считатъ като продадени и като така, да се изплащатъ наполовина въ пари.

Бюрото на камарата, като взе прѣдвидъ, че откриването текущи смѣтки срѣщу рекв. квитанции отъ Народната банка на врѣмето стана съ специални наредби отъ сжщото това министерство и че една заложена въщъ по никой начинъ не може да се счита за продадена, отправи чрѣзъ Министерството на търговията и пр. ходатайство въ смисълъ, щото заложенитѣ въ Б. н. банка срѣщу текущи смѣтки реквизиционни квитанции да се изплащатъ на половина въ пари. Върху квитанциитѣ, депозирани въ частнитѣ банки, бюрото се въздържа да разшири своето ходатай-

ство, защото тамъ въпросътъ е поставенъ малко по-другояче. Споредъ добити свѣдения, тия послѣднитѣ сж отпуцали пари само при прѣхвърляне, не и при залагане реквизиционни квитанции.

Не е извѣстно още, какво рѣшение е взето.

IV. По прилагането чл. 37. отъ закона за насърчаване мѣстното производство. Всичи държавни, окржж. и общин. учрѣждения сж длъжни по силата на горния членъ да си доставятъ отъ мѣстнитѣ индустриални прѣдприятия прѣдметитѣ, отъ които иматъ нужда, доколкото таква прѣдмети се намиратъ въ страната и се изработватъ въ нея, дори когато бжлатъ съ 5% по-сжжпи отъ инностранинитѣ. Мнозина индустриалци, обаче, се оплакватъ, че това постановление на закона въ много случаи не се спазва. Тѣ изтъкватъ, че изискванията на всички останали закони, които имъ вмѣняватъ извѣстни задължения, се прилагатъ съ всичката строгостъ, а когато се касае до тѣхни права, не се упражнява никакъвъ контролъ. Индустриалния съюзъ се е видѣлъ напослѣдъкъ заставенъ, по този поводъ, да направи съгвѣтни постѣпки прѣдъ Министерството на търговията и пр., въ подкрѣпа на които нашата камара отправи слѣдното писмо до г-на Министра на търговията:

„Имало е много случаи на оплаквания отъ страна на индустриалцитѣ, ползувани се отъ облагитѣ на закона за насърчаване мѣстната индустрия, за това, че държавнитѣ, окржжитѣ и общинскитѣ учрѣждения не винаги доставятъ потребнитѣ имъ материали отъ мѣстни индустр. заведения, както ги задължава чл. 37 на сжщия законъ и по този начинъ мѣстното производство се лишава отъ едно сжщественое насърчение. По това несблюдаване на закона, съюзътъ на българскитѣ индустриалци е направилъ тия дни въпросъ прѣдъ почитаемото министерство съ молба, послѣдното да вземе нуждитѣ мѣрки, за да се обезпечи изпълнението на закона.

На насъ не е извѣстно, въ какви размѣри конкретно се проявява горното игнориране на закона, но нѣма съмнѣние, че то трѣбва да се отстрани, колкото и незначително да бжде. Особено въ сегашнитѣ врѣмена на остра стопанска криза, лишаването мѣстнитѣ индустриални заведения отъ тая гарантирана тѣмъ по законъ привилегия се чувствува болезнено и, както виждаме, индустри-

алшитъ сж се принудили да подновятъ колективно своето оплакване.

Ние не сме се никога съмнѣвали въ грижитъ на поч. министерство да не допуца нарушение отъ рода на прѣдметното, но все пакъ мислимъ, че ако на инспекторитъ по индустрията бжде вмѣнено въ обязаность, чрѣзъ специално нареждане, да слѣдятъ за точното изпълнение на чл. 37 отъ закона, извѣстни резултати ще се получатъ. Ето защо, ние молимъ поч. министерство да вземе въ внимание оплакването на съюза на българскитъ индустриалци и нареди отъ своя страна потрѣбното.

V. Изъ района на камарата. Единъ отъ най-подходнитъ начини за опознаване нуждитъ, които отѣлнитъ градове изъ района на камарата иматъ, е непосредственото тѣхно проучване и личното срѣщане съ мѣстнитъ членове на камарата и съ заинтересуванитъ търговци, индустриалци и занаятчи. Водимо отъ това съображение, въ едно отъ послѣднитъ си засѣдания, бюрото възложи на секретаря да обиколи послѣдователно разнитъ части на района на камарата.

Първата си обиколка този послѣдниятъ направи между 9. и 18. априлъ, като посѣти градоветъ: Провадия, Гор. Орѣховица, Елена, Търново, Габрово и Дръново. Отъ всичко видено и чуто, той е останалъ твърдъ много доволенъ и се убѣдилъ въ ползотворността на подобни обиколки. Дребнитъ търговци и занаятчии не подозира дори сжествуването на търг.-инд. камара, а ако знае нѣщо за нея, той се отнася съ голѣмо недовѣрие къмъ дѣйността ѝ: той мисли, че тя е създадена само за голѣмитъ търговци и индустриалци. Наложителна е упорна и жива дѣйность помежду тия дребни стопански сжествувания, за да имъ се докаже неоснователността на тѣхното схващане. А това най-добрѣ ще се постигне, ако камарата, чрѣзъ своитъ органи, по-често се мѣрка въ тѣхната срѣда.

Търговцитъ въ Провадия, напр., се оплакватъ отъ честитъ ревизии на мѣрките и теглилитъ, щемпелуванитъ отъ които прѣзъ 1912. и 1914. год. сега изцѣло се бракуватъ и биватъ замѣнявани съ нови. Всичко това става, разбира се, въз основа на съответния законъ, ала подобенъ нестабилитетъ, проявяванъ отъ страна на държавата, е на всѣки случай за осжждане. Тази, досега почти катагодна конфискация се отразява много злѣ

върху интереситъ на търговцитъ и тѣ съ право недоволствуватъ. Въ срѣдата на търговцитъ отъ сжщия градъ се изтъква, по-нататкъ, нуждата отъ единъ търговски курсъ, чрѣзъ извлѣченитъ отъ който знания тѣ ще могатъ уреди своитъ търговски книжа, както това по-добава на единъ свѣрѣмененъ търговецъ. Посочи се, отъ друга страна, че въ и около града сжществували много благоприятни условия за създаване едно модерно рогозарство, което би дало поминкъ на мнозина западнали занаятчи и бѣдняци.

Въ Горна-Орѣховица, Елена и Габрово се забѣлзва общо разстройство на сжществуващитъ тамъ занаятчийски сдружавания. Като причина за този упадкъ, въ повечето случаи, се посочватъ войнитъ, които страната прѣкара и днешното ненормално положение. Ала не липсватъ тумъ-тамъ лични недоразумѣния, а най-главното е, че въ срѣдата на нашитъ занаятчи липсва достатъчно развитъ духъ на солидарность. Не остава, освѣнъ да се работи въ тази именно насока и резултатитъ ще бждатъ много задоволителни. Това личи отъ охотата и радостта, съ които тѣ посрѣщатъ напѣтстванията, давани имъ отъ камарата и интересътъ, който тя проявява къмъ тѣхната кауза. Необходимо е, обаче, държавата да се вслуша въ желанията имъ, изразъ на назрѣли нужди, и да не оставя застѣпничествата на търг.-индустр. камари неудовлетворени. Само така, чрѣзъ внимателно вглеждане въ изискванията на момента и чрѣзъ координирана съвмѣстна дѣйность ще може да се създаде постепенно едно здраво занаятчийско съсловие, за сжществуването на което у насъ не липсватъ условия.

Общиятъ занаятчийски упадкъ на нашитъ подбалкански градове е ударилъ печатътъ си и върху Дръново. Благодарение, обаче, на усилената дѣйность, която държавната подвижна катедра отъ Търново е проявила тукъ, забѣлзва се единъ чувствителенъ подъемъ на овошарството, за което мѣстнитъ климатически условия се явяватъ крайно пригодни. Появилъ се е интересъ и къмъ кошничарството, за цѣлитъ на което е създадена върху общинско мѣсто една плантация отъ около 4 декара културна върба. Сега тамъ е зареденъ отъ държавата кошничарски курсъ, масово посѣтенъ. Едничкиятъ занаятъ, който сравнително най-добрѣ се е опазилъ, е шивашкия, той е, обаче, недостатъчно модернизиранъ.

Необходимо е за него зареждане-то на единъ тримѣсеченъ курсъ.

За ония, които пжтуватъ и търгуватъ въ Турция. За да не се излагатъ на разни неприятности, нашитъ съотечественици, които пжтуватъ и търгуватъ въ Турция, нека иматъ прѣдвидъ долнитъ свѣдения:

A. По пжтуването въ Турция.

1. При заминаване за Турция, всѣкой нашъ поданикъ трѣбва да бжде снабденъ съ редовенъ паспортъ, надлежно визиранъ отъ турски консулъ, върху който паспортъ би било добрѣ да се прикрѣпи и фотографията на пжтника, макаръ че това послѣдното не винаги и не отъ всѣкого се иска отъ властитъ.

2. Пжтницитъ да избѣгватъ да носятъ съ себе си писма и вѣстници, били тѣ затворени или открити, понеже въ противенъ случай могатъ да бждатъ задържани, докато писмата имъ се цензуриратъ. Дѣлови книжа, като разписки, фактури, бордера, коносаменти, товари-телници и пр. сжщо се цензуриратъ и обикновено се възвръщатъ на пжтницитъ въ врѣме на пжтуването имъ.

Прѣзъ врѣме на пжтуването си, всѣкой пжтникъ трѣбва да бжде готовъ да отговори на кой хотелъ или частна къща ще слѣзе.

3. Както при пжтуването, тѣй и при прѣбиването си въ турски градове, прѣпоръчва се на пжтницитъ да се въздържатъ въ разговоритъ и критикитъ си и да не влизатъ въ интимни разисквания и сношения съ непознати тѣмъ лица, безъ разлика на народността.

4. Който има намѣрение да остане за дълго врѣме въ Цариградъ или другъ нѣкой турски градъ, длъженъ е, съгласно новия законъ за чужденцитъ, да се снабди отъ съсѣдния съ жилището си полицейски участъкъ съ турски прѣбивателенъ листъ.

5. Прѣди отпжтуването си за България, пжтницитъ трѣбва да се снабдятъ отъ полицейскитъ власти съ позволително (висика) за заминаване, която висика важи три дни. Независимо отъ това, нужно е да визиратъ паспорта си отъ паспортнитъ турски власти срѣщу установена такса 20½ гроша златни (меджидие 10 гроша).

6. Въ деня на заминаването си, пжтницитъ прѣдставятъ всички тия документи на полицейскитъ власти въ салона на гарата, гдѣто се поставя печатъ върху паспорта имъ и се прѣтърсятъ да не носятъ съ себе си повече отъ 10 лири турски въ златна наличность, писма и

други запрѣтени нѣща. Прѣзъ връме на пжтуването тоже ставатъ прѣгледания на документи и багажи.

7. Всички писма, адресирани за Турция по пощата, изключая официалнитѣ писма на Министерството на вътрѣшнитѣ работи, се отварятъ и цензуриратъ отъ турската цензура.

Независимо отъ горното, тъй като по принципъ турското правителство още оспорва българскитѣ паспорти, издавани на български бѣжанци и други, родомъ отъ Македония и турска Тракия, особено на живуцитѣ отъ дълги години тукъ и организирани му често пжти задържатъ такива наши поданници въ разни участъци, гдѣто оставатъ извѣстно време, до гдѣто се уреди чрѣзъ Дирекцията на полицията пуцането имъ на свобода. Заради това, желателно би било подобни лица, докато се уреди окончателно въпросътъ за тѣхното поданство, да избѣгватъ по възможностъ пжтуването въ Турция.

Б. По търгуването съ Турция.

1. Отъ турска страна давани сж на нѣколко пжти официални декларации, че български стоки нѣма да се реквизирагъ, но при всичко това има случаи на реквизирани вносни и транзитни стоки. Това като иматъ прѣдъ видъ, българскитѣ търговци-експортѣри трѣбва да избѣгватъ по възможностъ прашането на непродадени стоки и да сключватъ сдѣлките си прѣимууществено, ако не изключително, франко нѣкоя наша гара или границата.

2. Понеже при едноврѣмното пристигане на голѣми количества еднородни стоки, цѣнитѣ въ Цариградъ значително падатъ, прѣпоржчително е да не се праща много стока наведнажъ. Когато пъкъ — заинтересуванитѣ намѣрятъ за подобръ да докаратъ сами стокитѣ си и ги продадатъ на мѣстото, въ който случай сж изложени на плащане темегу (данѣкъ за занятие, и др. допълнителни незаконни такси, както и миситликъ на разни натрапени посрѣдници), прѣпоржчва се въ такъвъ случай, щото продажбата на стокитѣ да се възлага на добръ познати комисионери, които познаватъ добръ особеноститѣ на пияцата и самитѣ купувачи.

3) Въпрѣки изтичане срокътъ на врѣмнатата търговска конвенция съ Турция, турскитѣ митници продължаватъ да облагатъ българскитѣ стоки съ досегашното 15% адвалорно мито и обикновено тѣ изчисляватъ митото върху база по-висока отъ нормалнитѣ пазарни цѣни на едро, вслѣдствие на което

митото достига нѣкога до 20—25%. Въ такива случаи не е достатъчно, щото заинтересуванитѣ да се задоволятъ съ оплакване въ консулството, а трѣбва и сами да обявяватъ претенциитѣ прѣдъ митницитѣ, че не сж съгласни съ оцѣнката и изчислението на митото, да изискватъ да си платятъ митото въ натура и да внасятъ исканото мито като депозитъ, а не окончателно, за да могатъ да се връщатъ налѣзетитѣ имъ суми, въ случай че рекламацията имъ въ послѣдствие бжде уважена.

4) По принципъ и при извѣстни малки изключения, износътъ отъ Турция е забраненъ. Забраната, обаче, не е абсолютна. Много стоки, въ сжщностъ забранени, се позволяватъ за износъ въ нѣкои държави, а не се позволяватъ за други държави включително България. При това позволителнитѣ (висики) за износъ се издаватъ лично на тоя или она продавачъ или купувачъ и, ако извѣстна стока е позволена за износъ нѣкому, отъ това не слѣдва, че всѣкой другъ може да изнесе сжщо такава стока. Това, като се има прѣдвидъ, прѣпоржчва се на нашитѣ търговци да се не ангажиратъ съ покупката на турски стоки, догдѣто тѣ сами или продавачитѣ не бждатъ снабдени прѣварително съ официално разрѣшение (висика) за износъ, издадено отъ компетентнитѣ турски власти. Освѣнъ това, да сключватъ сдѣлките си по възможностъ така, щото да не внасятъ капаро и да не изплащатъ разрѣшенитѣ за износъ стоки, до като послѣднитѣ не сж изтоварени на параходъ, или не сж пристигнали на българ. територия.

5) Тѣй като износътъ на златото е тоже забраненъ, паричнитѣ трансакции ставатъ доста трудно и скжпо. За изплащане на купени въ Турция стоки за износъ търговцитѣ би могли да си послужатъ съ българ. банкноти, курсътъ на които тукъ, за сега, е по-високъ, отъ колкото въ България и сарафитѣ охотно ги размѣнятъ съ турски монети. А за изплащане на внесени отъ България стоки най-добръ би било да се иска замѣнка, т. е., изплащане въ натура съ турски стоки, разбира се, при условие да има висика за износъ.

6) Мнозина отъ нашитѣ съотечественици, най-вече еврейтѣ и отчасти гърцитѣ, дѣйствуватъ и като доставчици на турск. министерство на войната, или пъкъ влизатъ въ доста заплетени комбинации, като агенти по експорта на турски про-

изведения за въ чужди държави (Австрия, Германия, Ромъния и пр.) Тѣй като въ послѣдствие тѣ прибѣгватъ за сдѣлѣтвие къмъ консулството и царската ни легация, било за да получатъ на врѣме платежитѣ си заповѣди, било за освѣрбяване на тия заповѣди, било за да изнесатъ ангажираниитѣ си стоки, желателно е, прѣди още да сж сключили контрактитѣ си по работи отъ тоя родъ, да се огнесагъ за информиране и ухажване къмъ учрѣжденията, отъ зашитата на които впоследствие имъ става нужда, за да прѣдотвратятъ рискуванитѣ операции, които тѣ прѣдприематъ, осланяйки се единствено на българското си поданство.

Състоянието на реколтата. Камарата се отнесе до свонитѣ дѣйствителни и кореспондентни членове въ района за събиране свѣдения върху състоянието на посѣвитѣ. Отъ полученитѣ свѣдения, които се отнасятъ за пѣрвата половина на текущия мѣсець, еднотласно се изтъква добро състояние на посѣвитѣ. Засѣването на есеннитѣ посѣви е станало навредъ изъ района при най-благоприятни климатически условия, а по-нататкъ умѣрената зима способствува за доброто имъ поникване и закрѣпване. Пролѣтътъ възвѣсти своето приближаване тоже съ умѣрена температура и достатъчна влага и това сжщо тѣй спомогна за буйното израстване на есеннитѣ посѣви.

До къмъ срѣдата на този мѣсець почти не сж забѣлѣзани болести по хранитѣ, съ незначителни изключения изъ Горно-Орѣховско и Кеманларско, гдѣто е забѣлѣзана рѣжда въ съвсѣмъ слаби размѣри. Много на рѣдко се забѣлѣзва опасностъ отъ бурени. Не сж могли да поникнатъ посѣвитѣ съ старо сѣме (отъ 1913 г.) и стопанитѣ на такива ниви сж ги подготвили за пролѣтна сѣитба. Такива случаи е имало въ Ески-Джумайско и Дрѣновско.

Навредъ се отбѣлѣзва стремление у земеделцитѣ да засѣватъ по възможностъ по-широки пространства земя. Въ Търновско това явление се забѣлѣзва най-ярко, понеже въ голѣма степенъ се дължи на обстоятелството, че тази година градинаритѣ не можаха да заминатъ задъ граница.

Пролѣтнитѣ посѣви почти въ всички околини на района сж позакѣсѣли, вслѣдствие на честитѣ дъждове. Това обаче, още не съставлява никаква причинна за опасение. За захарното цвѣкло трѣбва да се отбѣлѣжи, че въ нѣкои околини е изоставено.

Износът на афиона. Съ указъ № 11 отъ 16 февруарий т. г. се разрешава износа на афионъ, слѣдъ като Дирекцията на Народ. здраве откупи 1,000 кгр. такъвъ за нуждитъ на гражданскитъ и военни болници. Въ изпълнение на това, при всѣки износъ на афионъ митницитъ ще задържатъ 13% отъ общото количество, което ще се изнася. Въ износната декларация износителътъ трѣбва да заяви, че оставя на разположение на държавата 13% отъ декларираното количество афионъ, за да го купи ако има нужда, и че се отказва отъ всѣкакви претенции за врѣди и загуби, или за каквото и да било обезщетение за задържаното количество. Ако държавата си достави по-рано потребното количество афионъ, търговцитъ, съ разрешение отъ Финансовото министерство ще могатъ и по-рано да си изтеглятъ задържания афионъ. Задържания афионъ, по силата на чл. 111 буква б на законъ за митницитъ, нѣма да се облага съ магазинажъ.

Вносът на розово масло въ Русия. При вноса въ Русия розовото масло се облага съ 16 рубли 80 копейки пуда нето.

При износа изъ Русия на непроданото розово масло митото се повръща, ако сж спазени чл. чл. 593, 594 и 598 п. I отъ митническия уставъ, които гласятъ:

Чл. 593: „За обратния износъ въ странство на стоки изисква се специално разрешение: отъ Дирекцията на митницитъ, когато митото не надминава 300 рубли, и отъ Министра на финанситъ, когато то прѣвишава 300 рубли“.

Чл. 594 „Пропуснатитъ отъ митницата стоки трѣбва да бждатъ прѣдставени въ митническитъ учрѣждения неупотрѣбени, при което върху стокитъ, подлежащи да бждатъ освободени, трѣбва да сж запазени неповрѣдени митническитъ знаци (пломби, бандероли и др.)“.

Чл. 598. „За износа обратно на стоката въ странство изисква се писмено заявление: 1. въ случая обозначенъ въ чл. 593—не по-късно отъ 3 мѣсеца отъ деня, когато стоката е била освободена, или отъ деня, когато е било платено митото.“

Забраненъ износъ. На *рапицата, копровото масло*, въ сила отъ 17 мартъ т. г.

На всички видове *смазочни минерални масла*. Въ сила отъ 8 априлъ т. г.

На *фасулъ, просо, трици, ярма, булгуръ, ермикъ, месо соли-*

но, сушено или другояче консервирано и всякакъв видъ едъръ или дребенъ добитѣкъ, овоенъ или не, общарски клечки. Въ сила отъ 11 априлъ т. г. до второ разпореждане.

На *сплавитъ отъ разни метали* и на *суровата мѣдъ на юлче*, която се добива отъ мината „Плакалница“ слѣдъ първото разтопяване на рудата.

Не се разрешава новоизноса или транзита на *захаръ*. Въ сила отъ 3 априлъ т. г. до второ разпореждане.

Разрѣшенъ вносъ въ Ромъния. Ромънското министерство на вътрѣшнитъ работи е разрѣшило вноса отъ България на добитѣкъ, сурови животински произведения и фуражъ.

За индустриалцитъ, ползуващи се отъ облаги. Разрѣшава се да бждатъ освобождавани подъ депозитъ, *съ срокъ единъ мѣсець*, внасянитъ отъ индустриалцитъ материали само въ случаи, когато свидѣтелствата имъ не се намиратъ на лице при обмитването на стоката, но се установява, че тѣ притежаватъ такива. Въ случаитъ, когато митницата не е сигурна, че наистина индустриалецътъ притежава свидѣтелство, тя ще иска потребнитъ ѝ свѣдения направо отъ Министерството на търговията.

За вносителитъ на стоки отъ Русия. За напрѣдъ, начиная отъ 2 априлъ, удостоверения за пропушане материали отъ Русия за България ще се издаватъ отъ Министерството на търговията, а не отъ търговскитъ камари, както бѣше до сега.

Довписани материали за безмитенъ вносъ. За врѣмето отъ 2.III. 1915. до 3.IV. 1915. включително сж направени слѣднитъ дописвания на материали за безмитенъ вносъ:

Маслиново масло (денатурирано), хлоръ калкъ (бѣлилна варъ), минерални масла тежки и леки всѣкакъв видъ чисти и смѣсени, виненъ камѣкъ (винена калъ) калциевъ тартратъ, солна киселина, калциевъ фиоцианитъ, натриевъ прусиятъ, тѣлъ съ дебелина 6 м.м., клубуданъ на макари, изкуствена коприна: бѣла и боядисана.

За изпращачитъ на стоки по Б. Д. Ж. Всички заявления за повръщане на пратки; за задържане и прѣдаване на другъ получателъ пратки; за обрѣменяване допълнително съ прѣдварителни разноски или съ наложенъ платежъ и пр. трѣбва да бждатъ написани непрѣмънно върху прѣдвидения образецъ, отъ

който главната Дирекция на желѣзницитъ е отпечатала нужното количество екземпляри за бесплатно ползуване отъ г. г. изпращачитъ. На неформенитъ заявления, ако и обгербвани, нѣма да се дава ходъ, начиная отъ 10/23 априлъ т. г.

За вносителитъ на стоки отъ Германия. За да се разрѣши износа на стоки изъ Германия, при всѣко искане трѣбва да се указва точния адресъ на изпращача (фирмата въ Германия), получателя, пѣтя, вида, броя и тежестта на стоката. За тази цѣль фирмитъ притежаватъ формуляри, които се попълватъ и прѣдставятъ въ три екземпляра. Всѣко непълно искане, или прѣдставяне въ по-малко отъ 3 екземпляра, се оставя безъ послѣдствие, или е изложено на голѣми закъснения. Заинтересуванитъ, когато ще сезиратъ легацията съ подобни ходатайства, да пишатъ едновременно на фирмитъ да изпратятъ въ три екземпляра необходимитъ формуляри, надлежно попълнени.

За търговцитъ, които работятъ съ Италия. Мнозина наши търговци, които иматъ нужда да купятъ стоки отъ Италия, се обръщатъ къмъ разни посрѣдници, които, при сегашнитъ изключителни врѣмена за търговията, не сж въ състояние да услужатъ, а отъ друга страна между тѣхъ често има и такива, които не обладаватъ достатъчна морална гаранция за почтено изпълнение на слѣлжитъ. Тия наши търговци, както и всички ония, които работятъ съ странство, нека помнятъ, че най-правия и най-полезенъ за тѣхъ пѣтъ въ работата имъ съ странство е да се обръщатъ къмъ нашитъ консулства, било направо, било чрѣзъ камарата. Специално за Италия царското консулство въ Милано увѣдомява г. г. търговцитъ, че то е винаги готово да имъ услужва и съдѣйствува.

Забраненъ износъ въ Италия и Гърция. Информационното бюро при камарата разполага съ подробни списъци на забраненитъ за износъ артикули въ Италия и Гърция. Заинтересуванитъ търговци могатъ, когато пожелаатъ, да използватъ тия свѣдения.

По износа на яйцата. Австро-унгарската легация въ София е заявила, че вносътъ на яйца отъ България въ Австро-Унгария е разрѣшенъ и не подлежи на никакви ветеринарно-полицейски ограничения, а споредъ свѣдѣнията на царската легация въ Виена нѣма прѣчки за опаковането на яйцата въ слама или сѣно.

Посрѣдствомъ контролната каса „Националъ“, търговецътъ е въ състояние да знае всичко, що става въ магазина му.

Свѣдения върху начина за контрола съ касата „Националъ“ даватъ

П. Шишковъ & Сие, София.

Генерални представители на National Cash Register Co., Ltd.,

Телефонъ 884.

въ Dayton, Ohio (U. S. A.).

ул. Ялабинска, 50.

ТЕХНИЧЕСКО ИНСТАЛАЦИОННО БЮРО

ИНЖЕНЕРЪ СТ. АВРАМОВЪ & Сие

СОФИЯ — ВАРНА.

Приема извършването на всѣкакви **ЕЛЕКТРИЧЕСКИ ИНСТАЛАЦИИ**
при най-износни цѣни и условия.

РАБОТА БЕЗУПРѢЧНА.

СКЛАДЪ на всички инсталационни и др. електрически материали.

БЮРОТО инсталира, както освѣтлението, така и електрич. звънци, часовници и грѣмоотводи на новопостроеното монументално здание за търговско училище при Варненската търговско-индустриална камара.

БАЛКАНСКА БАНКА

(Banque Balkanique)

Акционерно дружество.

**КАПИТАЛЪ ШЕСТЬ МИЛИОНА ЛЕВА ЗЛАТНИ,
НАПЪЛНО ВНЕСЕНЪ.**

Централа въ София.

Клони въ БУРГАЗЪ, ПЛОВДИВЪ, РУСЕ и ВАРНА.

Агентури въ ПЛЪВЕНЪ и ВИДИНЪ

Кореспонденти въ всички по-главни градове въ България
и странство.

ИЗВЪРШВА ВСЪКАКВИ БАНКОВИ ОПЕРАЦИИ, КАТО:

Аванси срѣщу цѣнни книжа и стоки, търговски шконтъ, покупка
и продажба на мѣстни и инострани цѣнни книжа; чекове, кредитни
писма и пр. Даване гаранция за търгове и пр.

ПРИЕМА ВЛОГОВЕ

Безсрочни съ 4% год. лихва

Съ срокъ най-малко 6 мѣсеци съ 4½% г. лихва.

Влогове по-голъми отъ 10,000 лева по особени споразумѣния.

Банката има постоянно въ депозитъ различни мѣстни цѣнни книжа,
които може да прѣдава веднага въ всѣко желаемо количество.

**Прѣпоръчва особено своя новооткритъ отдѣлъ за купуване и прода-
ване зърнени храни на комисиона.**

Тѣхното приемане и манипулиране се извършва съ най-голъмо
внимание. За прѣдаденитѣ ѝ храни на консигнация банката дава
авансъ при най-износни цѣни.

Българска Земледѣлческа Банка.

ТАРИФА

за лихвигѣ, комисионигѣ и такситѣ, които Бѣлг. Земл. Банка взема и плаща.

А. Лихви.

І. Заеми.

1. За заеми срѣщу порѣчителство и по имоти отстъпени на договорно изплащане... 8%.
 2. За заеми срѣщу поствън... 7 1/2%.
 3. За ипотечарни заеми и специални текущи смѣтки, гарантирани съ ипотека, както и за заеми и текущи смѣтки, гарантирани съ залогъ на движими имоти 7%.
 4. За заеми, отпуснати на окрѣзи, общини и пр. 7%.
 5. За заеми и текущи смѣтки на земледѣлскитѣ кооперативни кредитни дружества 6 1/2%.
 6. За заеми и специални текущи смѣтки подъ залогъ на цѣнни книжа 7%.
- По сѣщия процентъ съ минимумъ лв. 0.25 банката изплаща прѣди падежа купонъ отъ банкови срочни свѣдѣтелства и отъ държавни гарантирани отъ държавата цѣнни книжа.
7. **Повръщане лихви.** По всячки заеми които се изплащатъ прѣди срокъ, банката повръща прѣдплатената лихва съ 1% по-малко отъ процента, по-който лихвата е прѣсмѣтната при отпускането на заема и то само за пълнитѣ мѣсеци.

ІІ. Удостоверения за гаранция.

1. За удостоверения, издадени срѣщу записи съ порѣчителн взема се годишна лихва съ минимумъ за 3 мѣсеца 2%.
2. За удостоверения издадени съгласно горния пунктъ и прѣдзначени за чл. отъ управителнитѣ сѣѣти на земледѣлскитѣ кооперативни кредитни дружества, взема се годишна лихва съ минимумъ за 3 мѣсеца 1%.
3. За удостоверения издадени срѣщу кредитъ по специална текуща смѣтка гарантирана съ залогъ на недвижими имоти или цѣнни книжа, взема се годишна лихва, съ минимумъ за 3 мѣсеца, както слѣдва:
 - а) ако удостоверението е издадено за една година 2%.
 - б) ако удостоверението е издадено за 3 години 1 1/2%.
 - в) ако удостоверението е издадено за 5 години 1%.
 Ако удостоверението е върнато прѣди срокъ, комисионата ще се смѣта по указанитѣ по-горѣ проценти само за врѣмето, прѣзъ което удостоверението е стояло у клиента, или учрѣдението, гдѣто е било депозирано, а именно: ако е стояло до 1 година — 2%, ако е стояло до 3 години — 1 1/2%, до 5 години и повече 1%.
4. Ангажирания кредитъ по горѣспоменатитѣ удостоверения за гаранция се освобождава и възстановява слѣдъ като учрѣдението, дружеството, лицето и пр. прѣдъ което е прѣдставено удостоверение за гаранция, съобщил на банката, че залогътъ е свободенъ. Това съобщение може да стане съ отдѣлно писмо или на гърба на самото удостоверение.

ІІІ. Влогове.

1. За суми дадени на банката съ опрѣдѣлен срокъ банката плаща годишно за суми внесени за една година... 3%, за суми внесени за три години... 4%, за суми внесени за петъ години... 5%.
- Лихви на тия влогове се изплащатъ, шестмѣсечно срѣщу съотвѣтния купонъ отъ врѣченото клиенту свѣдѣтелство за срочния влогъ.
2. Банката приема влогове за 5 год. съ капитализиране на слѣдующитѣ имъ се лихви. Капитализацията става годишно, на 31 декемврий всѣка година. Въ такъвъ случай клиента има право да получи вложенъ капиталъ заедно съ лихвитѣ му само на опрѣдѣления срокъ. **Забѣлъжка:** Изплащането на влоговетѣ прѣди срока имъ стави само ако е съгласна банката и то по слѣдующия начинъ:
 3. За прѣводъ на суми по-големи отъ 1000 лева се взема 0.40... %.
 4. За телеграфически прѣводи, освѣтѣ слѣдующата се комисиона, взема се и таксата на телеграмата.
 5. За акредитивни писма, вѣтъ отъ комисионата, прѣдвидена за прѣводитѣ по-горѣ, взема се минимума толкова пжти, прѣдъ коякото клѣна е акредитиранъ клиента.

Б. ПРЕВОДИ ЗА СТРАНСТВО.

- Банката извършва прѣводи на суми за всѣчки държави на сѣѣта, по дневния камбиаленъ курсъ на банката.
1. За прѣводи по-малки отъ 500 лева се събира логѣнителна такса 1 левъ.
 2. За второстепенни градове и за страни, за които нѣма камбиални курсове (Испания, Португалия, С. Шати, Турция — второстепеннитѣ ѣ градове и пр.) банката извършва прѣводи на суми по особено споразумѣние.
 3. Акредитивни писма се издаватъ по дневния курсъ, при което порто, гербъ и пр. сж за смѣтка на клиента.

ІV. Купуване и продаване цѣнни книжа.

Банката купува и продава всѣкакви цѣнни книжа въ България и странство. Вънъ отъ всѣчки разности по покупката и продажбата, взема се минимумъ 1 лв. ... 1/2%.

V. Депозити за пазене.

- За право пазене цѣнни книжа, които се приематъ само подъ опистъ, както за инкасиране да издѣлитѣ цѣтиражъ отъ тѣзи книжа и купони, взема се минимумъ 0.40 лв.
- а) за цѣнни книжа върху всѣки 100 лв. доходъ (рента) шестмѣсечно лв. 0.40;
 - б) за цѣнни книжа, които не носятъ лихви (дивидентъ), се взима за основа 8% лихва върху номиналната имъ стойностъ и върху получената сума се смѣта върху всѣки 100 лв. шестмѣсечно лв. 0.40.
- Таксата се прѣдплаща винаги до 1 януарий и 1 юлий за пълнитѣ мѣсеци, т. е. тя се счита винаги отъ първо число на мѣсеца, прѣзъ който сж внесени цѣнноститѣ. Минимума за прѣдплатената такса е 2 мѣсеца. Ако вложитѣ прѣди изтичането на срока изтегли цѣнноститѣ, тя остава за въ полза на банката.
- Забѣлъжка.** Такса за даване подъ наемъ отдѣлни касички въ хранилището при Софийския клѣнъ на Българската Земледѣлческа Банка е опрѣдѣлена въ правилника на това хранилище.

VI. Разни.

1. За издаване удостоверения за гаранция срѣщу депозирани суми въ брой се плаща само такса 0.50 лв.
2. За издаване удостоверения за гаранция на клиенти, които внасят залогътъ си въ банковъ срочни свидетелства и държавни или гарантирани отъ държавата цѣпни книжа, който залогъ подробно се описва въ удостоверението, взема се опредѣлената комисиона за депозити, плюсъ такса за всѣко удостоверение по лв. 0.50.
3. За удостоверения за гаранция, издадени въз основа на откритъ кредитъ при сграницитѣ кореспонденти на банката ни, плаща се $2\frac{1}{2}\%$.
4. Всичкиятъ тѣзи залози и кредити се освобождаватъ, слѣдъ като учрѣждението, дружеството, лицето и пр. прѣдъ което е представено удостоверение за гаранция, съобща на банката, че залогътъ е свободенъ. Това съобщение може да стане съ отдѣлно писмо или на гърба на самото удостоверение.
5. За удостоверение за правоучастие въ годишни събрания на акционери, издадени срѣщу депозирани на разни акции, взема се опредѣлена комисиона за депозити (§ IV).
6. За всѣко свидѣние за кредитоспособностъ 1 лв.
7. Банката открива подписки за записване акции при основаване акционерни дружества, приема допълнителни вносове за акции, а също открива подписки за смятане облигационни заеми по особно споразумѣние.

В. Такси.

1. За справка въ старитѣ книги съ или безъ удостоверение 0.50 лева.
2. За издаване свидетелства за отчуждаване 0.10.
3. За една чекова книжка 0.50.
4. За справка у клоноветѣ съ окръжно 30.— лв.
- а) за влогове отъ една година — по процентъ на обикновенитѣ тек. смѣтки.
- б) за влогове отъ три години — за пълнитѣ години по процента на едногодишнитѣ влогове, а за останалото врѣме — като на обикновенитѣ текущи смѣтки.
- в) за влогове отъ петъ години: 1. — ако влогътъ е стоялъ по-малко отъ една година, — както е посочено въ буква а; 2. — ако е стоялъ по-малко отъ една година и повече отъ три години, — както е посочено въ буква б; 3. — ако е стоялъ повече отъ три години, ще се плати за пълнитѣ три години по процента на тригодишнитѣ влогове, а за останалото врѣме — както на обикновена текуща смѣтка.
- За влогове и купони, неизтеглени на срокътъ имъ, никаква лихва не се плаща.
3. За сиротскитѣ влогове се плаща 5% .
4. Текущи смѣтки (безсрочни влогове). За суми, внесени на текущи смѣтки отъ частни лица, граждански дружества, общини, постоянни комисии, училищни и черковни настоятелства, полкови управления и други се плаща годишно 2% .
- За суми отъ землед. кредитни кооперации — 4% .
- Забѣлѣжка. На банки, банкери, търговски и кредитни дружества, освѣнъ кооперативнитѣ, лихва не се плаща, обаче ако сжитѣ се съгласятъ да плащатъ 1% комисиона върху по-големата страна на смѣтката си, ще имъ се смѣта лихва по сжия процентъ 2% .

С. Комисии.

I. Инкасо.

1. За инкасиране на мѣнителници, чекове, коносаменти, товарителници и пр., взема се за всички градове, гдѣто банката има клонове въ или внѣ отъ мѣстожителството на седанта, съ минимумъ 0.50 $\dots \frac{1}{2}\%$.
2. За протестъ на всѣки протестиранъ ефектъ освѣнъ разносикитѣ на протеста 0.50 .
3. За акцептъ на всѣки ефектъ 0.50 .
4. За прѣдаване франко или възвръщане на всѣки ефектъ 0.50.
5. Ако събранитѣ отъ инкасиранъ ефекти суми се прѣдаватъ на лица възп. отъ мѣстожителството на седантитѣ, взема се: а) за България допълнително съ минимумъ 0.25 $\dots \frac{1}{2}\%$.
- б) въ странство сумата се прѣвежда по курса на камбиото съ допълнителна такса на суми по-малки отъ 500 лева 1 левъ.
6. Ефектитѣ въ чуждестранни монети, акцептирани съ изрична уговорка да бждатъ изплатени по изборъ съ чекъ или монети, могатъ да бждатъ изплатени на банката ни съ чекъ, който тя прѣдава на седанта си, безъ да взема каквато и да била отговорностъ за изплащането на чекътъ.
7. Банката се съобразява съ уговорката Payable au cours du change à vue sur само ако е поставена въ текста на ефекта, или ако акцептанта я е подписалъ.
8. Ако въ ефекта или акцепта не е означено дали падежа е новъ или старъ стилъ, смѣта се: а) ако ефекта е издаденъ въ България — старъ стилъ; б) ако ефекта е издаденъ въ странство — новъ стилъ.
9. За инкасиране на срочни свидетелства, купонитѣ имъ, издадени отъ банката ни, както и за инкасиране чекове текущитѣ смѣтки на клиенти отъ други клонове, съ минимумъ 0.20 $\dots \%$.
10. За инкасиране акции, облигации и купонитѣ имъ, съ минимумъ 0.25%.
11. За инкасиране разни купончета, бонове, разписки, квитанции и пр. на застрахователни и други учрѣждения и фирми се взема комисиона по прѣварително уговоренъ условия.
12. За изплащане купонитѣ (дивидентитѣ) на разни акционерни дружества, които сж ввели прѣварително нуждната сума, взема се за първитѣ десетъ изплатени купони (1—10) по 15 ст., а за всѣки купонъ въ повече по 10 ст.
13. Банката инкасира всѣкакви ефекти, акции, облигации и купонитѣ имъ, платими въ странство. За столицитѣ на страни, на които има камбиаленъ курсъ, комисионата и съ минимумъ 0.0 $\dots 1\%$.
- За други градове и страни комисионата варира между 1—5%.
14. Всички ефекти трѣбва редовно да сж обгербовани. Послѣдвалитѣ глоби за нередвно и недостатъчно обгербовани ефекти сж за смѣтка на клиентитѣ. Всичкиятъ разноски по порто, гербъ и пр. по инкасирането и ремитирането на ефектитѣ сж за смѣтка на клиентитѣ.

II. П Р Ъ В О Д И.

A. Вътрѣшни.

1. За прѣводъ на суми за кой и да е градъ или село въ България, гдѣто банката има клоноу, било чрѣзъ чекъ, който се прѣдава на клиента, било чрѣзъ писмено или телеграфическо нареждане, взема се минимумъ 0.20 $\dots \frac{1}{2}\%$.
2. За изплащане суми срѣщу получаване на документи, съ минимумъ 0.20 $\dots \frac{1}{2}\%$.

Велико Христовъ Синове & С^{-НЕ}

ВАРНА—БУРГАЗЪ

Телеграфически адресъ за Варна и Бургазъ: „Велико“.

Варна телефонъ № 148; Бургазъ телефонъ № 173.

Складъ на колониални стоки,
желъзария и каменни вжглища
(кардифъ, антрацитъ и коксъ).

Италианска търговска агенция

Бриньоли & Костакевъ

КОМИСИОНА & ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО.

Съдалище: ВАРНА.

Клонове: Русе и Габрово. Агенции: София и Пловдивъ.

Телеграфически адресъ: БРИНЬОЛИ.

За писма: БРИНЬОЛИ & КОСТАКЕВЪ—Варна.

ТЕЛЕФОНЪ № 69.

Българска кредитна банка „Гирдапъ“

Banque Bulgare de Credit „GHIRDAP“,

— ОСНОВАНА 1882 год. —

КАПИТАЛЪ напълно внесенъ лева златни 4,000,000

ЗАПАСЕНЪ ФОНДЪ и резерви „ „ „ 1,450,000

Централно сѣдалище въ **РУСЕ**.

Клонове: Варна, Т. Пазарджикъ, София и Ямболъ.

ИЗВЪРШВА ВСИЧКИ БАНКОВИ ОПЕРАЦИИ

Приема влогове

съ срокъ и безъ срокъ срѣщу спестовни книжки, срочни съидѣтелства и въ текущи смѣтки и плаща:

5% год. лихва за безсрочни влогове.

6% год. лихва за влогове съ срокъ една година и повече.

Спестовните книжки се даватъ безплатно и вноскитѣ, както и изтеглянето на сумитѣ става **безъ никакви формалности** и безъ никакви разноси.

Скотира полици, отпуща зпemi и открива текущи смѣтки срѣщу гаранция на цѣнни книжа, стоки и лични поръчителства.

Събира полици за чужда смѣтка.

Издава чекове и прави прѣводи за по-големитѣ градове въ България и странство.

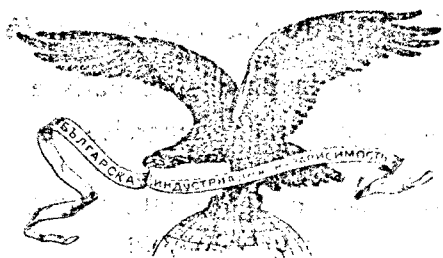
Купува и продава за чужда смѣтка всички видове цѣнни книжа.

Условия най-либерални.

Телеграфически адресъ: „ГИРДАПЪ.“

НАРОДНОТО ОСИГУРИТЕЛНО ДРУЖЕСТВО „БАЛКАНЪ“

1. **ОСИГУРЯВА** при най-износни условия по: ЖИВОТЪ, ПОЖАРЪ, ЗЛОПОЛУКА, ТРАНСПОРТЪ и ПОПУЛЯРНИ до 1,500 лева безъ медицински прѣгледъ.
2. **ИЗДАВА ОСИГУРИТ. ПОЛИЦИ** въ най-късъ срокъ до обявяване мобилизация и слѣдъ нея.
3. **Носи безплатно риска за война и епидемии** безъ да събира никаква допълнителна премия отъ осигурения, каквито премии си запазватъ правото, съгласно своитѣ устави, да събиратъ относно кооперативнитѣ дружества.
4. **Възобновява** унищожени осигуровки до 6 мѣсеца безъ лѣкарско прѣглеждане и независимо отъ това, какво е здравословното състояние на осигурения прѣзъ това врѣме. Просроченитѣ повече отъ 6 мѣсеца и унищожени осигурявания, могатъ да се подновяватъ всѣкога.
5. **Поддържа въ сила** всѣка осигуровка за цѣлата осигурена сума до срокъ, опредѣленъ въ полицата, ако договорителя, слѣдъ като е платилъ премията за пълни три години, не е въ състояние да плаща премията си, било поради участнето му въ война, било по болестъ и пр.
6. **Улеснява клиентитѣ си съ заеми** при най-износни условия и въ най-критическитѣ врѣмена на мораториуми, войни и пр.
7. **„Балканъ“ повърна на клиентитѣ си** цѣлия остатъкъ отъ внесенитѣ допълнителни премии за миналитѣ войни и пое безплатно да носи за напредъ риска прѣзъ всички войни за всичкитѣ си осигурения, стига да плащатъ на врѣме редовнитѣ си премии, тъй като за тѣхъ мораториума не се отнася.
8. **Дава 75% печалба на осигурениятѣ** — най-високиятъ процентъ на печалба, каквито не раздава нито едно отъ дѣйстващитѣ въ страната дружества.
9. **Прѣдставлява абсолютна гаранция за посрѣщане задълженията си, защото:**
 - а) **МАТЕМАТИЧЕСКИТЪ МУ РЕЗЕРВИ**, които сж най-важната мѣрка за стабилността на всѣко застрахователно д-ство, възлизатъ на 11,000,000 лева при осигурения капиталъ 55,000,000 лева. Нека всѣки който иска да се осигури, да поиска и сравни тѣзи двѣ числа съ резервитѣ и осигурения капиталъ на другитѣ дружества и си направи слѣдъ това изборъ.
 - б) **ЕВТИНИТЪ ПРѢМИИ**, разнообразитѣ клонове и доброто ръководене на дружественитѣ работи сж най-мощното доказателство за успѣха на дружеството, осигурениятѣ при което съ спокойствие могатъ да разчитатъ, че тѣхнитѣ интереси, когато бждатъ застрахувани отъ злата съдба, ще бждатъ напълно запазени.

ПАНИЦА & НИКОЛОВЪ — ВАРНА

Индустриално прѣдприятие „ОРЕЛЪ“ за боядисване на памучни прежди

Фабрика „Орелъ“, по своитѣ размѣри, модерна инсталация и голѣмо производство, е единствената въ царството.

Най-голѣмъ складъ отъ боядисани първокачествени памучни прежди.

Гарантирана здрава и равна жица на преждата, изпредена отъ първокачественъ американски памукъ. Гарантирана трайность (хасъ) на боята на пране и свѣтлина.

Благодарение на горнитѣ качества на жицата и боята, боядисанитѣ ни прежди се много лесно тъкатъ и изтъканитѣ платове сж отъ извънредна голѣма трайность.

Българска Генерална Банка

Основен капиталъ 5,000,000 лева напълно внесенъ.

Основана съ съдѣйствието на Banque de Paris et des Pays-Bas, Paris,
et de la Banque Commerciale Hongroise de Pest, Budapest.

Централа: СОФИЯ. — Клонове: БУРГАЗЪ, ПЛОВДИВЪ, РУСЕ, ВАРНА
и ДЕДЕАГАЧЪ.

Българската Генерална Банка приема влогове безсрочни и срочни, издава чекове и кредитни писма срѣщу България и странство, купува и продава камбио, сконтира купони и търговски полици, дава аванси срѣщу стоки и цѣнни книжа, прави гаранции, търгува съ всички български и чуждестранни цѣнни книжа и ги пази въ депо, взема участие въ държавни търгове за смѣтка на чуждестранни фабрики и пр. Даватъ се подъ наемъ на частни лица касетки въ хранилището на банката за пазене разни цѣнности, при пълна сигурностъ и износни условия. Банката има частно своитѣ: служба за инкасо, служба за свѣдения, бюро за прѣдставителство и комисиона, бюро за продажба на пашкупи, отдѣление за машини и пр.

Banque Générale de Bulgarie

Capital social 5,000,000 de francs entièrement versés.

Fondée avec le concours de la Banque de Paris et des Pays-Bas, Paris,
et de la Banque Commerciale Hongroise de Pest, Budapest.

Siège central: SOFIA. Succursales: BOURGAS, PHILIPPOPLE, ROUSTCHOUK, VARNNA
et DÉDÉ-AGATCH.

Correspondants sur toutes les places principales de la Bulgarie et de l'étranger.

La Banque Générale de Bulgarie reçoit des fonds en dépôt à vue et à terme fixe, émet des chèques et lettres de crédit sur la Bulgarie et l'étranger, achète et vend des devises, s'occupe de toute opération de change et de l'escompte de coupons et d'effets commerciaux, consent des avances sur marchandises et titres, effectue de cautionnements, négocie toute valeur bulgare et étrangère et les garde en dépôt, participe à des adjudications d'Etat pour le compte de fabriques étrangères etc. Location de coffres-forts (safes), présentant toute sécurité et à des conditions très avantageuses. La Banque offre tout particulièrement ses Service de recouvrements, Service de renseignements, Bureau de représentations, Bureau pour la vente de cocons, Bureau pour la vente de machines.

ОБЯВЛЕНИЕ.

Информационното Бюро при Варненската Търговско-Инд. Камара дава слѣднитѣ свѣдѣния, устно и писмено, на интересуващитѣ се

1) Свѣдѣния за навлата въ варн. пристанище и тарифитѣ на българскитѣ държ. желѣзници, както и на тия на чуждитѣ държави.

2) Свѣдѣния за митата и др. бери, които нашитѣ произведения плащатъ въ чужбина както и за ония, които чуждитѣ произведения плащатъ у насъ.

3) Търси пазари за продуктитѣ на земледѣлческото ни производство и поставя въ връзки мѣстнитѣ експортѣри и производители съ импортѣоритѣ въ чужбина.

4) Дава свѣдѣния за пазарнитѣ цѣни на разнитѣ артикули въ варнен. тържище.

5) Упжтва индустриалцитѣ и занаятчиитѣ при доставката на необходимитѣ имъ сурови материали и машини.

6) Дава свѣдѣния на младежи, желаючи да се усъвършенствуватъ по извѣстенъ занаятъ, относително професионалнитѣ училища и курсове въ странство по разни занаяти.

7) Дава на чуждестранни фирми, адреси на експортѣри на български произведения.

8) Дава на търговци въ чужбина свѣдѣния за условията на вносътъ на тѣхнитѣ произведения въ България.

9) Дава свѣдѣния за кредитоспособността на разни мѣстни и чуждестранни фирми и

10) И най-послѣ всевъзможни свѣдѣния отъ търговско-промишленъ характеръ.

Камарата разполага съ свободни екземпляри отъ слѣднитѣ издания:

1) Протоколи на годишнитѣ редовни сесии.

2) Източнитѣ пазари (анкета).

Ония, които биха желали да иматъ тия издания ще ги получатъ безплатно, като внесатъ въ камарата само пощенскитѣ разноси по изпращането.

ОТЪ КАМАРАТА.

„ОРЕЛЪ“

БЪЛГАРСКО ОБЩО ЗАСТРАХОВАТЕЛНО Д-ВО
ВЪ СОФИЯ.

Основенъ капиталъ 2,000,000 зл. лева.

Осигурява при най-износни условия по:

„ЖИВОТЪ“, „ПОЖАРЪ“ и „ЗЛОПОЛУКА.“

„ОРЕЛЪ“ осигурява по най-модерни комбинации, съ най-ефтини премии и при най-износни условия, съ рискъ за война и пр.

„ОРЕЛЪ,, приема да носи риска за всички видове постройки, стоки, мобили, покъщнини, индустриални прѣдприятия, фабрики, складове и пр.

„ОРЕЛЪ“ е въвелъ най-модернитѣ комбинации за застрахования, както срѣщу колективни, тъй и срѣщу единични злополуки, които могатъ да сполѣтятъ човѣка, било когато върши ежедневната си работа, пътува по желѣзницата, когато е занятъ въ производството си и пр.

Генерални агенти:

ЕКИМЪ МАНОЛОВЪ & С^{ИЕ}, ВАРНА.

Телеграфически адресъ: „Екимовъ“, телефонъ № 152.
